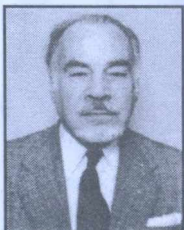


TOMIS

REVISTĂ DE CULTURĂ, SERIE NOUĂ

SEPTEMBRIE 2001, Nr. 9 (373), anul VI (XXXVI) • 16 pagini — 5000 lei



Acad. DAN
BERINDEI

DIN NOU DESPRE EDUCAȚIE

Educarea națiunii nu este o noțiune desuetă și perimată. Dimpotrivă, ea este mai necesară ca oricând. Evident, e vorba de o educație națională, civică, europeană și universală, și nu de o educație „partinică”. Esențial este ca toți cetățenii acestei țări să fie constientizați asupra identității lor, să aibă mândria acesteia — fără a se exagera, totuși, absurde priorități și de asemenea, fără a se „rotunji” defectele până la anihilarea identității. Familiei, scolii, dar și mass-mediei le revine sarcina de a contribui la aceasta și nu la o acțiune inversă! Importantă este și asumarea celor „sapte ani de acasă”, care, prea adesea, lipsesc în familie și trebuie ca școala, societatea în ansamblul ei, să-i suplinească până la crearea *reflexelor civice* necesare cetățeanului oricărei țări civilizate. A arunca gunoarie pe stradă, a parca mașina indiferent dacă acest lucru împiedică sau nu circulația pietonilor, a produce zgomote care pot deranja vecinii sau trecătorii, a nu răspunde politicos și cu bunăvoință întrebării cuiva, iată numai câteva tare ce nu rămân la nivelul individului needucat sau prost educat, ci se răsfrâng asupra colectivității. A fi european, a aparține umanității înseamnă a fi deschis către valorile lor, dar și a te comporta în așa fel încât să fi considerat și acceptat ca atare. Libertatea cuiva trebuie să se oprească atunci când, prin exercitarea ei, este lezată o altă persoană. Suntem liberi, dar conlocuim la diferite nivele, să nu uităm nicicând că suntem *împreună* în țara noastră aproape douăzeci și trei de milioane, iar pe planetă peste șase miliarde de oameni. Să ne comportăm ca atare!

Acest număr este ilustrat cu lucrări aparținând pictorului IBRAHIMA KEITA

• Rădăcini



Revigorarea turismului estival. „Modelul Mamaia”

ANCHETA T.

În urmă cu exact un an, revista Tomis a inițiat un raid-anchetă pe întregul litoral românesc al Mării Negre, încercând să ofere cititorilor săi imaginea reală, lipsită de amăgitoare farduri publicitare, a unui sezon estival derulat sub semnul improvizației cvasi-păgubitoare. Titlul reportajului, *Mamaia — pârla paradoxurilor*, reflecta, cât se poate de exact, situația deplorabilă în care se afla stațiunea alintată odinioară cu supranume dintre cele mai scilpitoare: *Regina Litoralului, Stațiunea Etalon, Perla Mării Negre* etc. Cu prilejul documentării efectuate în plin vârf al sezonului am întâlnit atunci o *mămăiță* uscată, părjolită și neglijentă, căreia nici rimelul celor câteva fatade mai arătoase nu-i putea ascunde cearcănele unei bătrâneți premature. Ceea ce s-a întâmplat peste iarnă pare cu adevărat un miracol. După *taifunul* stărnit de noua și foarte tânără Administrație locală, în urma căruia au fost efectiv măturate de pe plajă, și din împrejurimi, zeci de improvizații mizere, amplasate ilegal pe domeniul public, s-a pus în aplicare, din mers, cu maxim

dinamism, un program coerent, bazat pe reglementări stricte, care a schimbat fundamental înfățișarea întregii stațiuni. Fatadele viu colorate ale tuturor hotelurilor și restaurantelor, curățenia și interzicerea circulației auto pe artera de promenadă, înființarea politiei în *bermude*, care a epurat plaja de agresivii comercianți tucirii, feeria iluminatului public și reamenajarea din temelii a zonelor comerciale *Perla* și *Cazino*, iată doar câteva dintre noutățile acestui sezon fast, care mi-au sugerat titlul anchetei de față. Din câte am înțeles de la ediliile Constantei, acesta este doar începutul! Cu speranța că în sezonul estival 2002 *Modelul Mamaia* va fi extins pe întregul litoral românesc, deschidem, începând cu acest număr al revistei, o amplă dezbatere publicistică pe această temă, invitând să-și exprime punctele de vedere pe toți cei implicați în tentativa de revigorare a turismului estival pe litoralul românesc.

SORIN ROSCA

continuare în pag.2



PAUL
MIRON

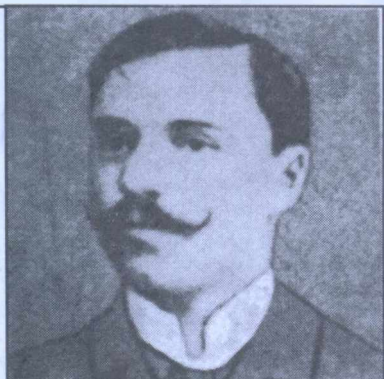
Plecarea din Dobrogea

Văra ce tocmai s-a călătorit a fost milostivă cu mine. Am binecuvântat-o dimineata și mai ales serile când ne aducea podoabele cerului, luna și stelele.

Ne închinam atotputernicului soare ce se ridica din adâncul mării după mărunte pregătiri. Apăreau pe firmament draperii multicolore, diafane străluciri de o clipă, repede schimbătoare; apoi cerul se deschidea și cei ce cunosc misterele legate de zeul Sol puteau privi focul din mijlocul raiului. Dobrogea 2001. Acum douăzeci de ani descopeream bogățiile frumuseții dobrogene. Ast-an am numărat cu răvnă pașii mei după sfintele vechi urme. Am regăsit dăra de spumă mișcătoare, speranța apelor de a se întinde peste uscat. Înainte de plecare, la Constanța, mă consideram un expert, cunoscător al Tomisului nou, mise-părea că familia tomitană mă acceptase; eram membru al unei societăți alese și peștrite, participam la schimburi de păreri în localuri convenabile sau la universitate cu profesori, totdeauna grăbiți să nu piardă orele destinate altor școli superioare din nevoile pungii. Eu însă pluteam într-o atmosferă ciudată, în care visul îmi părea mai sigur decât realitatea. De la Dunăre până la frontiera dinspre Balci, dar mai vârtos în burgul ferchezuit pentru turiști, în ceata blândă care sorbea lumina felinarelor, am văzut corăbii încărcate cu giuvaierice și alte lucruri scumpe urmând vaselor de război și de pace. Din tărână răsăreau îngropatele umbre ale împărățiilor ce s-au succedat aici. Urcam pe puntea pavoazăată cu lucitoare drapele tricolore, de unde salutăm pe toți musafirii plutitori, indiferent de menirea cașii de scopul participării lor. Câte un caic se rotea împrejurul navelor străine ca o stea nomadă, licărind până departe unde cerul se razemă de talazurile Pontului Euxin.

În ultima zi, încărcat de imagini dobrogene

continuare în pag. 14



PANAIT CERNA — 120 DE ANI DE LA NAȘTERE

(pag. 11)



NICOLAE IORGA ȘI AROMÂNII

(pag. 13)



**PRIN
RETROVIZOR**

**VARTAN
ARACHELIAN**

regele și patria

Manifestările de la Mănăstirea Dealu au fost urmărite, în special, pentru a vedea temperatura relațiilor dintre Președinte și Regele Mihai. „Reci!”, au conchis ziarele. Ar fi fost împotriva naturii ca ele să fie chiar ca-n bancul unui hâtru (monarhist? republican?) pus în gura d-lui Iliescu. Chemându-l imperativ la Cotroceni acesta i-a spus că din banii proprii a comandat un sondaj de opinie, dar nu lui Dăngu, ci unui institut absolut independent. „Dragă Adrian, am să-ți dau două vești, una bună și alta... Vestea bună e că tu vei fi, după mine, președintele României, vestea rea e că am de gând să-l aduc la tron pe Regele Mihai. Ei, ce te-ai înnoirat mai mult decât îți e felul, dragul meu, doar voi sunteți monarhisti din tradiție; n-a luat al bătrân sabia de sef de promoție la Dealu din mâinile lu' tata lu' Mihai?!” Bancul, ca bancul, numai că un venerabil domn ca „ambasadorul golaniilor”, dl. Alexandru Paleologu, l-a luat în serios, îndemnându-l pe președinte să-l imite pe Franco. Republicanii trebuie să fie liniștiți însă, așa cum erau monarhistii înainte ca Emil să ajungă la Cotroceni: „După ce-l alegem, se dă deoparte și-i deschide calea Regelui!” Trebuie să fii tare bun la suflet, dar nu mai puțin naiv, să crezi în basme cinematografice. Idealul nostru nu mai e la nivelul utopiilor, ci la cel al bunului simț, adică al reconcilierii cu propria noastră istorie. Așa cum Emil Constantinescu a folosit înalta autoritate morală a Regelui Mihai pentru a îndupleca Occidentul să-si îndrepte privirile spre patria noastră comună, a președintelui și a Dinastiei, refuzând însă, când se apropia sorocul alegerilor, să-i devină agent electoral, tot așa, cred, că a gândit (sau i s-a sugerat să gândească!) și dl. Iliescu, lansând pagina bunăvointei din a treia sa legislatură. Cine a crezut că dl. Iliescu a devenit brusc monarhist sau franchist e într-o gravă eroare. În ea a căzut și dl. Paleologu, ca și comentatorul politic al *României literare*. *Regele și patria* nu mai e formula sacră a unui jurământ de devotament pentru România, ci un orizont al reconcilierii naționale! Dacă nu cumva am fost rătăciți din nou în ceată de către actuala putere; nu reconcilierea e urmărită, ci santajarea sentimentală a ultimului suveran român pentru a face pasabilă cămila prin urechile acului. Să ne explicăm. La începutul toamnei trecute, prin negocieri succesive, între puterea de atunci și puterea de acum, s-a convenit să se voteze legea asta schioapă care acum, la aplicare, dă atâta bătaie de cap guvernărilor. L-am întrebat, într-o dezbatere t.v., pe negociatorul șef al PDSR, dl. Tărbăcilă, un dur republican!, dacă prin această lege Casa Regală își va recăpăta proprietățile. „Toate!” — mi-a răspuns fostul ministru de interne și om al legii, prin formație. Se știe ce s-a întâmplat când Regele și-a formulat pretențiile justificate: Iliescu, retrăgându-se într-o mutenie totală, lasă să se înțeleagă cum că e jignit de ingratitudinea fostului suveran, dl. Năstase, după ce si-a exersat sarcasmul a făcut (după memorabila sa expresie aplicată opoziției parlamentare) „ciocul mic”, asmutindu-l la înaintare pe fostul șef de cabinet al lui Dăscălescu. Desi, din partea Regelui, au fost transmise semnale de împăciuire, cum că Pelesul va continua să fie domeniu public, Regele mulțumindu-se doar cu Pelisorul, ca resedintă estivală, Patria, reprezentată prin aleșii săi de azi, continuă să joace pe două tablouri, unul pentru cei de afară, altul pentru electoratul său buimac. Să lăsăm deoparte moralitatea jocului (doar politica e a-morală, nu-i așa?!), și să ne întrebăm care va fi finalitatea lui în politica globală a României, dacă Istoria chiar ne e indiferentă.

MIRCEA POIANĂ,

director în Ministerul Turismului:

Am avut șansa ca, în ultimii zece ani, să lucrez în presa de turism, să fiu director de marketing, promovare și relații publice la o agenție de turism, deci îmi sunt foarte bine cunoscute problemele cu care s-a confruntat și se confruntă încă litoralul românesc. Iubesc marea și consider că este cel mai frumos loc pentru petrecerea unei vacanțe. Tocmai de aceea, în calitate mea actuală, încerc să încurajez și să susțin orice inițiativă viabilă, valoroasă, care să conducă la reabilitarea turismului estival pe țărmul Mării Negre.

Vom putea vorbi despre acest deziderat, despre alinierea turismului nostru la standarde europene, numai în contextul unui parteneriat real între toți factorii implicați în acest domeniu. Parteneriat real, sau acel spirit comunitar care se manifestă peste tot în lume și presupune colaborarea foarte clară între autoritățile locale, între diriguitorii de profil, între agențiile de turism (în Constanța ele reprezintă un segment foarte important de activitate și cu o promovare extrem de agresivă, în sensul pozitiv al cuvântului), presupune promovarea coerentă a proiectelor pe care dorim să le desfășurăm.

Trebuie să recunoaștem cinstit că în acest an litoralul arată cu totul altfel față de anul trecut. Am făcut recent o plimbare dintr-un capăt într-altul al stațiunii Mamaia și am rămas sincer impresionat de schimbările în bine produse aproape peste noapte. Bulevardul arată ca un adevărat *Corso* dintr-o țară civilizată. N-am numărat să văd dacă sunt chiar o mie cinci sute de corpuri noi de iluminat, dar sunt conștienți că cifra este exactă. Cele peste douăzeci de plaje private nu sunt cu nimic mai prejos decât cele din Occident. Am avut marea bucurie ca, după zece-cincisprezece ani, să văd din nou turiști foarte blonzi, cu ochi foarte albaștri, bronzându-se pe plajele noastre. După aproape douăzeci de ani, am văzut din nou steagurile unor operatori internaționali prestigioși. Sunt conștienți că litoralul românesc va redeveni, prin strădaniile celor ce îl iubesc, riviera mult căutată. Sunt deja semnale pozitive



• Umanizarea universului

din partea unor foarte cunoscuți tour-operatori (ITS, TUI, NECKERMAN). Dl. ministru Dan Matei Agaton, personal, a depus toate eforturile pentru restabilirea relațiilor tradiționale cu aceste firme. Există în mod clar dorința de recăstigare a pietelor turistice cu care eram obișnuiți. Toate aceste perspective favorabile își vor concretiza roadele dacă va exista dialog, dacă ne vom face din când în când și reproșuri, dacă ne vom critica fără supărare.

CORNELIU DICA,

director de marketing la Compania Națională
Administrația Porturilor Maritime Constanța:

Pentru prima oară în ultimii zece ani interesele și eforturile Administrației locale, cât și cele ale Administrației Porturilor Maritime Constanța și intențiile Ministerului Turismului și ale Ministerului Transporturilor coincid. Municipiul Constanța a suferit foarte mult din cauza fărâmitării intereselor imediat economice, în detrimentul unei planificări și a unei dezvoltări echilibrate și armonioase. Astăzi este evident pentru toți factorii menționați mai sus că dezvoltarea nu poate fi realizată decât în mod integrat cu Programul de dezvoltare propus de Primăria Municipiului Constanța și încadrat, ca termen de realizare, și cu Programul investițional al Administrației Porturilor Maritime.

Inclusiv în domeniul traficului internațional de pasageri, implicat al turismului, portul Constanța are o importanță deosebită, dar o analiză a avantajelor și competitivității sale actuale ne relevă o situație deosebit de îngrijorătoare. Până nu demult ne-am prezentat

REVIGORAREA TURISMULUI ESTIVAL. „MODELUL MAMAIA”

peste tot, pe plan intern și internațional, pretinzând că suntem cei mai mari, cei mai frumoși și mai tari, că avem cea mai bună poziție strategică și totuși ar trebui să vină la noi, dar nu înțelegem de ce n-o fac. În modul cel mai pragmatic și mai realist noi am elaborat o strategie de promovare a intereselor porturilor maritime, care urmează a fi prezentată în luna septembrie 2001 la Conferința interministerială de resort a Comunității Europene, ce va avea loc la Rotterdam. Această analiză relevă faptul că, din nefericire, instabilitatea cadrului legislativ, neclaritățile referitoare la proprietate, gălăvea existentă între anumite administrații și autorități de nivel central sau local, disputele de tot felul între factorii de decizie au afectat derularea unor programe foarte importante. Se pare că aceste disensiuni au fost depășite. Se lucrează cu motoarele în plin la proiectul Portului Liber și la un altul vizând atragerea investitorilor. Avem propriul nostru Program de dezvoltare, bazat însă pe un eveniment cu o mare doză de incertitudine: redeschiderea Dunării Maritime.

Portul turistic Constanța a fost vizitat, de la începutul acestui an și până în prezent, de trei nave de pasageri ale Companiei *Renaissances Cruises*, nave relativ noi, dintr-o generație de mijloc. De această dată factorii geo-politici sunt, în sfârșit, în favoarea noastră. Criza care începe să se manifeste în S.U.A. a avut și ea o influență benefică pentru noi, prin faptul că din ce în ce mai mulți operatori de nave de pasageri și-au adus vapoarele pe trasee europene, mediteraneene. S-au înmulțit simțitor croazierele care ating și Marea Neagră, Istanbulul fiind un port obligatoriu. Sperăm că foarte curând și Constanța să se bucure de aceeași atenție, să fie inclusă în rutele internaționale de croazieră.

Faptul că inaugurarea podului dintre Danemarca și Suedia a dus la reducerea drastică a traficului de nave RO-PAX (ferryboat-uri) și reducerea cu patruzeci și cinci la sută a cifrelor de afaceri se răsfârge pozitiv asupra noastră. A apărut un exces de capacitate de transport în Marea Baltică, exces care ne ajută. Am avut deja negocieri cu reprezentanți ai unor importante linii maritime (*Color Line*, Norvegia, precum și cu alte companii suedeze), care si-au exprimat intenția de a explora deschiderea unui serviciu permanent cu Istanbulul, analizând în prezent oportunitatea și fezabilitatea unui serviciu bilunar în Marea Neagră, care să unească principalele porturi din zonă, deci și Constanța, cu Istanbulul.

Avem contacte și cu operatori de pe nave fluviale de pasageri din Austria, Elveția și Ungaria, referitoare la deschiderea navigației pe Dunăre, și care vor să facă Delta Dunării destinația finală a voiajului turistic. Firește, o zi va fi rezervată vizitării Constanței și litoralului. Navele au pescaje mici (1,10-1,30 m) și o capacitate de patru sute treizeci de pasageri. Deja suntem în tratative avansate cu două companii austriece și una din Elveția, ce se vor fructifica în anul 2002.

O inițiativă deosebită a noastră privește în mod direct modernizarea portului turistic „Tomis”. Am solicitat unei firme britanice de consultanță două-trei schițe despre cum ar trebui să arate un port turistic și de agrement modern. Nu am solicitat nimic spectaculos, ci o lucrare dimensionată pentru nevoile și piața românească. Realismul și pragmatismul nostru este dus la extrem, pentru că nu suntem nici la Miami, nici în Caraibe, ci la Constanța, în România acestor ani de tranziție! Este evident pentru toată lumea că portul „Tomis” nu mai poate să rămână așa pentru multă vreme. Este deja o pată pe blazonul municipalității, pe blazonul Administrației Porturilor Maritime. Avantajul competițional unic al locației superbe pe care o are este anihilat din start chiar de către noi, dar împreună cu Primăria Municipiului Constanța sunt conștienți că îi vom conferi cât de curând o nouă și modernă înfățișare. Radicala schimbare în bine a stațiunii Mamaia din acest an mi se pare un argument suficient de convingător în favoarea actualiei Administrației locale. O concluzare armonioasă, așa cum afirmam la început, va revigora în mod substanțial nu numai turismul estival pe litoralul românesc, ci și imaginea în lume a celui de-al doilea oraș ca importanță al României.

ION DĂNUȚ JUGĂNARU,

secretar general al Camerei de Comerț, Industrie,
Navigație și Agricultură Constanța:

Red că ar fi cât se poate de util să vă prezint, prin comparație, câteva date semnificative, pentru a înțelege ce se întâmplă astăzi în lume, în domeniul turismului, și ce se întâmplă la noi.

Pe plan mondial, într-un singur an (1999-2000) a fost înregistrat un plus de cincizeci de milioane de turiști. Fiecare al unsprezecelea salariat din lume lucrează în mod direct în turism. Anual, peste trei miliarde

de oameni practică turismul în țările de origine, sau peste hotare. Ar cam fi timpul să ne întrebăm dacă nu cumva și în România turismul ar trebui să devină o ramură prioritară, nu numai pe hârtie, cum s-a întâmplat în ultimii ani, și dacă acel pariu pus prin anii '90 n-a fost pierdut prea repede și din vina noastră, a tuturor? Afirm toate acestea pentru că în sezonul estival 2000, pe litoralul românesc nu s-au înregistrat decât 44.000 de turiști străini și puțin peste 700.000 de turiști români, ceea ce înseamnă foarte puțin. Ne întrebăm de multe ori retoric: „De ce nu vin turiștii pe litoralul nostru așa cum veneau altădată?” Problema s-ar putea pune și invers: „Dar de ce-ar veni?” De ce-ar veni, atât timp cât serviciile pe care le oferim nu sunt de foarte bună calitate, iar prețurile, în raport cu aceasta, sunt nejustificate de mari? Există alte mii de destinații unde raportul preț-calitate este mult mai atractiv. De ce ar veni turiștii străini, dacă în prea puține unități de pe litoral personalul poate să vorbească în limba lor? De ce ar veni, dacă le oferim o atât de îngustă diversitate a ofertelor, a motivatilor? Ar trebui să fie clar pentru toată lumea că în ziua de azi foarte rar vor mai veni turiști doar pentru cazare și masă! Oriunde în lume acestea nu dau bătaie de cap nimănui. Pentru cele mai de sus, iată un exemplu: pe plan mondial, Germania este numărul unu, ca furnizor de turiști. Gândiți-vă cât de greu îi este unui neam să aleagă, dacă apelează la firma *TUI*, care-i oferă peste patru mii de destinații turistice! Iată de ce ar trebui să găsim rapid modalitățile optime de atragere a turiștilor străini, pentru că în ultimii ani nivelul de trai al românilor și implicit puterea lor de cumpărare au scăzut dramatic. Este foarte important să convingem pe cât mai mulți dintre turiștii români care preferă să-si petreacă vacanțele în străinătate că ar putea să rămână în România, în stațiunile de pe litoral. Deocamdată însă nu avem prea multe argumente. În fiecare din ultimii zece ani, cu consecvență, sumele încasate de România din turismul internațional au fost mai mici decât sumele cheltuite de turiștii români peste hotare, ceea ce ar trebui să ne îngrijoreze profund.

O altă problemă importantă care își așteaptă rezolvarea este calitatea ofertei agrementului pe litoral. Teoretic, posibilitățile sunt extrem de diverse, dar dacă facem o statistică privind numărul de piscine, terenuri de tenis, mini-golf, volei, bowling-uri, posibilitățile de agrement nautic etc., dacă împărțim rezultatele la numărul de stațiuni și la numărul turiștilor, vom constata că sunt foarte puține. Este adevărat, toate acestea costă, dar probabil că merită! Mi-e teamă însă că mult timp de acum înainte vom rămâne în acest nedorit cerc vicios: nu facem investiții pentru că nu avem turiști, dar nu avem turiști pentru că nu am investit în acest domeniu!

Nu știu dacă e bine sau nu să tragi cu coada ochiului în curtea vecinului, dar în materie de segment economic este chiar foarte recomandat, pentru a cunoaște ce face concurența. Principalul concurent al litoralului românesc sunt stațiunile de pe litoralul bulgăresc. La începutul lunii iunie 2001 am vizitat Albena, Nisipurile de Aur și alte câteva localități și vă pot spune că sunt cu câțiva ani buni înaintea noastră din toate punctele de vedere. Semnificativ este faptul că în ziua de 15 aprilie 2001 la Albena erau deja douăsprezece mii de austrieci, veniți prin Ministerul Muncii din Viena, la niște tarife foarte convenabile pentru ei, dar și pentru bulgari! Ce se întâmplă pe litoralul nostru în aceeași perioadă?

Am observat, de asemenea, că între porturile lor turistice există curse maritime de pasageri. Noi de ce n-am avea o astfel de ofertă? De ce n-am avea câteva curse regulate, săptămânal, care să unească litoralul cu Delta Dunării? Până la urmă să nu vină vecinii nostri, să ne ofere chiar firmele bulgărești o astfel de posibilitate! De altfel, au și venit la Constanța reprezentanți ai holding-ului care administrează stațiunea Albena, cu următoarea propunere: având în vedere experiența lor din ultimii trei-patru ani, timp în care au modernizat cel puțin saispzece hoteluri, ridicându-le confortul la trei și patru stele, vor să propună noilor „stăpâni” de pe litoralul nostru să le modernizeze unitățile, mai bine, mai repede și mai ieftin decât firmele românești! Au mai afirmat că sunt interesați să vină cu turiștii lor străini la Constanța, în Delta, eventual și pe alte trasee interesante propuse de noi. Iată ce înseamnă să te misti repede...

Ar trebui stabilit foarte clar și cât de urgent ce pot face autoritățile și ce ar putea face operatorii economici pentru o revigorare reală a turismului și agrementului pe litoralul românesc. S-a văzut în acest an ce pot face autoritățile. Numai cine nu vrea nu recunoaște că stațiunea Mamaia arată cu mult mai bine. Fată de anul precedent s-au obținut progrese absolut remarcabile într-un interval de timp uimitor de scurt. Mamaia ne-a arătat în acest sezon fata sa luminoasă, exuberantă. Oferta de agrement pentru copii ar trebui luată ca exemplu de celelalte stațiuni. Noutățile acestui an explică pe deplin numărul record al turiștilor din această vară. Autoritățile vor trebui să continue programul de modernizare, să stabilească în continuare reglementări la care să nu se mai revină, cum s-a întâmplat în urmă cu câțiva ani, când în plin vârf de sezon nu se mai știa cine administrează de fapt plajele! Primăria Municipiului Constanța merită cu prisosință aprecierile noastre unanime.

Stimete domnule Săsărman, sunteți un vechi membru al Uniunii Scriitorilor din România, unde v-au apărut până în 1983, anul plecării dvs. definitive, trei volume de povestiri, un volum de eseuri și un roman, plus un număr impresionant de colaborări în antologii și în presa literară și de specialitate; sunteți, deci, un scriitor consacrat dinaintea sosirii dvs. în Occident. Tocmai de aceea aș dori să lămurim unele aspecte legate de condiția scriitorului român stabilit pe alte meridiane, să aflăm cauza plecării dvs. din țară și, mai ales, cât a influențat aceasta atmosfera din mediile literare și publicistice românești de la începutul anilor '80?

• Cine a lucrat în acea vreme în presă își mai amintește, poate, că în primăvara anului 1982 (sub pretextul străvezii al rentabilizării) s-a declanșat, în domeniul educației și al culturii, un nou val de epurări. Eram pe atunci publicist-comentator la revista *Contemporanul*, unde răspundeam de rubrica de arhitectură și urbanism și, împreună cu fizicianul Gheorghe G. Pop (cunoscut ca poet și sculptor sub pseudonimul Gavril Sedran), de pagina de știință. Am fost chemat în fața unei instanțe ad-hoc, din care făceau parte membri ai conducerii redacției și ai biroului de partid, unde mi s-a comunicat că postul meu urmează să fie redus la... o jumătate de normă. Am priceput imediat despre ce era vorba: aveam un frate rămas în Canada, un translug carevasăzică, fapt cunoscut și tolerat timp de zece ani, dar care, o dată cu strângerea șurubului în materie de dosare, mă făcuse peste noapte indezirabil. Povestea cu jumătatea de normă era cusută cu ată albă: ar fi însemnat să fiu plătit pe jumătate, dar să fac în continuare aceeași muncă — lipsit, pe deasupra, și de aportul colegului Pop, care tocmai ceruse să emigreze în Elveția, fapt pentru care i-a fost desfăcut contractul de muncă. Bineînțeles că onorata instanță n-a avut probitatea elementară de a-mi comunica adevăratul motiv al acestei amputări, care mă puneau în imposibilitatea de a-mi hrăni familia (în ianuarie mi se născuse al doilea copil). Desigur, aveam o meserie de bază (eram în posesia diplomei de arhitect, ba chiar a titlului de doctor în teoria arhitecturii), pe care însă n-am practicat-o nici o zi, lucrând de la absolvirea facultății, timp de șaptesprezece ani, ca ziarist. Poate că altul în locul meu s-ar fi resemnât și ar fi acceptat situația, căutând să-și cârpească cumva venitul, pentru a supraviețui. Eram atât de revoltat, încât am preferat să-mi caut altă slujbă, înaintând în același timp un memoriu, prin care ceream să fiu repus în drepturi. Nu aveam deloc iluzia că mi se va face dreptate, dar nici nu voiam să-mi reproșez că am părăsit pur și simplu arena, fără să fi înțeles și această ultimă încercare. M-am angajat la Institutul de proiectări din Arad, dar nu ca arhitect (colegii mei de promovție ajunseseră între timp șefi de atelier, sau chiar directori de institut, iar eu mă descalificasem de tot), ci ca analist de sisteme, în care scop am urmat un curs rapid de calificare. În noua situație, șansele de a mai fi publicat deveniseră practic egale cu zero: piesa mea *Farul*, programată pentru stagiunea imediat următoare a Teatrului Național din Craiova, a fost scoasă din repertoriu fără alte explicații. Fusesem invitat să particip la Conventia europeană de science-fiction (la editia din 1980 mi se decernase *Premiul Europa*, acordat pentru cea mai bună povestire europeană a genului), dar mi s-a refuzat pașaportul. Cum era de așteptat, la memoriu nu mi s-a răspuns. Timp de un an, la Arad, soția mea — ziaristă și ea, absolventă a facultății de germanistică — n-a reușit să găsească de lucru. Iată, așadar, împrejurările în care m-am decis să părăsesc țara. Cine ar fi bănuț, în iulie 1983, că peste încă șase ani dictatura lui Ceaușescu — despre care credeam că ne va îngropa pe toți — va lua sfârșit?

• Acestea fiind motivele despărțirii dvs. de România, trebuie să remarcăm că, în 1986, la numai trei ani după stabilirea dvs. aici, editura müncheneseză, „Heyne” tipărea, sub titlul *Die Enklaven der Zeit*, versiunea germană a romanului 2000, apărut în 1982, la Editura „Eminescu”, și că, în 1994, editura pariziană „Noël Blandin” publica, în traducere franceză, volumul *Cuadratura cercului*, apărut în 1975 la Editura „Dacia” din Cluj — ceea ce constituie o atestare internațională a calităților prozei dvs. În ce măsură s-au reflectat aceste succese editoriale în activitatea dvs. scriitoricească ulterioară? Cum au fost ele primite de confratii români stabiliți în Occident? Dar de cei din țară?

• Mărturisesc că aceste succese au avut pentru mine un rol important, în sensul că m-au întărit în convingerea, desigur donquihotescă, de a-mi continua activitatea scriitoricească. Mă stabilisem la München, într-un mediu cultural total străin, unde am fost nevoit să învăț nu doar o meserie nouă, cea de informatician (câți scriitori își câștigă azi pâinea din producția literară, chiar în propria lor țară?), ci mai întâi de toate o altă limbă, una deloc ușoară, mai ales când ai trecut binisor de patruzeci de ani. Am continuat să scriu, renunțând la zilele de concediu și la weekend-uri, trănuind ceasurile pe care le-aș fi datorat familiei și claustrându-mă cu îndărătnicie în fata colilor albe de hârtie.

Cu confratii români stabiliți în Occident aveam puține contacte și, de altfel, nici înainte de a părăsi țara n-am excelat în a-mi face relații în lumea literară.

Evit, din principiu, găștile și bisericutele: nu mă pricep și nici nu doresc să cultiv alt gen de relații decât cele bazate pe o reală afinitate structurală și de preocupări. Pe de altă parte, debutând și evoluând multă vreme în ghetoul numit *science-fiction*, n-am prea beneficiat de interes din partea criticii literare. În fine, aș mai adăuga că, la data sosirii mele la München, cercurile culturale ale exilului erau grupate în jurul postului *Europa Liberă*, de care am crezut de cuviință să mă țin la distanță, atât pentru a nu le pricinui neplăceri suplimentare rudelor apropiate (întreaga familie a soției mele era încă în țară, iar eu mai aveam acolo doi frați și o soră, care trăgeau acum ponoasele de pe urma a doi translugi), cât și pentru motivul foarte simplu că îmi repugna ideea ca, după nouă ani de activitate la *Scânțea* și alti opt la *Contemporanul*, să trec acum cu arme și bagaje de partea cealaltă a frontului. Așa se face că am început să particip la sedintele cenaclului *Apoziția* abia din 1990, deci după dispariția aceluși front, și tot de pe atunci datează primele mele luări de contact cu mediul intelectual al exilului. Ceea ce explică, cel puțin în parte, de ce publicarea traducerii germane a romanului meu la

publicat o cronică elogioasă în ziarul *Dernières Nouvelles d'Alsace*, la care lucrează ca redactor.

• Ati mai întreținut, după stabilirea aici, legătura cu colegii și prietenii scriitori din România? Cum ati fost întâmpinat de mediul intelectual-scriitoricesc românesc din München? Ce relații ati reușit să înfiripați în mediul editorial și publicistic german? Ce prieteni (scriitori) v-au stat aproape în momentele mai dificile?

• Până în decembrie 1989 am evitat să-i expun pe prietenii mei riscului unor legături deschise cu mine, fugarul; dar mulți dintre ei au trecut peste asemenea considerente și au venit să mă întâlnească cu prilejul unor vizite pe care le-am făcut în țară, iar unii au continuat chiar să-mi scrie. Astfel încât, după prăbușirea dictaturii, am putut constata, cu satisfacție, că legăturile supraviețuiseră anilor de restrîns. Adevărul este că una dintre pierderile cele mai dureroase, pe drumul exilului, o constituie tocmai întreruperea contactelor firești cu prietenii. Cu atât mai mare mi-a fost bucuria de a relua, chiar de la distanță, dialogul nestânjenit cu ei.

La München am parcurs un drum lent dar constant,

GHEORGHE SĂSĂRMAN:

„SCRIITOR ROMÂN RĂMÂNE ACELA CARE CONTINUĂ SĂ SCRIE ROMÂNEȘTE”

München, în 1986, n-a fost consemnată — după știința mea — nici în publicațiile exilului și, bineînțeles, nici în cele din țară.

Cu editia franceză a *Cuadraturii cercului*, a primei mele cărți de proză fantastică, lucrurile stau puțin altfel. Cum volumul apărut în 1975 la Editura „Dacia” fusese cîmpărit de cenzură (zece povestiri fuseseră complet eliminate, iar finalul altor trei sau patru modificat), aveam satisfacția unei prime versiuni integrale și, totodată, a unei traduceri excelente, semnate de Hélène Lenz, directoarea Institutului de romanistică a Universității din Strassbourg. M-am adresat, așadar, Centrului cultural român din Paris cu sugestia ca volumul să fie prezentat acolo, îndată după apariție. Mi s-a răspuns scurt că o asemenea acțiune nu poate fi inclusă în program. Fără alte explicații. Am aflat apoi de la distinsa traducătoare că volumul a făcut obiectul unei mese rotunde la Radio France, prilej cu care cartea a fost pur și simplu desființată. Cum sunt departe de a fi un nume pentru redactorii emisiunii cu pricina, nu-mi pot imagina că un asemenea episod putea fi pus pe rol fără concursul binevoitor al unor confrati români. N-am aflat nici până azi dacă tinta propriu-zisă eram eu, editorul sau traducătoarea, nici cine sau ce se ascunde îndărătul întregii cabale, pe care o evoc aici doar pentru a vă oferi o mostră a modului în care are loc uneori primirea printre conationali a unor succese editoriale. În țară, apariția a trecut neluată în seamă, deși cortina de fier dispăruse de câțiva ani. Am avut însă și ecouri pozitive: am primit felicitări din partea profesorului Alexandru Ciorănescu, căruia îi trimisese un exemplar, iar Daniel Walther, unul dintre cei mai apreciați autori francezi de proză SF și fantastică, a

de la izolarea autoimpusă din primii ani, la care m-am mai referit, prin tatonări prudente și oarecum timide la începutul anilor '90, până la relația pe care aș putea-o numi acum normală, cel puțin din punctul meu de vedere, cu mediul intelectual român de aici. Mă refer nu numai la formele de contact, ca să zic așa, instituționalizate — Asociația culturală *Apoziția*, Asociația scriitorilor, revistele *Dorul*, *Observer* și *Archenoa*, editurile *Radu Bărbulescu* și *Dorul* — ci și la unele legături cu caracter privat, personal. Desigur că nici acceptarea mea nu a fost un proces simplu, întrucât nu mă prea încadram în tiparul emigrantului din deceniul al nouălea.

În materie de relații cu mediul editorial și publicistic german nu prea stau bine. De la romanul apărut, în 1986, la Editura „Heyne”, nu s-a mai petrecut nimic semnificativ. Pe lângă faptul că, ocupat zece-douăsprezece ore pe zi cu munca la birou, nu prea am când să bat la ușa editorilor, trebuie spus că aceștia nu par interesați să examineze manuscrise redactate în limba română, multumindu-se să afirme, pe un ton foarte politicos de altminteri, că autorii est-europeni n-au trecut la public. Bineînțeles că există prin acea parte a lumii și autori celebri, care sunt traduși și publicați, așa cum poate oricine să constate, atâta doar că eu nu fac parte din numita categorie. De reținut că, deși sunt cetățean german și trăiesc la München de optsprezece ani, rămân pentru editorii de aici un est-european, cel puțin cât timp nu mă prezint cu un text gata tradus în limba germană.

Dacă mă refer la momentele mai dificile ale vieții, trebuie să spun că, pentru mine, ele au început cu mult înainte de a mă stabili în Occident. As vrea deci să-i evoc și pe cei care, de-a lungul întregii mele activități literare, m-au sprijinit și m-au încurajat. În

primul rând, pe Adrian Rogoz, sub a cărui îndrumare am debutat și m-am format ca scriitor și care, până în ultimele lui zile, mi-a citit manuscrisele și mi-a stat alături cu îndemnuri și sfaturi. Pe Mircea Oprită, care a făcut posibilă publicarea la Editura „Dacia”, în 1975, a *Cuadraturii cercului* — după patru ani de peregrinări pe la porțile altor edituri. Pe Dan Culcer, care a riscat să tipărească în *Vatra* câteva dintre povestirile eliminate de cenzură din acel volum, precum și alte texte, nu mai puțin problematice. Pe Florin Bănescu și Gheorghe Schwartz, care m-au primit cu căldură în cercul scriitorilor arădeni, după ce am fost nevoit să plec, în împrejurările date, de la *Contemporanul*. Pe Horia Aramă, care m-a citat în *Colecionarul de insule*, doctul lui studiu dedicat utopiei, apărut în anii când efiguram pe lista fugarilor, a proscrisilor. Pe Laurentiu Ulici, care — ca atâția alții — n-a pregetat să mă întâlnească în toți acei ani. Pe colegii mei de clasă Virgil Stanciu, Ion Pop și Gheorghe G. Pop (alias Gavril Sedran), în a căror constantă prietenie mi-am găsit sprijin în clipe de restrîns. Si, nu în ultimul rând, pe Cornel Robu, căruia îi datorez, în bună măsură, publicarea mea, după 1990, în presa literară din țară.

• În 1994 ati revenit în peisajul publicistic din țară cu romanul *Cupa de cucută*, editat de editura „Sedona” din Timisoara. Constituie, pentru dvs., această reîntoarcere semnul unei atitudini recuperative ireversibile a „scriitorilor translugi” sau doar un act episodic? Stiu că ati mai scris (am publicat-o, de altfel, în „Observer” München), o fascinantă piesă de teatru, *Farul*, care ridică în plinulogul teatral românesc o temă stringent actuală, aceea a închiderii / deschiderii unui teritoriu izolat. În ce măsură a trezit piesa dvs. interesul mediilor teatrale și literare din țară?

• Mi-ar fi greu să fac o apreciere cu caracter generalizator asupra existenței unei atitudini recuperative la adresa scriitorilor dinafara țării. Întâlnirile de la Neptun au reprezentat un gest semnificativ în această direcție, însă rămâne de văzut dacă, după dispariția lui Laurentiu Ulici, șirul lor va putea fi cândva reluat. Experiența mea personală în relația cu teatrele, cu editurile și publicațiile literare este mai curând descurajantă, ceea ce se datorează, desigur, în bună măsură, stării financiare precare a consumatorului de cultură și, implicit, a mediilor propagatoare din România, care supraviețuiesc numai în virtutea unor subvenții anemice de la buget. E limpede că editurile nu pot trăi din tiraje de câteva sute de exemplare, parțial rămase și ele în depozit. Pe de altă parte, există un număr de autori — în frunte cu marii noștri exilați Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu — de a căror recuperare ireversibilă nimeni nu s-ar mai putea îndoi. Să fie, așadar, o simplă chestiune de valoare? Să aibă oare dreptate acele voci care pretind că, în afara câtorva cazuri notabile, scriitorii diasporei ar fi niște diletanți umflați în pene, certai, nu o dată, cu normele elementare de gramatică și ortografie? Sau, mai curând, așa cum cred alții, o dovadă a faptului că singura șansă a celor din exil de a fi acceptați în propria țară este reușita lor editorială în patria adoptivă — probă ingrată, pe care puțini pot s-o treacă.

Apariția romanului meu *Cupa de cucută* la Editura „Sedona” (survenită după mai bine de trei ani de așteptare inutilă la Editura „Eminescu”) a trecut practic neobservată. Cu o singură excepție: Cornel Robu l-a dedicat o cronică pe două pagini de revistă, numindu-l „un vitriolant roman alegoric și satiric despre „iepoca Ceaușescu”, cea mai bună carte de până acum a autorului și cea mai decantată transfigurare literară a neasemuției „iepoci”” (*Tribuna* 4 / 1996) și l-a propus chiar pentru un premiu al Uniunii Scriitorilor. Nu-mi explic nici până astăzi lipsa oricărui ecou în presa literară la o carte cu temă atât de importantă, totuși, și în paginile căreia concentram experiența mea de gazetar, acumulată în șaptesprezece ani de dictatură ceaușistă.

Cupiesa *Farul* n-am ajuns deocamdată la necesara confruntare cu scena și cu publicul. Acceptată la începutul anilor '80 în ceea ce se chema pe atunci repertoriu național și pusă pe index o dată cu plecarea mea din țară, revăzută de mine prin 1997 și publicată în *Observer*, ea se află încă în căutarea unui teatru. Printre cei care au citit piesa și au comentat-o favorabil se numără actori și regizori, dar toți au remarcat dificultatea de a pune în scenă o piesă cu o distribuție relativ numeroasă, cu decoruri și costume ieșite din banal, în condițiile de penurie generalizată cu care sunt confruntate astăzi teatrele.

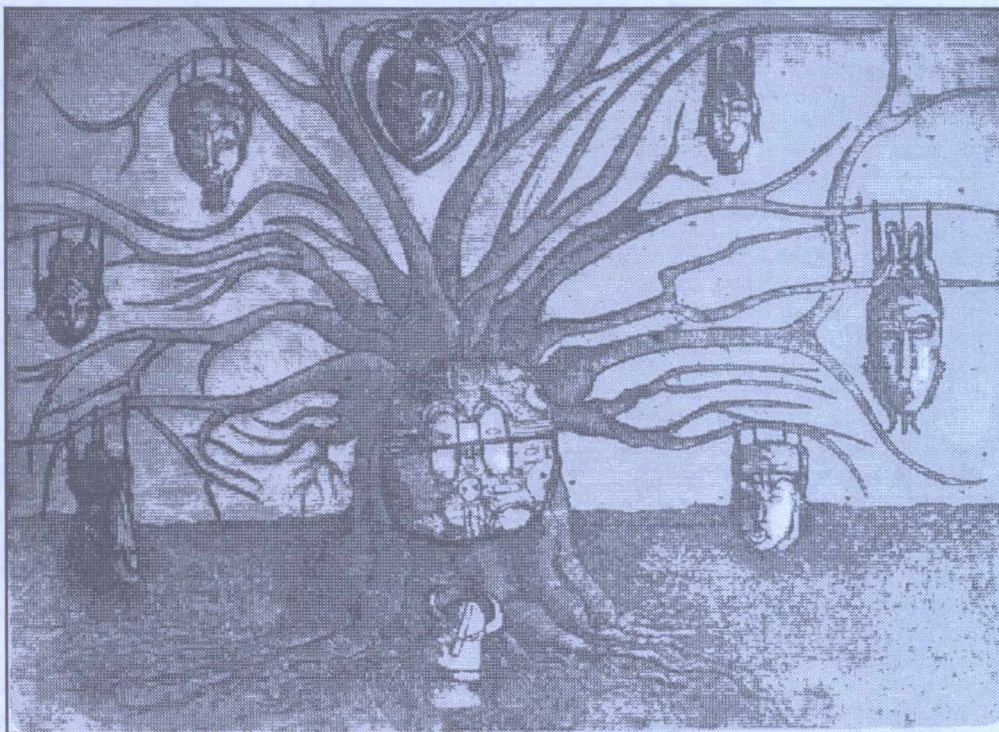
• Cum ati defini acum situația scriitorului român transferat într-un mediu străin? Constituie emigrarea, pentru un scriitor, o șansă, o fatalitate sau o pedeapsă, un exil?

• Emigrarea poate fi o șansă pentru cel în stare să se exprime deplin ca scriitor într-o limbă străină — este cazul lui Emil Cioran și al lui Eugen Ionescu — sau când aceasta îi este chiar limba maternă, ca în cazul Hertei Müller. Numai că, după opinia multora, asemenea cazuri nu mai aparțin, la modul propriu, literaturii din țara de origine. Scriitor român rămâne acela care continuă să scrie românește. S-a spus, nu fără teame, că adevărata patrie a unui scriitor este

interviu realizat de

RADU BĂRBULESCU

continuare în pag. 14



• Copacul cu măști

ION
ROSIORU

Pelerinul de cenușă

Romanul lui Valeriu Stancu, *Pelerinul de cenușă* (apărut la editurile „Cronica” din Iasi si „Stiinta” din Chisinau, în anul 2000) a fost scris cu două decenii și ceva în urmă, fără șanse de apariție în anii comunismului, desi, după mărturia autorului, printr-un complot al redactorilor uneia dintre cele mai mari edituri din acea vreme, s-a aflat la un pas de lumina cernelii tipografice. N-a fost însă să fie așa, văduvind astfel literatura rezistenței anticomuniste de una dintre piesele ei reprezentative și îngrosând, prin forța împrejurărilor, așa-zisa literatură de sertar, nouă nerămânându-ne decât să deplângem impactul deosebit pe care l-ar fi avut asupra cititorilor, și pe care l-a ratat datorită vigilenței nemiloase a cenzurii de tristă pomenire.

Masivul op cuprinde nouă capitole și e structurat de așa manieră, încât fiecare să poată fi citit și ca o povestire de sine stătătoare, desi în subteran, ele comunică, ingenios, și după canoanele prozei moderne, în sensul că aceleași fapte și întâmplări sunt comentate din unghiuri cât mai diferite, nu o singură dată opuse la vârf. Protagonistul cărții, personajul liant și, până spre final, prezent, obsesiv, doar în povestirile altora, *raisonneur*-ii fiind și ei reprezentativi pentru tot atâtea pături ori grupuri socio-profesionale, martori oculari, prieteni, colegi de serviciu sau de școală, dusmani de moarte ori beneficiari ai generozității și ai spiritului justitiar care-i vertebrează viața morală a lui Radu Sendrea, căci de el e vorba, un inadapabil care ar face cinstite galeriei intelectualilor camilpetrescieni, însetati de o lume paralelă cu minciuna, compromisul, terorismul politic, imoralitatea, impostura, trădarea, căpătuiala cu orice pret, arivismul fără scrupule, delatiunea, calomnia sfruntată, slugărnica justitiei față de putere, grosolană organelor de ordine, birocrația împinsă până la absurd, cinismul cel mai abject, dispunerea de viața celor mulți și umili ca de a unor sclavi.

Traietoria lui Radu Sendrea, acest perpetuu dusman, mai mult decât virtual, al regimului comunist, are în ea ceva picaresc sau romantic, arma sa fiind condeiul anticorporationistului înveterat. Ura sa viscerală împotriva comunismului, cu inimaginabilul său cortegiu de fărădelegi, culminând cu crimele cele mai odioase, e în mare măsură ereditară. Bunicul său, boier de vîta veche, poliglot și vizionar de reală percutanță, fost detinut politic la defrisarea stufului din bălțile Dunării, s-a spânzurat când a constatat că tăvălugul totalitarismului rosu e de nestăvilut. Un frate al lui Radu a murit în casa incendiată de tinerii purtători de carnate de culoarea sângelui și care aveau să strălucească apoi în mari cariere de satrapi. „Progenitura” dusmanilor poporului e exmatriculată din liceu. Reprimit, dotatul elev Sendrea rămâne un neintegrat în colectivul clasei, pentru că profesorii au grijă să întretină acest climat de ură, mascată în vigilență. După stagiul militar, tânărul recalitrant lucrează o scurtă perioadă într-un trust de încărcare-descărcare a fierului în, și din vagoane; e vorba de-o întreprindere unde primeau un loc de muncă fostii detinuti politici eliberați de la canal, de la stufăriți ori din celebrele închisori anticomuniste. După ce va termina facultatea de filologie, Sendrea va lucra în învățământ, apoi la un ziar, însă de peste tot i se va desface contractul de muncă, sub cele mai năstrusnice pretexte, adevărata pricină fiind că, extrem de înzestrat intelectual care, în tot acest timp a scris niste cărți fulminante sub aspect „dezvăluiristic”, stătea pretutindeni ca un spin în fata liniei oarbe a partidului unic de guvernământ. Si nici pe alte planuri nu stă mai bine: sotia îl părăsește, un copil îi moare, al doilea se sinucide, prietenii, în ciuda charisme sale și a fortei catalizatoare de grup, se răresc și dispar, cu exceptia medicului Nero Diaconu. Mai mult, și chinurile creației scriitoricești l-au epuizat. În două-trei rânduri a fost și el tentat să-si curme zilele, așa-că, la vârsta de 35 de ani, vîrstă la care alti

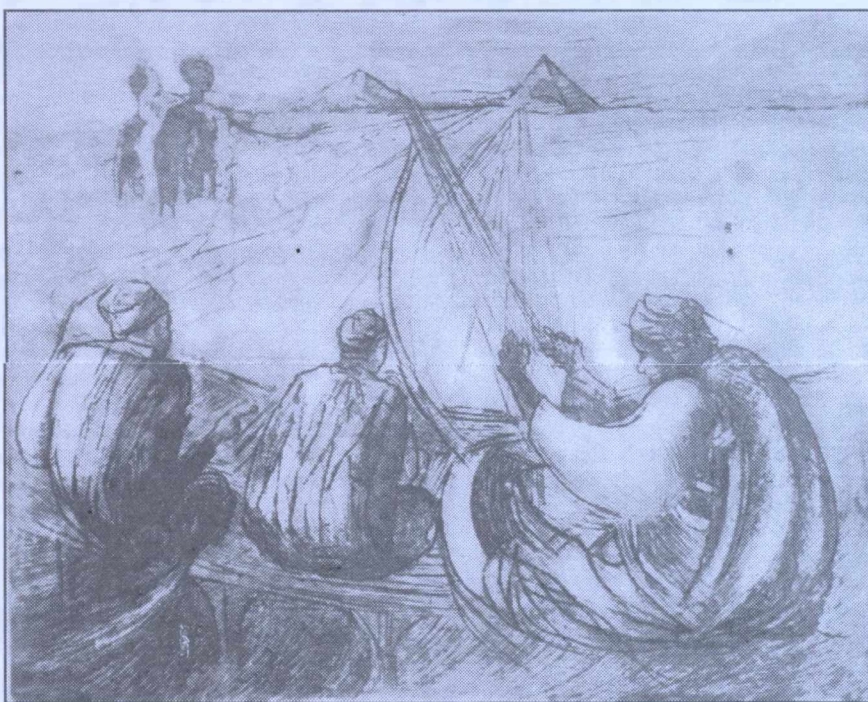
scriitori încep să se afirme, Radu Sendrea e un om terminat și rupt de realitate, singura sa mare suferință fiind nu că părăsește această lume, ci aceea că nu mai apucă să vadă sfârșitul comunismului. Ar fi putut să rămână în străinătate, a avut ocazia să se stabilească în capitală, dar, de fiecare dată, s-a întors în Arduria (supranumele bătrânului târg al leșilor) tuturor suferintelor sale. Cei de la municipiu, mărînimosi, nevoie mare, ca să nu li se reproșeze că nu respectă drepturile omului, îi vor oferi un post de muncitor la trustul din care fusese îndepărtat cu cincisprezece ani în urmă, ca indezirabil al regimului.

Trustul, prin a sa camforcă înfundată până la refuz cu cocs, e un loc geometric al povestirilor precum altădată moara de apă ori hanul. În schimbul de noapte, oamenii nu se prea omoară cu munca, fie că n-au vagoane disponibile, fie că n-au chef să se spetească pentru un salariu de mizerie. Sunt mereu niste muncitori noi, și pentru aceștia se spun, chipurile, isprăvile care-i au ca protagoniști pe cei mai bătrâni dintre ei. Majoritatea cunosc relatările de pomină și deznodămintele lor de rigoare, însă există o voluptate a ascultării fără margini. Povestitorii se lasă greu, fac mofturi mai



învățământului românesc (scoaterea elevilor la munci agricole; descalificarea profesorilor la locul de muncă; intruziunea unor primari incompetenți sau a unor activiști impertinenți în problemele de metodică ale oamenilor de la catedră; formalismul, mai ceva ca-n Caragiale, al examenelor; imoralitatea celor ce pretind că educă tinerele generații; lupta intestinată pentru obținerea funcțiilor de conducere; avansarea femeilor în funcții de răspundere, după criteriul dedării la gimnastică sexuală în patul sus-pusilor, care confundă comunele și județele cu propriile lor latifundii, mai abilit decât marii proprietari din Evul Mediu etc.etc.).

În postura de povestitor, poetul Valeriu Stancu e mai mult decât fenomenal, harul său fiind într-un tot demn de al unui sânguincios discipol al hătrului din Humulești; ba câteva episoade l-ar face chiar pe bădita Creangă să se scarpine în barbă și să spună că prostia omenească e cu adevărat nepieritoare — de exemplu scena în care ouăle, dintr-o crescătorie de găini grase, pe care îngrijitorul le ducea la culcare cu roaba, se rostogolesc pe un povârnis și omoară o turmă de miei a aceleiași cooperative agricole de producție, sau cea în care niste forestieri sulesc gâtul unui motociclist, implicat într-un accident, crezând că i-l pun la loc, dar nerealizând că omul își încheiase pufoaica la spate, spre a se proteja de frigul drumului parcurs pe două roți. Un muncitor de la Trust, învoit de Sendrea să meargă la nunta fiului său, securist recunoscut, pleacă în toiul petrecerii cu o damigeană de vin în brate și adoarme pe scara unui marfar, dar la o curbă e proiectat într-o boltă; oamenii nu-i iartă stahanovistului la trasul cu urechea faptul de a-l fi



• Cântăreții

ceva ca miresele, suspansul e la el acasă, sunt adesea opriti de altii care-si telescopează, în scenariul arhicunoscut, propria lor naratiune, și după multă băscălie sau ofuscări simulate se reia expunerea titulară cum nu se poate mai savuroasă și mai deocheată, într-un limbaj neaos, căldurii venind dinspre camforcă adăugându-i-se și cea din „tăsmoaca” de vin sau de țarie. Printre ascultători e mereu și „securistul sub acoperire”, turnătorul de profesie. Trustistii intuiesc acest lucru și când le vine bine îl „ajută” să se accidenteze mortal, fără ca anchetele care urmează să intre vreodată în posesia probelor care i-ar incrimina pe făptasii care știu să-si continue lupta anticomunistă, în chiar spațiul în care au fost masati, spre a fi mai ușor tinuti sub observatie, si care e, de fapt, tot o închisoare, însă de tip special. Ca-ntr-un nou *Decameron* se deapănă aici povestiri dintre cele mai trăznite: furtul unui closet, cu primul lui client înăuntru, dintr-un triaj de cale ferată; aventuri extraconjugale ale muncitorilor cu intelectuale nesatisfăcute de sotii lor; felicitarea adresată unui ostas român de către un colonel sovietic, căpetenie de partizani, care l-a prins în pat cu nevastă-sa; adormitul, în timpul slujbei religioase, a unui preot care toată noaptea a înșotit colindătorii ca să poată bea pe la gospodari, întrucât acasă, preoteasa, îl ținea din scurt s.a.m.d.

Radu Sendrea, erou al unor întâmplări incredibile, pentru că-i reliefează cumsecădenia iese din comun și spiritul de sacrificiu cu nimic mai prejos, gata să se căsătorească, în liceu fiind, cu o tânără, obligată de tatăl său să se prostitueze, spre a o scoate din promiscuitate, întră acum în ipostaza de emițător de povestire. Si el le vorbește celor strânsi în jurul camforcăi, despre degradarea

suspectat pe cel pe care-l învoise cât si pe cei care-l acopereau, făcându-i și lui norma din acea noapte.

Povestilor din acest registru comic li se alătură unele tip *horror*: motanul unui activist îmbogătit omoară un om sărindu-i la beregată. În arestul militiei, aceeași soartă o va împărtăși și stăpânul motanului; un sef de cadre, zis ministrul, e găsit pe fundul unui vagon cu câteva tone de fontă pe piept; provocatorul securist, infiltrat, Porasnicu, ars de viu de camforca prăvălită peste el, își dă îngrozitorul și obstescul sfârșit.

„Doamne, câtă literatură continem!” îi vine să exclami, o dată cu Ana Blandiana, după ce ai lăsat din mână, cu sinceră părere de rău, romanul *Pelerinul de cenușă* al lui Valeriu Stancu, acest om îndatoritor care distribuie revista *Cronica* pe la Zilele *Convorbirilor literare*, care adună condei de vază din întreaga țară. Dincolo de darea în vileag a mârșăviilor de care a fost capabil comunismul, spre a se mentine la putere timp de cincizeci de ani (și nu-i deloc exclusă revenirea lui, pe furis sau în trombă), romanul rămâne ca literatură în sine, dezbărat de toate circumstanțele pe care le-a vizat și care au pricinuit, din necesități cathartice, elaborarea lui. Cu siguranță că timpul o va legitima ca pe o operă a voluptății fără frontiere. Realitățile crude ale secolului al XX-lea se vor fi tors, textual, la gura camforcăi, precum altădată Don Quijote, într-o genune ce ținea loc de închisoare.

În fata vesniciei, cei douăzeci de ani de întârziere ai apariției *Pelerinului de cenușă* nu vor mai avea nici un fel de relevanță. Iar galeria de personaje, de tip dostoevskian, va fi mai bogată cu încă unul.

MARIAN
DOPCEA

EXISTĂ, RESPIRĂ — E VIE!

Purificată, căci transpusă în estetic își pierde caracterul moral, cruzimea este o constantă a poeziei domnului Nicolae Motoc, poet singular, atipic pentru generația sa, „etern” adolescentină și predispusă către diafanități (cam) căutate. Lucrul nu constituie un handicap — ba dimpotrivă, as zice. Cruzimea și bizaria sunt, în artă, cel mai adesea, semnul rafinamentului — și numai o judecată prea simplă (ori pripită) le poate asocia „răului” opus, vezi Doamne, firii omenesti, esențial „bune”.

Să urmărim această „scenă din natură”, filmată cu încetinitorul, parcă, și trădând satisfacția estetică, voluptatea, fără nimic senzorial, a celui ce contemplă: „Începe să îi rontăie tacticos / trupul de la coadă / încet / atât de încet / că peste un ceas / capul vrăbiei e încă viu / și își deschide ciocul rar / tot mai rar / dar fericită / că mai respiră / printre colții galbeni.” E vorba, desigur, de un motan care-si ia, în zori, gustarea. Amatorul de senzational naturist l-a pândit îndelung, surprinzând și norocosul salt: „Își culege prada ușor / cu două / labe în zbor” — și momentul recăstigiării sigurantei de sine: „dar își regăsește repede echilibrul / rezemat cu spatele / de creanga salcâmului orb”. Amorală, în sine, operele de artă pot stârni reacții morale dintre cele mai vehemente. Nu e cazul, în situația prezentată aici. Vocea lirică e atât de impersonală, neimplicarea „martorului” în tot ce se întâmplă atât de evidentă, încât ar fi de-a dreptul rea credință să bănuiești, aici, prezenta disconfortabilă a lui „nu se cuvine”.

Nu-mi pot reprima pornirea de a cita, cu voluptate, la rândul-i pur estetică, această secvență în care nefirescul îmbracă, pentru o clipă, haina firescului, non-implicării morale conferindu-i-se, cu luciditate ușor cinică, o paradoxală legitimitate: „Lovit de-o masină / si-a zvârlit pe trotuar: / un biet maidanez. // Multi i-au contemplat agonia. / Nimeni nu s-a gândit să-l îngroape. // Cineva n-a trecut totuși nepăsător. / A-nngenuncheat omeneste. / Si a-nceput / tacticos să-i taie / un vârf de ureche.” La urma urmei gestul aproape dement (în orice caz bizar!) al insului are girul speciei: el n-a trecut, ca altii, nepăsător, a-nngenuncheat omeneste etc... Finalul poemului ne trimite într-o realitate grozav de... ireală, firească, în cosmarescul ei.

Cruzimea e, în natură, o imposibilitate. Tigru e „crud” numai din punctul de vedere al omului, eventual bisericos și (sigur) mărginit. Apropiati de natură copiii sunt „cruzi” și, în inocenta lor — „râi”. Aidoma — estelii. „Ora” în care motanul devoră o vrăbie e, practic vorbind, o imposibilitate. Pentru esteti însă — spectacolul trebuie să dureze...

Poetul Nicolae Motoc își asumă riscul de a părea infantil — desi arta lui numai infantilă nu e, crud — cu toate că tandrețea lui, înăscută, tipă, rânită, din mai toate versurile, cinic — desi e un sentimental fără pereche.

„Anamorfozele” de la începutul anilor optzeci constituiau (în intenția domniei sale, presupun) un program poetic (în ce măsură l-a urmat vom încerca să vedem) si o provocare (din păcate nu foarte bine înțeleasă atunci, mai toti literatii fiind preocupati de tinerii lupi ai textualismului postmodern care amenintau, nu-i așa? „canonul”, altfel destul de subred). Ierte-mi-se transcrierea unei vechi reacții prea personale: „Uite, domnule, mi-am spus cumpărând volumul, un om care-si permite azi (și ce fel de azi era ala!) să mă anunte că lumea lui e una distorsionată, grotescă. Uite un autor care îndrăznește să pretindă că el deformează lumea, care nu vrea să creadă că totul e text tneutru, dincolo de iluzia perenității valorilor, a nemuririi, în definitiv”.

Lectura, atunci, în '83, a „Anamorfozelor” mi-a rezervat, desigur, si surprize. Socoteala din librărie nu se potrivise întotdeauna cu cea de acasă și cu atât mai nepotrivită-i socoteala pe care și-o face autorul cu aceea a cititorului. Belfer cârcotas am cam strămbat din nas la prea durele ciocniri de consoane: „Si-a-nceput tacticos să...” cu toate că, pe coperta a patra, avertismentul lui Lucian Raicu era clar: „O poezie care refuză muzicalitatea, cel puțin pe aceea exterioară”; am tresărit încântat si fără contrarietate întâlnind versuri de o frumusețe „clasică”, deloc anamorfozate așa cum, conform programaticului titlu ar fi fost de așteptat: „iar frunza-i lunecare spre-albastru și uitare”, sau „când în splendoare trupul se-abandona încet” și „măhnirea somnoroasă de unde s-a desprins”, ori „miri ai unor demult risipite licăriri de pulberi”; m-am iritat, putintel,

încercând să înțeleg ratiunea pentru care poetul își secvenționează discursul, marcându-l cu linii oblice și nu scriindu-l, ca toată lumea, în versuri distincte. Dar toate-s, cum a spus-o, doar cârcoteli de belfer...

Cu anii, poezia domnului Nicolae Motoc mi-a devenit tot mai apropiată, așa că azi pot vorbi, îndrăznesc să mă laud, în deplină cunostință de cauză. Anamorfozată nu este realitatea exterioară, umilă în simplitatea și sârăcia ei, câteaceea interioară, conștiința de sine. Aplecării estetice spre cruzime îi corespunde un fel de complex de vinovăție, amoralității textelor — un fel de exagerată distorsionare morală a eului. Conștiința vinovăției alimentează însă, paradoxal, trufia: „îmi privesc mâinile — tot mai noduroase / de cât am mintit și murdare de miere / de vin / de rumeguș de aripi tăiate // n-am să le ridic a rugăciune”. Excesiv retractil sau, dimpotrivă, tepos, pregătit pentru apărare și atunci când nimeni și nimic nu-l amenință — eul acesta destul de sucit devine, cu usurință, victima propriei percepții deformante a lumii: „ce-i ceri iubirii? iau de ceafă de sub pnuri / vulpea încă vie cu labela de la spate strivite / si ea mă mușcă până la os.”

Conștient de neasemnarea sa cu „ceilalți” (care-ar putea fi, foarte bine, infernul), eul acesta se însingurează, adoptă tot mai des atitudini provocatoare, refuză ostentativ realitatea „poetică”, pe care o lasă, probabil (precum altădată Montale), poetilor laureati. „Nobilul scai” — e floarea lui, în care se recunoaște sau măcar e invitat a se recunoaște: „calcă cu grijă / mă întâmpină nobilul scai / sub rămuriișul meu prăfuit / albește / pielea copilului care ai fost.” Reprimată, cruzimea se metamorfozează într-un fel de compasiune, parcă, impersonală și aceasta; privirea se oprește o clipă — sau fuge aparent nepăsător, fără acea vizibilă satisfacție despre care am vorbit, înregistrând însă în detaliu micile drame ale cotidianului: „aude claxonul și încearcă / să scape / puiul de vrabie / din mijlocul străzii.”

În rest e... marea. Care se-ntinde, se-ntinde, amenințând să cuprindă cam tot ce mai scrie poetul. Căci marea e, pentru domnul Nicolae Motoc, iubită și divinitate tutelară, timp și uitare și moarte. Himera apelor îl ademeneste, totuși, irezistibil, pe acest om al tărâmului sărac, al plajelor mai curând pustii. Imediatul, străin, marcat de dezagreabile prezente umane parcă se estompează, pierzându-și asperitățile: „recunosc zgomotele portului / surde / urcând din adâncul râpei / pulverizate în cântecul aspru și învâluitor / al mării.”

O erotică stranie, leagă, uneori, cele două regnuri. Eliberat de inhibiții bărbatul se proiectează într-o imagine hiperbolică: „port o coadă de rechin cam pe ceafă ca un coif / și drept spadă-mi bate coapsa un os mare de balenă”, iar ea, himera apelor, își exercită arta seducției, ca o femeie, cu lascivitatea de rigoare: „ea se tăvălește goală pe nisipul lins de valuri / (...) ea își joacă sâni-aproape / în genunchi / jos printre alge.”

Cruzimii estetice a autorului îi corespunde, în text, firește, violența elementelor: „trezită din somn / ca o haită de lupi / marea se înfruptă din sângele soarelui”, ori aceea, felină, a femeii: „tandrele prăpăstii pe care le-ai săpat / în mine cu unghiile roz” — care e privită, în pofida asigurărilor contrarii, specific discursului îndrăgostit, mai curând cu ostilitate: „rămâne singurul meu infern / în care numai eu cobor”, ori: „cu-atât mai bine / nimic sigur, nimic sacru.” Desele declarații de supunere țin de tehnica seducției celui lipsit de încredere în sine. Răvnită cu patimă, uneori, frumoasă, desigur, provocând extaze ori cumplite suferințe, femeia rămâne, pentru asemenea structuri inadapabile — iremediabil *străină*, monstroasă în felul ei (un poem *de dragoste* se numeste... „Faună de final”), de neînțeles. O asemenea poezie are ceva parcă voit antipatic, refuzându-se cititorului lenes ca o Genusăreasă care, așteptându-și printrul, își asumă riscurile umilității renunțând la plăcerea narcisiacă a etalării propriei frumuseți. O asemenea structură sufletească are, la rândul ei, ceva parcă, voit antipatic, refuzându-se comunicării, ascunzându-se în construcții sintactice sofisticate, în complicate asocieri de abstracțiuni și termeni concreți, în tăceri aparent bosumflate ori, dimpotrivă, în exuberante șocante. O reconciliere cu lumea din jur și mai ales cu sine însuși e imperios necesară. Inteligență artistică superioară (e și un remarcabil spirit critic), domnul Nicolae Motoc optează (făcând, în sensul acesta, la noi, pionierat, în anii optzeci) pentru micropoemul în spirit oriental. Nu voi vorbi despre haiku, tanka, renga — lăsându-i pe alții mai calificați (eventual maestrul Serban Codrin) să se exprime despre autenticitatea... niponă a demersului domniei sale. Mie, domnul Nicolae Motoc mi se pare pur european — chiar dacă practică (liber) niște forme orientale.

„Fragmentarium”-ul, de la sfârșitul volumului „Anamorfoze”, conține vreo patruzeci de poeme ce mi-au sunat, atunci, în '83, — *altfel*. Poetul a revenit, în timp, asupra unora. Frânturi din mai întinse poeme anterioare au devenit, în timp, un fel de haiku-uri sau tanka, fulgurații lirice palpitând în propria ingenuitate, „fragilități”. Li s-au alăturat, cu anii, altele, noi — portretul liric („desenul ascuns”) al autorului

înfățișându-mi-se astăzi oarecum contradictoriu, prezentând trăsături complementare, dacă nu de-a dreptul antitetice.

Cruzimii inițiale îi este contrapusă (și la fel de profitabilă estetic, de altfel) un anumit tip de bonomie filozofică. Poetul se pierde în prietenești convorbiri cu umilii zilei sau ai nopții, cei ce pot fi priviți (tratați) cu amuzată conștiință a superiorității speciei umane, avertizându-i, mai în glumă, mai în serios, de riscurile acestei superiorități: „Renunță viteazule / minuscul / prostule drag. / Rămâi al întunericului. // Dincoace / în lumină / nu-i decât voluptatea / de-a fi singur” sau mai mult, *chefuiește* cu ei (vegheat, oare, de duhul lui Li - Po?): „Tipă mierla ciup-ciup / de aici până aici / stăpânesc eu! // Hei domnișoară / Veverită din salcâmul / care mi-a mbrăcat / masina / un hârb / în floare / nu vrei să bem împreună? // Iesi din crăpătura / malului roșu și Tu / domnule lepure!”

Erosul s-a sublimat, e pur și contemplativ. Iată acest desen gratios, gratuit în suavitatea abia atinsă de duhul poeziei: „lasă să vezi / printre pulpele fetei / soarele iesind din mare” (*briza poznasă*) ori această secvență dinamică, amintind de performanțele unor imagiști precum Cummings ori Williams: „fata care coboară / spre plajă / are un mers necugetat / de sprinten. // Nepotrivit cu negrul / tumultuos al rochiei. // Iar brizele-s grăbite / să-i dezgolească / pulpele și coapsa / în vesela lor strălucire” (*îndoliată*).

Implicarea afectivă („suferinta”) dispare lăsând loc materiei „obiective”, seci. Dezastruoaselor stări sufletești (sugerate, ici colo, totuși) le sunt preferate plasticitatea imaginii și concizia enunțurilor: „Aude frunza / cum cade și râde. / Muscă din măr. / Si râde. // Îi spui că ești / Tu acel măr și râde.” (*iubită*).

Marea însăși, divinitate când amorfă, când proteică, în poemele mai vechi, capătă, acum, contururi precise. Voi cita (poemele, extrem de concise, aproape că se refuză comentariului pe fragmente, ele trebuie citite numai în *întregime* a lor minusculă) *ghiolul*: „tresare când mă vede / segudură îmi linge / mâinile cu flăcări reci / de departe. / Sosesec — îi strig — / voi fi prund / culcuș albastru. / Vom împărti / bucuria sălbatică / de a fi celălalt.”

Lirismul, esențializat, fremătând de propriile tensiuni interioare se învâluie, enigmatic, într-un fel de tăcere ce provoacă și ea, uneori, la sfârșitul lecturii, ratiunea: „Bucuria / întoarcerii e de temut / Rândunica / se repede în mal / și cade moartă”, alteori afectul: „Sufletul repede / al neastâmpărului / copil de ieri // iată-l înghetat în acest / geam spart în iarbă”. Realul imediat își pierde parcă semnificațiile și, implicit, strania, demonica putere de a provoca *suferinta* ființei rationale. El există — și asta e suficient: „Simpla existentă / a mării si-a celui / care-o privește”. Ba, mai mult, el poate deveni altceva: „Strănsă bulgăre / în palme zăpada pârăie / ca un pepene copt”, supus unor insolite metamorfoze: „Piatra pe care copilul / o aruncă / nu va atinge / niciodată obrazul mării” (*Pasăre*).

„Citită” cu luciditate, lumea din jur își dezvăluie aleșilor, cum mii de ani a făcut-o, sensul ultim: neantul, moartea. „Originalitatea” nu pare a fi năzuința cea mai înaltă a unei asemenea poezii. Precum marea ori cântecul păsării — ea există — și atât. I s-ar putea căuta, desigur, înaintasi (un poem precum *curând*: „vei fi departe / de cei pe care-i iubești / pentru care trăiești // îți spun oasele albind / între fălcile falezei”) — îmi aminteste și de coiful hajjinului, evocând adăpostul de azi al greierilor, vigoarea samurailui viu cândva, și de olarul lui Khayam de Ecleziasist) — dar la ce bun?

Poezia domnului Nicolae Motoc există, respiră, e vie — și asta mi se pare grozav de reconfortant.



• Mângâierea pământului

pedepsitoarea își dorește

un măr

Stelutei

1. Sub salvii taci si-astepti / stăpână a pedepselor de neuitat si-a verii
De frica ta trei maci
s-au scuturat

Din aburi de parfum răsare-un mână
al florii de salcâm
si-aleargă în delir Abia respir
când galbene grozame
vin puzderii conduse de un paj
de spânz și cer c-o plecaciune voie
să-si ducă trena grea din scoici liliachii
sau muguri de câține

Din faguri verzi de întuneric sterp
și-arată line smalturi dintii de lup
Frunze de sângele voinicului
și bozii — serpi — îți sâșăie la picioare

2. E ora provocată / gravă
când lenesa agavă își clatină
clopotnita cu ceas Staminele
stau două câte două

Vin florile de leac — aprozii își zăngăne
în flanc si mărăcinii solzii
iar vârstnicul năpraznic ti-e unic paznic
Dar tu n-ai chef de ceartă / si nu-mi vei trece
pragul Iar dacă-astern cuminti
carline un singur talger
stii si pentru cine Ei / da
nu vrei să fii cea care iartă

3. Cum n-ai avut copii / roscato
tu ti-ai întors maternă
dragostea spre mine
Pe un altar din cozi de vulpe al spaimei
si al nostalgiei zar
n-ar ști / rostogolit să mă disculpe

Cu vorbe cam turcice
si de-alint m-ascund si mint
Când cupe pline eu ciocnesc
cu-albastre / decoltate gentiene
sau fluturi grasi de noapte
tu poti din pâinea sărăciei rupe

4. Taci si astepti
Și totuși / mult mirate
sărind din floare-n floare
trimiti cu brizele
sărute n-ntrebare dar unde-s merii?

Pedeapsa mi se cere trecută în plăcere
Pedeapsa-i si mai aspră când nu-si atinge ținta

Mai ții la pret o bucurie simplă
ce ne-mplinită doare
Să muști vrei dintr-un măr
aici / unde de dragul tău cresc florile
și nu visează rod?

5. De-ar creste mere-n meri aici gățite
ca de sărbătoare cu prea spumoasele aglici
am fi-n primejdie mare!

Un măr căzut la nestiut soroc
ne-ar și strivi pe loc Un singur măr
dorit poznas ca-n rai
ar fi atât de greu si urias
că nici n-as ști cum să-l urnesc
de-ndată si doar cu barda-as izbuti
să tai o aschie pentru tine parfumată

Zâmbești Pe gură îți tremură
un fluture-nselat
Dar nu-l gonesti
Te uiti la mine c-un ochi întunecat:
si-aici rămân fără măsură?

scamatoarea cu

ochelari roz

Singur / într-un timp al nimănu
transparent si dens ca lentila
unui telescop de astrograf
încă mai tânjesc să-mi simt inima
sub călcâi de femeie tânără

Mă las răsfătat de spaima
sau voioasa mea deznădejde
care noaptea ia înfățișarea unei sirene blonde
cu ochelari roz / îmi intră în casă pe fereastră
si în timp ce-mi dă târcoale
îngheate treisprezece cutite de bucătărie

Ultima dată răstoarnă
pe masă lângă PC-ul meu Siemens Nixdorf

NICOLAE
MOTOC



(luat la *second hand*) un juvelnic
cu pești vii și înainte să-si facă numărul
se dezbracă / îmi sare pe genunchi
râde și fumează ca la ea acasă

Abia încep să-mi dau seama
cât este de usoară
și amazoana îmi spune
că vom lucra împreună / Eu voi curăta pestii
iar ea mă învată să fac dragoste
si de câte ori voi suspina de plăcere
va înghiți un cutit de bucătărie

Cum se mai fătăie și chicoteste
cu fiecare moacă măslinie sau crap spintecat
când îi strâng soldurile fragede între coate

Și cum mai geme si cum mai tremură
când moimondesc cu degetele
cleioase și le smulg
bietilor pesti din cap
gingas zimtuitele lor pânze rosii de traforaj

Este curând la al zecilea cutit înghițit
și roind de sânge și icre
când câțiva bibani îi sar pe genunchi / între pulpe
si pestoaica prevăzută
cu două cozi / încearcă să-i prindă
si-i scapă între sâni
de unde își mîscă ritmic boticurile roz

N-am încotro îmi hârăie solzoasa
cu limba-n ureche după ce îngheite
si-al doisprezecelea cutit
Bucuria sau aventura bucuriei
în marginea cruzimii
îmi poruncește
să fiu cu ochii pe acesti pesti în agonie
să le culeg spasmele / să mă scald
ca-ntr-un râu în acest desfrâu
de țipete mute / dacă vreau
când te iubesc să cunosc extazul...

În curând n-o mai văd printre salturile
carasilor de pe masă
care parcă vor să zboare
Doar câțiva lufari
o privesc linistiti printr-o perdea de solzi
când farmazoana îngheite si-al treisprezecelea cutit
si / cum s-ar zice mor fericiți

pielea unei ciudate vietăți

a adâncurilor

Mă-ntorc la răpa încă sălbatică
— altar sub stelele unei depărtări
cu trepte din valuri urcate-mpreună —
să-ti aduc pielea unei ciudate vietăți a adâncurilor
îndelung pândite / îndelung hârțuite
și-n fine răpusă:
sfiala sau mândria unui adolescent

Mă rog lângă fântâna cu izvoare
sărute / le cer bărcilor sparte
pontoanelor ruginite trase pe chei
să se învecineze cu-acel niciunde
unde ai fi rămas numai a mea
de-as fi avut puterea
între curaj și umilință
să te iubesc si să te pierd

Aici m-am multumit să-ti port brațul stâng
ca pe o spadă cumpănită îndelung înaintea
unei jertfe care n-a mai avut loc

Aici îmi deplâng buzele înspăimântate
(ce-as fi putut să fac pentr-un sărut ca o
trădare?)

ochiul care nu s-a deschis în carnea ta albă
în coiful părului negru negru / acum
coborâre de doliu pentru dragostea nimănu

Aici tristetea mea te-a ridicat la cer
în puterea unei divinități a absentei
Și este ca si cum ti-as vorbi din moarte

EDITURA
EX PONTO

CĂRȚI APĂRUTE :

Calendarul meu. Prietenii,
momente și atitudini literare
de Radu Gyr.
Editia a 2-a. 290 p.Revoluția împotriva stării de
statue de Arthur Porumboiu.
Revolte contre l'état de statue.
226 p.Dicționar de iubiri ratate de
Adrian Bușilă. Roman. 392 p.Mama și pruncul de
Dr. Marin Gh. Ciobanu.
Editia a II-a. 274 p.Managementul în industria de
prelucrare a titlului și
petrochimie de Alexandru
Nicoliciu și Daniela Brezeanu.
120 p.Revoluția împotriva stării de
stat de Arthur Porumboiu.
Revolte contre l'état de statue.
226 p.100 de probleme glumă (Culegere de
probleme pentru bunici, părinți și copii)
de Alexei Leahu. Editia a II-a. 96 p.Eminescu — scrieri de
filosofie socială și
filosofia culturii

Editura constantă „Metafora” a găzduit, în anul 2000, apariția volumului *Probleme de filosofie socială și de filosofie a culturii în scrierile sociale și politice ale lui Mihai Eminescu*, sub semnătura Getei Deleanu. În Introducere, autoarea subliniază că poetului național nu i-au fost nici o clipă străine transformările ce aveau loc în societatea românească la sfârșitul secolului al XIX-lea, dovedindu-se „un condei acid în slujba adevărului”. Articolele politice sau adevărate meditații pe teme sociale, scrierile eminesciene de acest gen nu și-au pierdut prospețimea, fiind scrise într-un stil viu, polemic, cu un autentic fler al publicisticii.

Este cunoscut, am adăuga, faptul că, de multe ori, Eminescu își respecta obligațiile de gazetar la *Timpu* cu un efort supraomnesc, în perioade nu tocmai favorabile sănătății sale și, adesea, într-un climat politic de presiune.

Geta Deleanu porneste, în incursiunea studiului acestor scrieri social-politice, cu o prezentare de ansamblu a epocii, accentuând problemele deosebit de dificile cu care se confruntă țara, după Unirea Principatelor, obținerea Independenței de stat, realizarea unei reforme agrare, fără a fi rezolvată însă, cu adevărat, situația țărănimii. Era timpul formării unor noi clase sociale, dar și al pătrunderii unor importante elemente de progres. În acest context, desigur, evenimentele social-politice se convergeau în acute polemici de idei. G. Călinescu aprecia, în *Opera lui Mihai Eminescu*: „Ideile politice ale lui Eminescu sunt îndeosebi germane, național-conservatoare, antiliberaliste și antiindividualiste, deci antifranceze”.

Însemnătatea clasei țărănești, ca păstrătoare a valorilor autentice ale culturii și civilizației românești este, în multe rânduri, comentată de poet, ca fiind singura posibilitate de a nu se pierde identitatea, „în lumea asta frântă și nemită”.

Autoarea discută și teoria despre stat și națiune exprimată de Mihai Eminescu, afirmând că aceasta se dovedește tributară în mare parte naturalismului, evolutionismului și pozitivismului, curenți aflate la apogeu în epocă.

Foarte importante sunt considerațiile privitoare la factorii interni ai păstrării naționalității, între care subliniem literatura națională care are rolul de a cristaliza limba națională.

Cât despre factorii externi, Eminescu pune accent pe întărirea specificului național, în ciuda tuturor accentelor de cosmopolitism: „Voim statul național, nu statul cosmopolit, nu America dunăreană. Voim ca stejarul stejari să producă, nu meri pădureți”.

În capitolul dedicat judecăților referitoare la civilizație și cultură, Geta Deleanu arată că Eminescu depășește limitele romantismului — dimensiune caracteristică a spiritului său poetic și definește conceptul de civilizație în interacțiune cu conceptul de cultură, accentuând atât importanța dezvoltării industriale, cât și avântul științei, artelor și literaturii naționale.

Lucrarea Getei Deleanu readuce în fața noastră, cu profesionalism, pagini importante din scrierile eminesciene, a căror lectură întregeste cunoașterea operei poetului național, cât și evoluția ideilor social-politice.

CORINA APOSTOLEANU

sărutul cu privirea

În colecția „Liliput” a editurii timisorene „SigNata” 2001, a apărut volumul de poeme *Sărutul cu privirea* al scriitorului Eugen Evu. Ceea ce impresionează, distinct, în această carte mi se pare a fi „fascinația ritmului”, cum fericit spune Dumitru Micu. Poetul Eugen Evu nu și propune defel să uluiască și nici să simuleze misterul: „Când somnul morții trecerea o sparge / Neasteptată-n zori lumina pe catarge”. Dimpotrivă, el dezvăluie și argumentează realitatea. Aici, totul are înfățișări verosimile. Totul e „rupt” din credibilitatea fenomenului. Frumusețea plastică, virtuozitatea expresiei, sunt incontestabile. Dincolo de armoniile de cristal, palpită profunde trăiri existționale, „semnul de foc” al acestui poet.

În creația lui Eugen Evu, fragmente de lumi diferite (paralele) se suprapun — metafizic vorbind — și se întretaie prin desconsiderarea oricărei cauzalități: „Acordă-ți un mic compromis: / o stenogramă astrală, o sete de ilogic / simetria naturii e capcană; linia curbă a / ochilor: / echilibrul lumii constă / din două imagini răsturnate / cum perechea umană-n extaz / Dă-i câinelui tău numele meu / din oglinda vie un răspuns prin reducere / dincolo de forme incompatibile devotivne / dincoace de reflexie — identitatea ta”. (p.51) Oare poezia nu își este suficientă siesi? pare a se întreba Eugen Evu, sugerând că toate cuvintele pot fi reactii în lant, explozii de sunuri și culoare, cuvintele dinăuntrul

unui presupus „sfârșit continuu”. În spațiul intim, devenit ca la Borges, spațiu al cărții, înseși cuvintele se identifică în obiecte: „Beau cuvinte / Stihii. / Si mai beau gând căzut de foarte departe / număr si sterg urme moarte, / umilindu-l pe inger, beau roua din carte, / beau lacrima câinelui meu / licărirea aproape cuvânt, / semnificatia o beau, să recuperez freacă / popoarelor curcubeului”. (p.150). Cu retina suprasaturată, poetul se întoarce spre interior, regăsindu-si fantasmalele care concurează imaginile existentei, relevând nevoia obsesivă de real, de unde și descrierea minutioasă a „crâmpieiului” de lume cuprins între limitele privirii: „Ochiul nelimpede / cel de dinaintea privirii / ceea ce era, însă nu își era siesi / ci doar freacă fără limite, unduire / curcubeu fosnind jucăușă lumină / ochiul nedivizat, Unul — / dornic de oglindire / Nenumit, nefiind gură să-l spună / liber, fugară fiind spuză de puncte / dans al tahionilor / pretutindeni / Până să nască dorinta tangajul / ca un dezmiere / un suspin început în cuvânt / Un cutremur al neantului, boltă a sferei / în care vibrația își deveni / siesi vizibilă acolo undeva / înnebunind să scape miezul timpului.” (p.94). Versurile se adaptează, fără eforturi evidente, celui ritm interior, în care se înscrie toată respirația afectiv-reflexiv-meditativă a autorului. Nimic forțat, desi travaliul nu lipsește. Eugen Evu s-a dovedit de-a lungul anilor, un spirit prin excelență bogat în resurse launtrice. Drumul parcurs a însemnat o esențializare a expresiei poetice, o degajare a sensurilor legate de o experiență concretă vital-spirituală. Putem să aproximăm o impresie de ansamblu despre paginile acestui volum, spunând că ea este una a plenitudinii și a expansiunii spirituale.

descântând tăcerile

Prezentă în publicațiile literare și în antologii (cu versuri și proză), Alexandra Firiță este autoarea volumelor: *Nostalgie* (1998) și *Poeme crepusculare* (1999). *Descântând tăcerile* (Ed. „Amurg Sentimental”, București, 2000) este a treia sa carte de poeme în care textul de tip confesiv, trecut printr-un proces de intelectualizare a expresiei, sugestia înlocuind candoarea, devine în evoluția-i firească, „expresia unei stări de evanescență, de risipire a ființei” — cum ar spune criticul Ion Pop. Structura sa rezonantă o orientează, în spiritul generației sale (autoarea este născută la 1 august 1956), către tonul viguros, suavitatea visului, o oarecare nostalgie mascată, toate pornind dintr-un temperament sincer, sensibil, atins de „aripa fiorului existențial”: „Atunci, / erai numai o dungă răvășită / poate o linie curbă sau frântă / amintirea de tine este încă / fierbinte și plânsă / într-o pagină proscrisă. / Eram săgeata demult trecută / prin frunzisorul copt, lumină / verzuie e de fulger ce-a fost / si ce va să fie, curgândă curgere o clipă în alta / prin poarta ce-o deschisem în iris / si era numai cenușă de umbră / sub aripa diafană de inger.” (pag.55)

Cu un vădit zbucium launtric, cu o melancolie visătoare, frustă, poeta Alexandra Firiță dezvoltă o lirică a regăsirii de sine, rămânând însă, în esențele sale lirice, gravă și tulburătoare: „Te-am învelit cu privirea mea / să nu te vadă luna, / să nu te vadă / ochiul tulbure de noapte / rătăcită între stele. / Te-am învelit să nu-ți fugă / umbra, să te păzească de acea / îngere de aripi rotindec dinșpe / disperare. / O secundă, numai o clipă / dintr-o secundă ti-am prins / umbra în bratele mele / de iarbă, numai o clipă / te-am răsfățat cu arome de busuioc / topit de sângele meu. / Te-am învelit cu mine.” (pag. 15).

Autoarea își construiește un univers distinct, proiectie a sinelui poetic contaminat (parcă) de un regret etern. Sentimentul acesta se concretizează în text cu obsesive reveniri, cu permanente întreruperi, în favoarea notației blânde, pusă sub semnul acceptului. „Notația” fiind exactă, sigură, provenită dintr-o inteligență lucidă ce descompune și apoi recompune realul cotidian: „Dormi, dormi / lîmpede vis să colinzi / tu, gând pribeag / văduvit de iubirea de sine. / Mi-e somnul-nesomn / si inima noptii se zbate / sub lacăt de nori. / Mi-e vântul stingher / ca o amforă goală / la marginea de ape / sub roasele stânci. / Dormi în bratele moi ale stelei / ce-abia mijeste / îți cântă pe soprite / cu glas de frunziș și de val / si de vânt rătăcit / într-un basm. / Mi-e visul un rug / un sirag de fugare năluci / ce-mi mistuie ființa / mi-e zborul nelin / stingher ca o aripă / de geamănă clipă / ce-si tânguie clipa.” (pag. 43).

Imaginea de ansamblu a liricii Alexandrei Firiță se constituie într-o structură singulară și complexă, acoperind în fapt un sistem existențial.

VICTOR STEROM

literatură și filosofie

Ultima carte a lui Andrei Dumitru Iacobas, *Tucapai* (Ed. „Tilia Press International”, Constanța, 2000) este un roman, o spunem din capul locului, interesant. Fin intelectual, autorul cunoaște bine posibilitățile genului, stie să le

subordoneze și să exploateze. Mitologie, filosofie, aventură se asamblează într-o construcție românească originală. Titlul *Tucapai*, adică „2ky” — anul 2000 în jargonul informaticienilor — este simbolul unei teorii cu privire la originea și evoluția vieții. Este o teorie matematică sprijinită pe cunoașterea potențială, ca bază filosofică a romanului. Plecând de la următoarele ipoteze: că sistemul a căruia complexitate depășește pragul critic are înmagazinată întreaga informație primară structurată pe nivele virtuale de cunoaștere, că tranzițiile între acestea pot avea loc spontan sau stimulat, în anumite condiții specifice, concluzia este că un sistem aflat la temperatura informațională negativă execută tranziții spontane pe nivele superioare de cunoaștere până la anihilarea sa, altfel spus până la anihilarea Creatorului. Este o teză, desigur, „eretice”. Expunerea, plastică, se găsește în al doilea capitol, aprecierea globală făcând-o președintele unei prestigioase conferințe internaționale, în cadrul căreia a fost susținută comunicarea: „Chiar dacă ar fi adevărată, desi nu se vede nici o greșală, e extraordinar de elegantă! Totul, conceptele, postulatele, interpretarea par la fel de firești ca roata rotundă. Si cât ne-am chinuit totuși s-o facem în culturi! Iar formalismul, atât de original, pare perfect adaptat scopului propus! Sper ca mai tânărul meu coleg român să mă primească ca învățace!”

Am insistat asupra segmentului filosofic fiindcă autorul și-l-a dorit un fel de axis al romanului. În relația literatură-filosofie, aceasta din urmă nu organizează naratiunea, ci încearcă să-i facă un suport din ea pentru a-si transmite mesajul. Nu stiu dacă Andrei Dumitru Iacobas a avut în vedere obligativitatea de a reflecta cu privire la influența filosofiei asupra operei ca atare, influență care poate fi benefică sau, din contra, poate avea efecte dezastruoase, cum ar spune Wellek. Defectul într-o astfel de relație vine în principal din izolarea sistemului. Tind să cred că romancierul a intuit sau a cunoscut existența unor astfel de obstacole, de vreme ce trimiterea la teoria filosofică se face în mai multe rânduri. Textul cere un efort sporit de lectură, altfel lectorul, chiar inițiat, riscă să nu priceapă întregul. Asadar, o carte scrisă pe relația literatură-filosofie este supusă unui plus de neîmpliniri pe ambele mari segmente. Nu este cazul în *Tucapai*, unde limitele, detectabile, tin nu de nestiința construcției în mare, ci de unele umori structurale. Scriitorul își domină sistemul filosofic în mod autoritar, si nu în detrimentul gradului de poeticitate. Dacă spațiul mi-ar fi permis și n-as stii că răpesc ceva din plăcerea actului de lectură, as proceda ca George Călinescu, adică as prezenta conținutul pentru a se vedea că *Tucapai* este un roman. Există chiar o naratiune amplă, cu o mare autonomie, având și un epilog, de factura celui de spionaj. Remarc și aici calități regăsite în proza anterioară, și anume senzația de fluiditate a textului — și aceasta în pofida unor „interludii” — ironia subtilă în alternanță cu aceea anecdotică, intrată în banalitate, totuși, un dialog mănuit cu siguranță, poate modul de expunere cel mai bine mănuit. Nu trebuie ignorată nota pamfletară, unde resursele sunt indubitabil remarcabile. Caricatura, una dintre tehnicile pamfletului, funcționează foarte bine când nu este folosită în exces. Naratorul marsează uneori pe caricatură introducând secrete fără legătură cu textul, fragmentându-l și dăunând întregului.

Personajele sunt clar împărțite în două categorii, cele inferioare, mult mai numeroase, devenind permanent tinta batjocurii celor inteligente. Deoarece poziția lor socială trebuie lămurită, cunoaștem o veritabilă colecție de biografii. Radiografiile sunt succinte și penetrante, defectul ori calitatea fiind bine pus în valoare. Robert Andreescu, creatorul teoriei filozofice, este un personaj ideal. Inteligența frizând genialitatea este susținută de un fizic de tip clasic: este atlet, karatist, prompt în intervenții, rezolvă orice situații. Si, desigur, foarte reflexiv. Un asemenea tip am întâlnit parcă în scrierile realismului socialist. Ceea ce nu aveau acele personaje erau sentimentul erotic și apetenta sexuală. Eroul nostru le are și se umanizează, scapă artificialului. Lucrurile sunt nu de putine ori împinse până la limită, retrăgându-se și revenind într-un du-te-vino continuu. Personajul devine, în intenția creatorului său, exponentul acelor spirite superioare ce nu s-au putut și nici nu se pot realiza într-un climat marcat de mediocritate, meschinărie, ranchiună. Am senzația că factorul biografic nu este ignorat sau autorul nu-l poate înălțura. Asa cum se întâmplă și cu profilul didactic, căci, ca într-o carte de specialitate, fiecare capitol este însoțit de un mare număr de „note” în scopul înțelegerii (ori al rememorării) unor chestiuni tinând de mitologie, arhitectură, istorie, politică ec. Se simte la nivelul întregului roman tentația epatării prin eruditie. Beneficiază, însă, cu urmări benefice pe planul culturii generale o anume categorie de cititori.

Reiterez aprecierea făcută la început: *Tucapai* rămâne un roman interesant.

NICOLAE ROTUND

Culianu — un compendiu

Studiul lui Nicu Gavriluță, *Culianu, jocurile minții și lumile multidimensionale*, se recomandă ca o introducere în opera lui Ioan Petru Culianu, gânditorul care a vizat o schimbare de paradigmă în studiul istoriei religiilor. Autorul însuși își definește cartea drept o „fidelă călăuză în lumile fabuloase ale religiei, magiei și științei puse în joc de mintea excepțională a lui I.P. Culianu” (p.21). Studiul urmărește o abordare exhaustivă a operei sale, având în vedere cele trei domenii care o compartimentează: istoria religiilor, „mitanalizarea” unor scrieri aparținând lui Eminescu, Slavici, W.G.Wells etc.; proza fantastică sau, mai bine spus, „mitică”, așa cum Mircea Eliade își denumea o parte a textelor sale ficționale.

În mod firesc, cea mai mare parte a studiului se ocupă cu inventarierea și explicarea „invariantilor” care structurează sistemul de gândire al istoricului religiilor: ascensiunea extatică a sufletului la cer, gnosticismul, nihilismul, magia, procedeele mnemotehnice și limba creației, teoria fractalilor corelată cu viziunea lumilor multidimensionale, cenzura mentalului social și originile științei moderne.

Autorul impune imaginea unui Culianu care răstoarnă sabloanele manualelor școlare, luptând împotriva unei tradiții care a preluat, necritic, anumite opinii și concepte, perpetuându-le. De exemplu, Culianu dezavuează clișeele marxiste cu privire la personalități ca G.Bruno, G.Galilei, N.Copernic sau tezele Scolii germane de istoria religiilor despre originea cerurilor planetare și demonizarea cosmosului, despre originea gnosticismului etc.

N.Gavriluță se oprește, în special, asupra temei gnosticismului și, respectiv, a magiei, cele două pasiuni declarate ale lui Culianu. În cazul gnosticismului, autorul precizează că „noua hermeneutică a lui I.P. Culianu a adus cu sine, poate pentru prima dată, o gramatică serioasă a gnozei” (p.42). Se acordă un deosebit interes viziunii cu privire la supraviețuirea camuflată a unor secvete gnostice în lumea contemporană, precum și celei cu privire la prezenta, în travestii, a magiei în contemporaneitate.

Culianu este prezentat drept un intelectual care își depășește generația. El amendează concepțiile preluate din comoditate intelectuală, propunând, în schimb, noi ipoteze constructive. Originalitatea gânditorului s-ar nutri, în special, din interesul său pentru cele mai noi descoperiri științifice, realizând interesante paralele interdisciplinare. Descoperim un Culianu interesat de noua fizică, de matematică, de cibernetică, de cercetările asupra Stărilor Modificate de Conștiință. Un exemplu elocvent este preluarea din fizică a teoriei *fractalilor* și aplicarea ei în istoria religiilor, pentru a cautionsa multitudinea de interpretări legate de natura și importanța lui Hristos în lume, de existența lumilor multidimensionale etc.

O importantă contribuție a istoricului religiilor, subliniată de exeget, este legată de fenomenul ecumenismului, rediscutarea ideilor și conceptelor religioase de către Culianu fiind realizată din perspectiva unui „spectru de toleranță remarcabil”. Afirmarea faptului că orice concepție religioasă este adevărată în măsura în care este validată de un context istoric, se înscrie în perspectivismul postmodern tradus prin relativizarea valorilor.

Subcapitolele despre paginile de mitanaliză realizate de Culianu ne descoperă interpretări inedite ale motivului „privirii” la Eminescu și observarea maniheismului la Slavici, fapt neconstientizat de autor. După expresia lui Culianu, acest mit „l-a ales” pe scriitorul român pentru a reapărea în istorie.

În studiul lui N.Gavriluță există referiri succinte și la ficțiunile lui Culianu, în măsura în care acestea sunt o „literaturizare” a teoriilor sale academice: *Pergament diafan*, *Hesperus*, *Jocul de smarald* etc.

Urmărind o prezentare globală a dimensiunii intelectuale a lui I.P. Culianu, autorul nu putea trece cu vederea relația specială dintre acesta și Mircea Eliade. Chiar dacă pe parcursul cărții există referiri la afinitățile și reacțiile de respingere a unora dintre opiniile lui Eliade, studiul se încheie cu un capitol intitulat sugestiv: *Eliade și Culianu. Sapte însemne ale unui paricid mascat?* Autorul consemnează succint, în șapte puncte, diferențele de opinie care au existat între cei doi.

Pe un ton ușor encomiastic, Nicu Gavriluță punctează atent, în acest studiu, contribuțiile lui Culianu la schimbarea cadrului de cercetare în istoria religiilor și teoria culturii, cartea reușind să cuprindă o informație bogată, într-un număr relativ redus de pagini, bine structurată, conform dictonului *multum in parvo*.

CARMEN ȘERBAN

critica criticii

Sunt critici care, după ce publică în periodice cronici de întâmpinare, simt nevoia să le strângă într-un volum, după ce le vor fi grupat după o anumită tematică. Asa sunt, bunăoară, Florin Mihăilescu și

Mircea A.Diaconu. Primul publică la editura revistei *Viata Românească* (Redacția publicațiilor pentru străinătate) cartea *Critice și metacritice*, (1999), cel de-al doilea, la editura „Junimea” (în același an), câteva *fragmente critice*, reunite sub titlul *Fetele poeziei*. Nu întâmplător ne-am oprit la cele două cărți mai sus menționate. Formal, ele au un punct comun, în privința modului de abordare a *subiectelor* tratate. Evorba de *punerea în text*: considerațiile preliminare generale, care anticipează particularul — cartea ce urmează a fi discutată. Dar câtă diferență în ceea ce privește *stilul*! Exegetul bucovinean — Mircea A.Diaconu — are o frazeologie abracadabrantă, în care abundă cuvinte bombastice, uzitate doar din plăcerea de a epta: „Poetul «simetriilor» (opinează M.A.D., referindu-se la George Astalos, al cărui volum de versuri — *Ecuația tăcerii* — îl prezintă în stilul său alambicat) opune chtonismului o viziune acvatică, mai apropiată parcă de transparenta ideii poetice, în care se dizolvă obsesiile poetului privind — ca în nuvelistica lui Voiculescu — o origine ondulatorie și ancestrală, totemică chiar, a cuplului, aproximativ într-un limbaj atent la reacțiile vizuale ale contopirii luminii cu apa.” — s.n. (p.50). În alt loc, pororând despre Miron Kiropol, același condeier spune: „Privit ca spațiu al visului aproape baroc și ca tărâm al «cărni crepusculare», poetul se află la conjunctia marilor spaime cu marile viziuni, asumându-și un mod de existență sustras convențiilor cotidianului.” (p.68). Poate că n-am avea nimic de obiectat în legătură cu acest exhibitionism al cuvintelor (în treacăt, ne întrebăm: cum poate un poet să fie „la conjunctia marilor spaime cu marile viziuni”, *privit* fiind „ca spațiu al visului aproape baroc.”?), dacă exegetul ar fi ilustrat opiniile sale cu versurile ce le discută. Însă, când o face, fie că versurile sunt prost alese, fie afirmațiile sunt cu totul eronate. Spre a fi bine înțeleși, dăm un citat amplu, din care transpare clar faptul că Dan Laurentiu e catalogat tautologic drept un poet mistic: „Dan Laurentiu se mărturisește, și o dată cu trecerea timpului tot mai frecvent, cu o mare ferveare. Barba tot mai albă sau, parafrazându-l, bucuria de a sta lângă Dumnezeu, coborârea în alcool ca într-un infern sau susținerea unui lirism însetat de idei sunt în egală măsură niste atribute ale biografiei unui poet care nu are altă identitate decât aceea din interiorul lumii sale din cuvinte: „Trebuie să spun că nu mai / sunt tânăr sunt un bărbat // în pragul bătrâneții și-mi mormăi / în barba mea albă / experiența? A, iat-o că-mi arată cu degetul / ei profan drumul către Câmpiile Elizee”. Biografia pe care si-o recunoaște cu insistență Dan Laurentiu este biografia unui mistic.” (s.n.). Nu e suficient să ai barba albă (ca atribut al unei biografii?!), să fii în pragul bătrâneții și să ti se arate drumul de la profan la Câmpiile Elizee, spre a fi un mistic! Ne oprim aici cu exemplificările elucubrărilor acestui critic, căci nu despre ele ne-am propus să vorbim aici.

Cu totul alta este scriitura exegetului bucurestean, Florin Mihăilescu: fraza este bine compănită, când lapidară, când amplă, potrivit demersului analitic.

De reținut că fiecare excurs are o parte expozitivă, prin care — spuneam — cititorul e pus în temă cu problematica ce va fi abordată, comentatorul luându-și libertatea de a formula propriile opinii, după ce mai întâi va fi sintetizat pe cele ale altor exegeti. Nu puține sunt cazurile când Florin Mihăilescu elogiază întreprinderea unui exeget care se distinge de a altora referitoare la opera aceluiași scriitor. Sunt și situații când criticul bucurestean se distanțează de unele opinii ale confrăților. Însă, de fiecare dată, propriile puncte de vedere sunt argumentate, după ce le va fi respins cu eleganță pe cele ale preopinienților.

O secțiune amplă a cărții în discuție este rezervată criticilor și istoricilor literari, îngrijitori de editii, și monografistilor. Spre pildă, e salutat apariția, la sfârșitul anului 1989, a tomului al optulea din editia *Lovinescu*, aflată sub îngrijirea lui Al.George și M.Simionescu. Comentatorul își exprimă nădejdea că articolele mentorului de la *Sburătorul*, din ciclul celor de război, care vizau Casa regală și care au fost „sacrificate” din pricina propagandei de partid, să fie repuse în drepturi într-o „addenda”. De asemenea, este comentată favorabil inițierea editării *caietelor Lovinescu* de către Gabriela Omăt, cu o prefață și note critice de același Al.George. Dacă despre eseul lui Aurel Sasu, *Eul suveran* (Editura „Dacia”, 1994) — redactat încă din 1972, dar neprimind avizul culturnicilor vremii, pentru *insubordonare stilistică* — se consideră că „pentru a-si accentua caracterul de referință pe care de bună seamă și-l dorește în bibliografia (...) exegezei lovinesciene...” (p.20) „îi lipsește poate cărții (...) o încercare de ultimă sinteză”, despre monografia lui Eugen Simion se evidentiază *nota relativă de inedit* și aceasta după ce vor fi fost comparate cele două editii: una din 1971, cealaltă din 1996. Un alt eseu despre receptarea operei lovinesciene este cel semnat de Gh.Grigurcu, *E.Lovinescu între continuatori și uzurpatori* (Editura „Jurnalul literar”, 1997). De la bun început, se atrage atenția că demersul polemic al criticului (binecunoscut de altfel) e dispus pe trei paliere. Florin Mihăilescu le comentează pe fiecare și nu se sfiește să sublinieze ce se poate reține din cartea menționată: „Imputarea care i se face lui Grigurcu cu privire la dreptul pe care si-l ia de a se impune ca judecător, chiar dacă ar avea temeiuri, ne interesează incomparabil mai puțin decât

VIVISECTII

măsura de nectar

De la primele texte citite în manuscris, la cerere, cu ani în urmă, m-a iritat artificialitatea pseudonimului ales (Valeriu Valegvi), dar și caligrafia iscăliturii. Descifram un soi de prețiozitate în sonoritatea cristalină a unui a și o prea mare pretuire de sine în linia înflorită, a celeilalte, supărător calchiată după celebra iscălitură eminesciană. De bună seamă, în stilul meu poate prea abrupt, prin care am izbutit să fiu antipatic multor nechemati, i-am spus toate acestea și ceva în plus: că detectez în linia iscăliturii lui o moliciune, o buclă romantică care ține de *moda* altui timp.

Dar ceea ce nu i-am spus atunci, pentru că as fi mers prea departe cu formularea unei opinii, pornind de la un detaliu și răsfoirea câtorva texte, pot să-i spun acum, când pseudonimul i-a devenit mai familiar urechii mele și poetul se iscălește mult mai simplu. În caligrafia dichisită a iscăliturii sale descifram și o mare pasiune pentru poezie, care putea fi și garanția vocației sale de poet. Ceea ce era atunci doar intuiție, iată, mi se confirmă la lectura volumului în manuscris *Măsura de nectar* (al treilea, dacă nu mă înșel, după *Calmă frenezii*, Editura Scriptor, Galați, 1999 și *Târziu de mare incertitudine*, Editura Hypatya, Galați, fără dată de apariție).

Poemele lui Valeriu Valegvi trăiesc din scurte notatii de jurnal intim, spontane și totodată îndelung filtrate, „verificate” (privite) nu atât prin prisma unei logici profane, ci prin vâlurile unei bogate senzorialități. Cele mai multe fără o individualitate certă — mizând pe muzicalitate, pe farmec la jumătatea drumului dintre subtil și banalitate — sunt poeme ale spațiului dunărean pe fundalul căruia, *învăluite de mireasma fructelor promise*, se desfășoară proiectii dominate de chipul mamei sau al iubitei: „N-am nimic mamă, / mi-e a vânt trecut de hârjoană / într-o văioagă clipește cerul / o mână se retrage din floare / mi-e a pândă în aburii din bucate / o salbă de rodii-mi asurzeste urechile / la fereastră susură o rază / n-am nimic mamă, din întâmplările ce-mi luminează chipul” (*N-am nimic*).

Prezenta tutelară a mamei nu este comparabilă, ca intensitate a obsesiei, decât cu narcoza apelor: „ce l-ai mai tulburat pe magister / spunându-i că marea e ispitită de un fulg / cum mama se toarce-n somnul diurn”.

Iubitei, ca și mamei, poetul i se adresează direct, dar utilizând un limbaj la fel de cetos: „Calmă așa cum te răsfeti / în briza fructului / nu te împart decât cu mireasma clipei / așa va veni timpul / să-ti întorci și obrazul nepălmuit / să te sature cu / apa neîncepută a diminetii ehei, / așa cum te cocoti în / ramul zilei nici nu-mi cred ochilor” (*Autumnală*). Uneori are ceva în glas din *Cântarea cântărilor* când își laudă iubita: „Trecuse și vântul văratic / prin păru-ti cu reflexe de brad // aproape ti-am simțit suflarea de nimfă // (o foame de crin

picura-n încheieturi de schit) // de chiuiau parfumurile de bucurie / și lacrima lumina pe cer” (*Înserarea precum mirul*). De altfel obsesia „banalului spectaculos” este „teoretizată” într-un poem apărut într-un volum anterior sub titlul *Cântarea cântărilor sufletului meu pârguit*: „Iată mi-ai priceput (în sfârșit) cum / nu vreau să vă ascund cântarea cântărilor din / sufletul meu umblat pe la toate bordeile cenzurate / cu vorbe de duh de bătrânii satelor (pulsând în părinti)... // și se făcea a sânge înmiresmat de peisaje migratoare / a brate (multiple) ce rup valul învolburat de păsări nestatornice / a târziu ce bate în tărnuț risipit pe sira spinării...”

Filosofia pentru care, se pare, optează domnul Valegvi, dacă e să îi seamă de deseale lui apelări la *karma*, este una care exprimă înlăntuirea cauzelor și efectelor, sensului cosmic adăugându-i-se un înțeles etic, întrucât faptele omenesti — din viața aceasta sau dintr-o viață anterioară — sunt ineluctabil legate de consecințele lor. Karma în fond depinde de conștiință. „Oamenii sunt mostenitorii faptelor lor, cum spune Budha, ceea ce avem de gând să facem, ceea ce plănuim... slujește drept sprijin conștiinței noastre”. Poetul iubește nu mai puțin exprimarea gnomică, ca în *Insinuări*. „Decât nimeni / mai bine voinic peste apete tipă șoimul // o lovitură iute / în plexul orizontului scapă gândul // salvati ochiul / atins de întomnare ecou / din caierul zilei // privesc cum raza / se depărtează de astru fără nici o remuscăre / obrajii-mi se luminează-n amiază”.

Chiar titlul cărții, *Măsura de nectar*, se desprinde din aceeași plăcere a încifrării unor semnificații. Nectarul este o substanță, extrasă din corola florilor, care are proprietăți miraculoase și, ca și ambrozia, este consumată numai de zei. Se înțelege că se pune un semn de egalitate între poezie și nectar. Când s-a gândit la o astfel de echivalență poetul și-a amintit că zeii vedici sunt mai îngăduitori cu muritorii de rând și mai democrați decât zeii olimpici, de vreme ce le îngăduie să bea din *soma* și *amrita*, substanțe asemănătoare, și în felul acesta să ajungă la cer. Analogia este frumoasă — trupul muritorilor se schimbă în chiar substanța cu care s-au hrănit (sens preluat și de mistică creștină, ambrozia devenind euharistie, pâine a îngerilor, trupul mântuitorului). Un poem relativ lămuritor asupra titlului ales, dar citabil și pentru valoarea lui, capabil să sugereze farmecul aparte al acestui volum de poeme, este *Karma* (*Printre rafale, ori tu ori muguri ascuțiți*): „Printre rafale de vânt / microscopice viclenii ale anotimpului / te-mpresoaară frate de fagure // să nu le calci pe coadă / în ceruri corola încă se negociază / ori tu ori urma de mistret // grâmpie de luncă mănoasă / te-nfrânează copil din flori / printre echinoctii pe cord deschis // să nu le împarti cu nimeni / în van se precipită lanul din gând / ori tu ori *măsura de nectar* // afară-i un fel de nor / ce-ncercănează orizontul // ori tu ori mugurii ascuțiți / printre rafale de vânt turbat”. Dar care ar fi *măsura* de nectar prin intermediul căreia cititorul, gustând din poezia lui Valeriu Valegvi, s-ar simți ca-n Olimp, alături de zei? Nu știu. Rămâne un secret al poetului la care e posibil ca nici el însuși să nu aibă acces.

NICOLAE MOTOC

valabilitatea celor ce sustine”. (p.30).

Desi este a cincea monografie dedicată lui Tudor Vianu, cartea lui George Gană, *Tudor Vianu și lumea culturii* (Editura „Minerva”, 1998) impresionează prin ordinea și coerența obiective, autorul „ferindu-se — consideră Fl.Mihăilescu — de a impune o interpretare prea accentuat personală și lăsând să vorbească, prin sensurile ei constrângătoare, opera însăși.” (p.42). Singurul lucru pe care îl regretă comentatorul monografiei lui G.Gană este absența unui capitol referitor la personalitatea omului Tudor Vianu (cf.p.41).

Poate că dacă ar fi fost un climat politic și cultural adecvate, G.Călinescu ar fi dat și un al doilea tom al monumentalele sale *Istorii...* Reeditierea acestei „tulburătoare „Otilii” a criticii noastre literare moderne” îi prilejuiește lui Florin Mihăilescu aducerea în discuție a scandalului provocat încă de la apariție: „Date fiind împrejurările apariției, marcate de tensiunea intrării României în război și de ascutirea unor conflicte mai vechi sub impulsurile brutale ale extremismului politic, o istorie literară și critică ce se situa deschis și consecvent sub semnul autonomiei estetice și al imparțialității reprezentării tuturor valorilor literaturii de limbă română nu putea să nu provoace și reacții de ostilitate, mai cu seamă prin recuzarea oricărei discriminări de ordin rasial.” (p.50). Părerea comentatorului, la care ne alăturăm și noi, este aceea că mult mai profitabile, în sensul stimulării la reflecție, sunt „contestatiile sau cel puțin delimitările care au venit încă din primul moment, dar și mai târziu.” (p.51). Ceea ce i s-a imputat aproape unanim lui G.Călinescu a fost o anume lipsă de obiectivitate în prezentarea și judecarea unor autori clasici, dar mai ales a celor contemporani. Nu trebuie ignorate discuțiile referitoare la necesitatea reeditării *Istoriei...* tale quale (asa cum sustinea, mai cu seamă, Geo

Bogza) sau realizarea unei editii revăzute și adăugite (după cum însuși Călinescu intenționa să o facă) — cel mai vajnic susținător al acestei din urmă soluții fiind Al.Piru, care a reușit să-și concretizeze demersurile în 1982. Si *Compendiul* a avut parte de mai multe reeditări, însă editia îngrijită de Marcel Duță (și care a apărut la Editura Garamond), lui Florin Mihăilescu i se pare a fi cea mai onorabilă, pentru că „Mergând pe linia indicațiilor lui Călinescu, editorul a completat datele existentei fiecărui scriitor, aducându-le la zi.” (p.59). Iată de ce o asemenea semnalare editorială făcută de comentatorul nostru ni se pare bine venită pentru orientarea tinerilor studiosi, care au de făcut o alegere a unei cărți apărute în mai multe editii.

Spuneam la începutul articolului nostru că, în partea expozitivă a cronicilor sale, Florin Mihăilescu pune în temă cititorul despre subiectul abordat prin câteva considerații generale, dar care au în obiectiv particularul, de obicei o nouă apariție editorială. Asa se întâmplă și în articolul *Procesul unei generații*, unde se discută despre tipurile de jurnal (cf.p.107), pregătindu-se astfel prezentarea unei noi cărți: *Jurnalul lui M.Sebastian*. În alt loc — *Narcis de la real la travestii* — se arată că „Într-o carte din 1969, intitulată semnificativ *Literatura de frontieră*, Silviu Iosifescu a încercat să subsumeze acestei sfere (jurnalul intim — n.n.) toate categoriile de confesiune intimă (diaristica, memorialistica, autobiografia, corespondența...” — p.112). Si pentru motivul că oferă informații despre varii aspecte ale vieții literare, punct de plecare în cercetarea lor, cartea lui Florin Mihăilescu, *Critice și metacritice*, își dovedeste utilitatea.

CONST.MIU



IULIAN TALIANU

vara în sud

vara în sud
crucile parcă sunt mâini
ce se roagă / seceta pare o fiintă
sălbatică / în orașul din câmpie

fiecare amintire începe cu o fântână
Doamne / ce izbitor seamănă lacrimile
cu roua / arborii sunt mai osteniti
decât caii / întinericul parcă e un bolovan

ce se rostogolește cu o furie pe care
n-o au decât îndrăgostitii / iarba refuză
să se mai unduie în vise

simt cum se stinge un foc în mine
si n-am liniste ca luminisul dintr-o poiană

mari străngeri de inimă

când vine vorba de mărunțiș
tot cersetorul rămâne cel mai bogat
lacrima zilei de ieri îngrasă
bucuria noptilor ce vor urma
în timp ce tu esti sortit
să cari lumina cu oglinda

să nu uiti că învinsii știu
întotdeauna care e cu adevărat
pretul gloriei / până si natura moartă
a toamnei s-ar lumina
dacă vei scrie si mâine un poem

prin orasul copilăriei
moartea prietenilor dezvăluie
si azi mari străngeri de inimă

tabloul orașului

ți se întâmplă să asculti
marile tăceri ale nuntilor sparte
să vezi atunci turistii scormonind
prin nisipul unor întâmplări
si prin amintiri
acolo unde căutătorii de aur visează
pentru a nu știu câta oară focul

îndoiala si ispita
te vor însoti pretutindeni
si nu vei uita obiceiul
celor care sfidează timpul
pacostea si căderea serii
încă mai visezi c-o să ai chibzuinta
măturătorului care împinge noptile
dincolo de oras
dincolo de suferință
pentru gândurile tale sălbăticia
este totuna cu singurătatea

tabloul fiecărei dimineti
îți va aminti de bătrânii orașului
si de fiii lui risipitori
după cum vezi ei sunt
si azi printre cei mai costelivi

sufletul ca un cobai

din patru în patru ani afli că orașul are fanfară
dirijorul ei este mai grăbit decât luna mai
când boarea noptilor de dragoste se strecoară
printre noi sufletul e hărtuit ca un cobai

parfumul face acum cele mai înalte valuri
femeile parcă au inventat mersul pe jos
si inimile noastre sunt ca două maluri
crescute din lacrimi sau din urletul meu
nemilos

soapta firului de iarbă e ascuțită ca briciul
până si berzele aduc numai copii din flori
sufletul meu se-nchide în sine precum ariciul
în cămasa ta se îmbracă vântul si te înfiori
în ochii nostri parcă se joacă tot orașul

până si mutul se teme să nu cânte
căci s-a îndrăgostit si simte că e lasul
pe care bucuria o să-l înspăimânte

iubito tu vei râde în somn ca o bătrână
ce trece strada când sărbătorile o iau de mână

bătaia unui clopot

e un ger năprasnic de parcă sufletul meu
ar fi o pesteră / diminetile se apropie de noi
cu temeri si vise năruite / toamna se strecoară

printre ulucile grădinii / colcăie spaima prin
frunze

si pe nesimțite tăcerea se mută de la un copac
la altul / inima mea asteaptă să fiu
ceea ce am fost / timpul pune cruce
ultimului fior si drumurile sunt lungi
ca liniile din palmele unei femei sfioase

trăim o frenezie nemaîntâlnită bucuriile
mărunte / noptile trec pe lângă noi ca săniile
trase de reni / bătaia inimii bătaia unui clopot
pe care îl tin în brate

haina îndrăgostitului

într-o noapte viitura toamnei
sugrumă grădina si ultimele ecouri
în umbrele ce se clatină pe drum
parcă s-a pitit disperarea
fugărită din oras

ca mâine sufletele noastre milostive
vor trăi o bucurie
ce va fi scrijelită pe o piatră



● Cântăreții

mi-e teamă când îl aud pe tata
spunând că a visat clopote bătând

cu urechea pâlnie ascult cum sobolanii
rontăie zidurile orașului din temelii
si descopăr că doar haina
îndrăgostitului mai îmbracă o emotie

într-o capcană

să ne trezim că în cuvintele poemului
a atipit până si vântul si ziua ta
să fie nelinistită ca luminile dintr-o pesteră
să auzim cum se strecoară rugăciunile
pe sub usa bisericii

să amintim în scrisori de lanurile obosite
de atâta vară / de nuntile sparte
si de mortii spălati într-o veselie
să amintim de femeia ce pare umflată
cu pompa de la bicicletă

să fulgere peste singurătatea câmpiei
o adiere să se agate de noi si să ne oprim
descumpăniti ca furnicile pe sub mesele goale
fetele să fie măritate de gârgărite
să auzim în zori mormăitul
apăsător al fluviului când se sprijină
pe umerii mei umbra frântă a pădurii

inimile să facă niste salturi uriase
ca iepurii căzuți într-o capcană

noptile roșii ale iguanei

Ochi luminau dincolo de prăpastia de ceață
Femeia pâdea apariția provocatoare a noptii
simtea în aerul roșu cum se strecurau
umbre subtiri alungite pe ziduri
Istории incredibile proiectate de Tatăl timp
pe pământ pe cer pe rochia lungă, agățată
într-un copac — declaratie de război.
Nările mari, adâncite de aerul rece frământau,
adulmecau miscările pericolului.

Pe pământul crăpat de soare urmele
încolteau,
pletele negre se înnodau în groase liane pe
care
se agăta ca si cum ar fi urcat pe propriul ei
crestet.

Femeia se lipea de pământ si răsuflarea ei
respira din el — puterea.
Mișcările languroase îi adânceau sexul îi
modelau trupul, palmele cu degete lipite
loveau aerul cu putere —
din praf se ridica siluete voluptuoase —
animaleoameni — negre, înspăimântător de
frumoase dansând în cercul inimii ei.
sulite rosii ascuțite suierau prin aerul
stăpânit de mirosul sângelui
pânda se travestise într-o fierbinte asteptare.
la un semn noaptea s-a înfipt în torsul ei
s-a răsucit ca o limbă înaintea suieratului,
oasele i s-au frânt si au răsărit prin pielea
albă de sudoare picioarele si mâinile
s-au adunat sub ea speriate
spinarea s-a înălțat privind cum se continuă
într-o lungă extremitate...

IULIA PANĂ



Omului insectă.

Minciuni alintă urcusul de la glezne
până la buze al strigătelor păstrate în saci de
plastic monitorizarea spatiilor locuite,
lăcuite, prăfuite, săturate de cutite înfipte
Trofee în patul din fier înroșit de miscările
prea rapide, de tensiunea arterelor
legate direct metal pe metal de traseele
străbătute de falange prin intersectia
Camerei de fortă — deja vu refuzat
refulat adunat în cazarma rosie
a unei dimineti desenată pe pielea
Proaspătă a evadării.

femeia peste a venit azi în vizită la mine

Femeia peste a venit azi în vizită la mine
si-a lăsat solzii — monede transparente pe
dalele
Peninsulei până la usa mea cu mănere de
os de peste cu ferestre din catarge de bărci

Plutind cu mâinile mai scurte cu cinci
centimetri.
dintr-o dată m-a întrebat cum de știu să
ghicesc
în fire de nisip, să citesc în globul de cristal să
ascult marea în ghioce
să-i simt durerile de la depărtare să-i văd sânii
plutind în seri
aspre si sărate de lacrimile tuturor femeilor
peste
n-am răspuns. Am întins un deget spre inimă
un deget alungit în timp... fir transparent

Femeia peste si-a răsucit o dată cu un sunet
ascutit ca un cutit
aripioarele de pe coapse
coada strălucitoare a lovit scurt cubul de aer.
L-a spart.
si nările au muscat din resturi de parfumuri
vechi, de istorii
casnice, de lapte de mamă si iz de copil abia
născut. Era tristă si imaginea
se compunea din bucățile sfâșietoare ale unui
film de mult jucat.

Femeia peste nu era cea pe care o pescuisem,
pe care o păstrasem, ca
semnul meu — într-o carte citită zi de zi
Uitasem să scriu capitole întregi.
Viata se scurgea prin canale largi cu trupuri
expirate ce
ajungeau în mare, o înnegrea. mugea de
dureri iar ele — femeile reuseau
metamorfoza rescrisă de degetele scribilor.

Femeia peste a venit azi în vizită la mine cu
gândul să rămână
n-a știut cum să-mi spună, să-și dezbrace
pielea strălucitoare să-si
despletească picioarele-i subtiri. ochii
căutau acea lumină fină care se
strecoară prin vălurile mărilor, trupul căuta
relaxarea curenților calzi
nimic nu mai semăna cu tărâmul la care visezi
să te mai întorci

Suierul-sarpe de apă a vibrat scurt m-a
asurzit, femeia peste
a închis ochii i-am închis si eu. Discret ne-am
atins într-un flash,
usa s-a izbit de peretele alb mânerul din metal
a lăsat o rană în beton
fereastra a rezistat. Am spus ca pentru mine
un rămas bun —
pe podea monede transparente îmi aminteau
că trebuie să scriu.

Într-adevăr, deși făceam parte dintre locuitorii satului de mai bine de o jumătate de an, nu observasem că ar fi ceva ciudat cu poarta aia.

Lucrul ăsta părea cu atât mai ciudat cu cât o vedeam, sau ar fi trebuit s-o văd zilnic, de vreme ce îmi făceam si eu veacul, împreună cu bărbatii localității, fie ei țărani, fie muncitori navetisti, fie intelectualitate locală, chiar vizavi, la crâsmă. De altfel, era singurul loc unde puteai sta liniștit, cu un bitâr sau o bere în față, asta presupunând că exista bere, vremurile acelea fiind cunoscute si prin crizele prelungite de bere, la butoi sau la sticlă, din motive neafiate până în ziua de azi, fumând o țigară-două și ascultând fapte și întâmplări din viața comunității, mai vechi sau mai noi. Până la zece seara se bea în incinta crâsmei, de fapt o cameră cu ușă și fereastră la stradă în care intrai urcând vreo câteva trepte din beton mărginite de grilaj de teavă, cu un bitâr sau o bere în față, asta presupunând că exista bere, vremurile acelea fiind cunoscute si prin crizele prelungite de bere, la butoi sau la sticlă, din motive neafiate până în ziua de azi, fumând o țigară-două și ascultând fapte și întâmplări din viața comunității, mai vechi sau mai noi. Până la zece seara se bea în incinta crâsmei, de fapt o cameră cu ușă și fereastră la stradă în care intrai urcând vreo câteva trepte din beton mărginite de grilaj de teavă, cu un bitâr sau o bere în față, asta presupunând că exista bere, vremurile acelea fiind cunoscute si prin crizele prelungite de bere, la butoi sau la sticlă, din motive neafiate până în ziua de azi, fumând o țigară-două și ascultând fapte și întâmplări din viața comunității, mai vechi sau mai noi.

Asa că, imediat ce coborau seara din autobuz, care oprea chiar în fata crâsmei lui Tergăl, intrau în local cu toți si la zece coborau în curte la continuare. Se mânca pâine proaspătă, se bea bitâr si se povestea fără complexe. Cei din sat, care aveau si ei dreptatea lor cu ora aia de închidere pusă aiurea, pentru că țărani abia pe la sapte sau opt, vara si mai târziu, chiar după zece, terminau cu orăntăniile, vitele si porcii din ogradă, ca si intelectualii, majoritatea dascăli, care terminau orele uneori pe la opt, la care se adăugau tehnicianul veterinar, doctorul uman si cel de dinti, care si ei închideau programul seara târziu, fiind mult plecați pe teren, îi informau pe navetisti proletari despre noutățile zilnice ale satului, iar cei veniti de la oraș arătau în fel si chip ce s-a mai întâmplat prin capitala judetului. Ascendentul moral al celor care veneau cu noutăți de la oraș era total, cei din sat neputând arăta prea multe lucruri, adică ce s-a mai petrecut pe la școală, ce babă se plânge mai tare de sale sau care oaie sau vacă a mai fătat, pe când poveștile navetistilor tineau de lucruri mult mai interesante: câtă pâine se mai dă pe cartelă si cum poate fi rezolvată chestia asta cu criza de oameni care țin în mână nu numai pâinea dar si cutitul, bitărul si cheia de la rezervorul de motorină, cum circulă mai nou masinile, cu sot sau fără sot, ce teroare-i pe-acolo pentru că de sărbătoarea națională s-a dat gratiere si au ieșit afară toti banditii de la pârnaie.

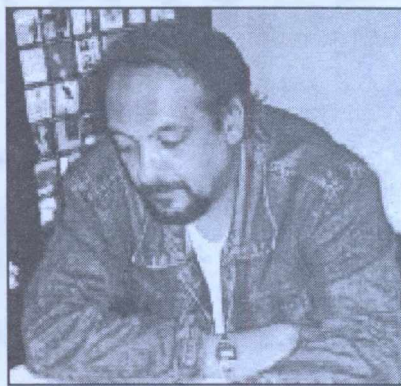
Asa că, abia după zece seara începea adevărata viață, odată cu strângerea si mai puternică a relațiilor dintre muncitori, țărani si intelectuali, spre bunul mers al activităților productive, educative si culturale ale satului românesc Leuca de pe Valea Văii. Căle si spusese de mai multe ori, fiind eu direct interesat în denumirile locurilor, băi fratilor, voi n-ati găsit nici un nume pentru apa asta curgătoare care trece pe la voi prin sat? Invariabil primeam același răspuns, adică, mări băiete, vrei să spui pe la noi prin sat, ai grijă că acumă esti de-al nostru, iar cât privește numele ăla, la ce bun atâta încurcătură de minte, si nici nu merită, ce aia-i vale adevărată, ca să-i dăm noi nume?

Nici crâsma n-avea nume, toată lumea zicea

"la Tergăl", după porecla omului care-o tineă în casa lui de foarte multă vreme, iar înaintea lui, tot acolo, dar într-o casă mai veche, între timp dărămată, ținută de tatăl lui. În afară de faptul că la naționalizare zisul local trecuse sub numele statului, nu se schimbaseră nimic, nici măcar proprietarul încăperii cu pricina. Tergăl era pe vreme aia cel mai important om din sat, mai important decât primarul, seful de post si presedintele de CAP, pentru că aducea bere la comandă pentru nunti, înmormântări, botezuri si alte evenimente importante din viața satului. Erau si multe discutii pe tema asta, adică cum dracu' ajunsese satul lor, așezat în zonă viticolă si pomicolă, să fie atâta de ahtiat după bere, ca să nu mai vorbim de uriașele cantități de bitâr care intrau zilnic în sat odată cu venirea autobuzului de navetisti. Dar dacă era clar în cazul bitărului, care intra pe gratis, basca faptul că era una dintre monedele de schimb cele mai uzitate, în privinta berii era un mister total. Asta e, ziceau oamenii, ne-am apucat așa, pe nesimțite, de băut bere, poate că bitărul ăla e de vină, să fi produs ceva schimbări, vreo chestie, oarecum, pe undeva.

IOAN RADU VĂCĂRESCU

POARTA SAU MÂNDRIA DE A FI ROMÂN



Săteanul care stătea vizavi de crâsma lui Tergăl si care era stăpânul portii de care, iată, încă n-am ajuns să povestesc, desi asta încerc de vreo câteva pagini încoace, fusese pe timpuri, când încă berea nu devenise mai importantă decât vinul, benzina, tuica si mălaiul, vreme de mai multi ani, cel mai important om din sat. Fusese presedintele CAP-ului nou înfiintat după ce comunistii luaseră puterea, tăind si spânzurând la voia lui, cu voie de la partid, încât si azi își amintesc oamenii ce tare era el, Tigli. Toate lucrurile ăstea le povestea mai ales bade Honu, cel mai vechi angajat al CAP-ului, paznic la vie si livadă, cu carte de muncă, sursi si bătă ghintuită, om regulat si mare betivan, dintre puținii sasi care stia ce s-a întâmplat în satul lor, atât între români cât si între sasi, adică un fel de enciclopedie rurală vie si neostoită. Vorbea românește perfect si fără accent, iar cu ai lui săsește. Germană nu vorbea, desi o înțelegea, cele patru clase primare în care învățase să scrie si să citească în limba literară fiind uitate undeva în negura timpurilor. Nu era numai cazul lui, cei mai bătrâni nestiind decât dialectul săsesc, spre deosebire de cei mai tineri, care nici ei nu vorbeau acasă germană, dar o vorbeau si scriau cât de cât, mai ales că majoritatea aveau în cap doar gândul emigrării. De altfel, în fiecare an plecau două-trei familii, spre disperarea lui bade Honu, care se plângea întruna că dispare de pe pământ neamul lor.

Casele si curtile satului Leuca erau adunate una într-alta, cu porti înalte si zidite, ferecate cu stîngii de fier, după modelul vechi adus de sasi când au ajuns pe meleagurile moriței din celălalt capăt al Evropii, adică din Flandria. Mai mult, ajunseseră gospodăriile românilor să fie mai înzidite si mai ferecate decât ale sasilor. Poarta mare, cea pe care se intra cu căruța, era de obicei rotundă în partea de

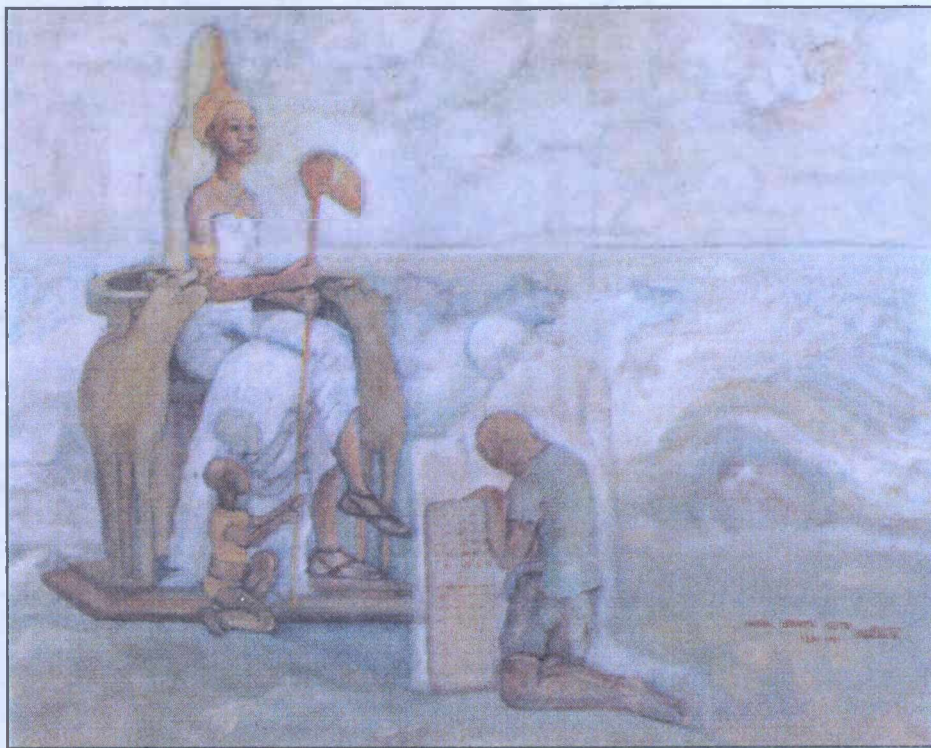
sus, potrivită la fix după arcul de cerc din zid de cărămidă care străjuia fiecare fatadă de curte. Imediat lângă poarta cea mare era portita pentru om, iarăsi încadrată de ziduri, drepte de-o latură si de alta si cu un arc solid deasupra. Nu exista în sat nici măcar o gospodărie care să arate altfel. La un moment dat, construindu-si case noi, unii săteni, dintre românii mai cu mot, au încercat să strice traditia, dar s-au lăsat repede păgubasi fiind luati la băscălie de consăteni la modul "bă, ce poartă-i astă, că-i ca la olteni, pârleaz", chiar dacă zisul gard era din beton, teavă de fier si ochiuri de sârmă. În alte sate se schimbaseră lucrurile, dar ăia de pe-acolo lucrau la fabrici de fiare, aveau monopol la teavă si sârmă, nu la bitâr si pâine ca ăia din Leuca.

Asa că ar fi trebuit să observ diferenta dintre poarta de vizavi de crâsma lui Tergăl si restul portilor din sat. Poarta lui Tigli, adică, în fata căreia bade Honu se oprea în fiecare seară înainte de a intra la crâsmă, se sprijinea în bătă si privea, ca la cinci minute. Apoi, invariabil, dădea din cap bombănind si intra repede în local, să nu se răcească bitărul, zicea

el. Sasul cel bătrân îmi si deschisese ochii cu privire la poarta aia din mijlocul satului. Nimic de zis, poarta de lemn a lui Tigli exista acolo la locul ei, în bună regulă, ca si portita de alături, numai că lipsea esentialul: arcul de zid de deasupra, cel care dădea tot farmecul si imaginea tradițională a satelor româno-săsești, cetăți adunate pe văi sau înghesuite la poale de sleauri. Poarta aia a lui Tigli rămăsese ciuită de minunea lumii de mai bine de treizeci de ani. Bade Honu refuzase categoric să participe la decapitarea ei, însă bade Mis, celălalt paznic al CAP-ului, si cu alti angajati de pe vremea aia n-avuseseră încotro, pentru că Tigli îi amenintase că îi dă afară, si ei, mai spăriosi din fire, nu asa tapăn ca bade Honu, își aduseră de acasă scule de toate felurile si dăramaseră frumuseti de boltă de cărămidă. Toată povestea se petrecuse într-o zi si o noapte, odată cu prima recoltă a CAP-ului nou înfiintat si al cărui prim prezident era Tigli. Acesta încercase căruța cu roadele acelei recolte încât cei doi cai zdraveni înhămati la aceasta abia se târăseră pe drumul de la sediul CAP-ului si până acasă la Tigli. Tovul prezident încercase în căruță aproape întreaga recoltă din anul ăla si voia să demonstreze sătenilor, prea puțin înscrisi la colectivă, ce bine e la CAP, ce productii bogate se obtin si ce împărteală bună se face pentru fiecare membru. Ce mai conta că ceilalti oameni din colectiv își căraseră acasă partea de recoltă primită noaptea, cu roaba, ca să nu-i vadă vecinii si să rădă de ei. Asa că, în ziua aia de toamnă căruța lui Tigli era încărcată cu saci de cartofi, porumb si grâu, basca deasupra cosuri de nuiete si fâdite cu prune si struguri. Legase toate bunătățile acelea cu frânghii, le proptise cu stîngii si îi luase pe subalterni să mențină încărcătura în echilibru si s-o împingă la deal. Procesiunea cu pricina fusese cea mai de minune văzută vreodată în satul Leuca. Se adunase

satul întreg pe traseu: cum trecea căruța, oamenii se așezau pe de laturi sau în spatele ei si o însoțeau mai departe, ca pe dric. Unii ziceau că înmormântare cu atâția săteni nu se mai văzuse vreodată, altii că nu s-ar fi strâns chiar asa de multi nici dacă ar fi venit Stalin în vizită la ei în sat si ar fi fost scosi la întâmpinare cu de-a sila de tovarășul militian Stângaciu. De la brâu în jos, Tigli era îmbrăcat româneste, cu itari si bocanci, si se încinsese cu sort de doc albastru, după traditia gospodarilor sasi. Însă, în loc de cojoc sau vestă neagră, de la brâu în sus, presedinte fiind, avea cămasă cu cravată si haină de stofă, de la oras, iar pe cap, în loc de cușmă, pălărie cu boruri, ca domnii. Se cățăraseră sus de tot, pe îngrămădeala din căruță si conducea caii bătos trăgând de mână funii legate în prelungirea hăturilor devenite prea scurte. Că si zisesse băiatul cel mic al lui Berea, ia uite-l pe Tigli, momăie bolșevică călare pe recoltă. Mai mândru ca Tigli în după-masa aia nu fusese nimeni în satul lor de multă vreme. Numai că, ce să vezi, după atâta bine si frumos, veni, c-asa-i la români, si răul. Ajuns cu recolta la poarta pârintească, Tigli s-a înverzit la față când a văzut că povara-i prea înaltă si nu încapă pe poartă. Bolta de zid era cu aproape un metru mai joasă decât bucatelile aflate cel mai sus în căruță si unde se cocotase presedintele. Blestemele lui Tigli, care urmau numaidecât, au fost acoperite repede de băscăleala si răsetele satului adunat împrejur. Atunci, al lui Berea, tot ăla mic, îi strigă iarăsi din multime, cu voce de cantor si episcop de vază: bă, Tigli, pâi tu ai uitat că poarta asta a ta e dintre cele mai mici din sat, că tată-tău când o făcut-o-o parte din cărămiți si lemn le-o așezat aici, iar partea cealaltă o beut-o cu vâduva lui Vinerău? Ai uitat că atunci când vii cu caru' încărcat cu fân trebuie să arunci în curte, peste poartă, jumătate din povară ca să poti intra? Acuma apucă-te si descarcă fain si du cu mâna si cu ficioarii ăstia care ti-au împins recolta până aici. "Ti-ai găsit! Cum să faci Tigli, presedinte de CAP, una ca asta! Tot farmecul dispăruse, pentru că asta își imaginase Tigli că va fi fost să fie încununarea finală a anului prim de gospodărie colectivă: pătrunderea în curte cu carul încărcat si-n pocnete de bici, sub ochii înmărmuriti de invidie ai întregului sat. Asa că nu renunță la idee. Se dădu jos de-acolo de sus de pe car, aruncă haina si pălăria de domn, adună gasca de ceapisti si le trasă sarcina să desființeze cât mai repede bolta de zid de deasupra portii părintesti. Asa au si făcut, bubuiile si sfărâmările durând toată noaptea care-a urmat. Babele si muierile plecară repede de la fata locului, scuipând în sân, copiii se-mpărăstiară care-ncoțo să se joace de-a Tigli care dărmă poarta, iar bărbatii strigară repede pe Tergăl, pe atunci cel mai tânăr crâsmar din tot podisul, să aducă băutura acolo în uliță, că n-aveau de gând să piardă nici un moment din spectacolul fără bani. Aveau timp pe atunci, nu începuse încă industrializarea si naveta la oraș, când pleca vreunul după târguiești la mai mult de cinci kilometri distanță era o adevărată aventură. Către dimineată s-au împrăștiat si ei pe la casele lor, care mai beti, care mai treji, dar bine înveseliti. La primele mijiri ale zilei, terminaseră si oamenii lui Tigli. Au trezit caii, care adormiseră acolo în uliță de-ampicioarele, stăpânul i-a luat de dârlogi si i-a tras usor în curte, în scârțaiturile carului înțepenit de nemiscare, gata să se sfârșame. Acolo, doar după câțiva metri de înaintat, i-a asteptat altă daravă: descărcarea si depozitarea bucatelor. Farmecul tot dispăruse, căci nici un spectator nu mai rezistase până la ora aceea a diminetii, iar ei însisi erau frânți de nesomn, de foame si de supărare că rataseră ziua recoltei. De-aia nici nu se mai urcase Tigli sus pe povară cu funia într-o mână si cu biciul în alta. De-a doua zi, nici măcar un sătean nu mai trecea prin mijlocul satului fără să arunce cu privirea la bolta sfărâmată a lui Tigli, exemplu viu al începuturilor colectivizării rurale în tara românească.

Odată l-am întrebat pe bade Honu de ce se opreste si cugetă în fata portii dărmate de fiecare dată, zilnic cum ar veni, când vine la crâsma lui Tergăl. Mi-a răspuns că nu-si dă seama prea bine de ce, că în momentele ălea cugetă mai mult la faptul că de ce se opreste el acolo să privească, decât la întâmplarea de demult. "Cam asta-i, dom' posesor", încheia pentru moment, bade Honu, înainte de a cumpăra încă un bitâr mare si a-l întepa pe Tergăl cum că iar n-are bere pentru tot poporul. Îmi zicea dom' posesor cu accent pe e. O vreme n-am zis nimic, crezând că, sas fiind, pronunță gresit. Nici vorbă. Întrebându-l de ce îmi zice așa, si nu dom' profesor ca toată lumea din sat, sezând noi pe buturugi în curte la Tergăl, după o zi fructuoasă de practică în agricultură cu elevii, adică la cules de prune si nuci, sub ochiul vigilent al sasului, mi-a răspuns că sunt băiat tânăr cu carte, adică posed numeroase cunostinte, între care si întâmplarea cu fostul prezident de la CAP-ul din Leuca, zisul Tigli, cel mai mândru între români. Însă, mai completă bade Honu, si câtă dreptate nu avea, cuvintele lui răsunându-mi si azi în urechi: "Ai grijă, mări băiete, la câteva lucruri în lumea asta, în care toată hiba-i din sminteală, că practica-i grea: bea paharul până la fund și după aia mai cere unul, dar nu te încărca mai mult decât poti duce; iar dacă-ti place vreo muieră, ia-o de mână, trage-o după colț fără martori si pune-o jos, că dacă nu, ori zice că esti prost, ori că esti neputincios; e singurul caz în care poti pune povară cât încapă, n-ai nici o poartă de dărmat, că se deschide singură pentru toată încărcătura." Cam asa zicea bade Honu, cel mai român dintre sasi.



• Regina mamă

Stimate domnule Valeriu Râpeanu, recunosc că, în calitate de fost beneficiar al uneia dintre multiplele Dvs. ipostaze de personalitate în spațiul culturii române — aceea de prestigios editor de carte — n-ar fi trebuit să aștept până ce vei rotunji vârsta de șaptezeci de ani pentru a vă întreba ce mai faceți, riscând astfel să mă alătur, vă asigur, numai aparent, acelor contaminați de ingratitudine prin forța împrejurărilor sau a lor însăși. Acum, aflat în faza faptului împlinit, nu-mi rămâne decât să vă întreb mai mult decât *ce mai faceți*. Adică: după un mic calcul, în 1945, an de gratie (?) al națiunii române, numărați paisprezece ani, vârstă la care societatea ți acordă îndeobște certificat de indentitate civilă. Faceți parte, asadar, dintr-o generație a cărei maturitate, forță creatoare s-au manifestat fatalmente într-o perioadă de gravă ocizie social-culturală. În ce măsură v-au marcat, intelectual și moral, evenimentele (mentalitatea) acelor vremuri? Ce a rămas acolo din Dvs. și ce ați transportat *dincoace*, câte dintre cele făcute ieri au căpătat astăzi girul recunoașterii unanime sau, dimpotrivă, resentimentele celor, zic eu, aflați la peluza obiectivității? Cât trecut și cât viitor puneți astăzi în balanța unei biografii supuse atâtor avatare existențiale?

• Când împlinesti șaptezeci de ani privești spre trecut și nu spre viitor, te întrebi ce planuri ai împlinit și nu îți mai faci altele noi. Privirea în trecut pentru generația noastră nu-i atât de simplă. Când, împreună cu colegii de la Liceul „Sfântii Petru și Pavel” din Ploiești, am sărbătorit o jumătate de veac de la absolvirea școlii, am scris în paginile ziarului *Curierul Național* un articol în care spuneam că generația noastră a dat jos cinci rânduri de tablouri: Carol al II-lea, Maresalul Ion Antonescu, Mihai I, Gheorghe Gheorghiu Dej, Nicolae Ceaușescu. Doi dintre ei, Carol al II-lea și Mihai I, la distanță de șapte ani unul de altul, au luat drumul exilului. Cel dintâi a sperat și a lucrat în consecință spre a se întoarce chiar cu riscul de a-și detrona — pentru a doua oară — fiul. Dar soarta i-a fost vitregă. Fiul a revenit dar nu ca Rege, ci ca fost rege. Prima oară a fost aclamat de mulți, a stat în loja Sălii Mari a Palatului, ridicată de regimul comunist chiar pe terenul Palatului, unde a crescut și a fost rege, alături de un Președinte de Republică de la care a primit cetățenia română, și a mai stat alături de alt Președinte de Republică, la Academia Română. De la acesta a primit câteva proprietăți. Și a mai cerut altele. Oricare ar fi tribulațiile reîntoarcerii lui după 1990, îl socotesc singurul învingător. Ion Antonescu și Nicolae Ceaușescu au murit în faza plutonului de execuție. Pe cel dintâi, admiratorii lui îl numesc „o personalitate tragică”, pe cel de-al doilea „dictatorul megaloman”. Procesele, și ale unuia și ale altuia, sunt considerate adevărate mascarade. Cel dintâi, instrumentat la ordinele Moscovei. Despre cel de-al doilea, vom afla poate peste cincizeci de ani — la ordinele cui. Singurul care a murit în patul lui, plâns de cei mai mulți la comandă, îngropat cu onoruri netărmurite, însoțit de elogiile tuturor mijloacelor de comunicare în masă existente atunci, a fost Gheorghiu-Dej. Numele lui a fost immortalizat. Delimitarea de el a început peste trei ani. La ceilalți, de a doua zi și chiar din aceeași zi. De aici am învățat că ceea ce respectăm până la o anumită oră a zilei, ceea ce era obiect de cult și venerație, devenea în câteva minute obiect de hulă și ocară. De aici am învățat să aruncăm la cos uniforma de străjer pe care o purtasem până mai ieri cu mândrie, iar când trecusem bine de miezul vieții să ne ardem carnetele de membru al p.c.r.

Am învățat că totul este aleatoriu și că la noi lepădarea de Satana de astăzi, care până mai în urmă cu câteva ore îți fusese dumnezeu, devine o obligație, iar pentru unii o adevărată artă și o cale sigură a reușitei.

Am cunoscut o miscare de la dreapta la stânga și alta de la stânga la dreapta. Nimeni nu ne-a întrebat. Ne-a arătat doar calea. Cea de-a doua miscare ne-a lăsat libertatea de a-i alege pe unii și de a nu-i vota pe alții. De aceea generația noastră a urmat toate aceste miscări — și câte încă în cadrul lor. Dar, paradoxal, a căpătat de timpuriu un reflex contrar. Adică a căutat să iasă din magma aleatorie și fluctuantă și să caute *permanentele*. Pentru mine care, așa cum am mai spus, m-am născut și am crescut într-un mediu tradiționalist, acela al învățătorilor de tară (comuna Ploiești, județul Prahova), stratul de care nu m-am putut și n-am vrut să mă desprind nici astăzi a fost cel al culturii române clasice și al celei interbelice. Acesta a fost sporit și s-a sedimentat în anii liceului datorită unor mari profesori. Aici am crescut, de pildă, în cultul lui N. Iorga. După cum numele lui Gheorghe I. Brătianu îl auzeam des în familie înainte de a înțelege cine și ce reprezintă.

Eu cred în teoria care află actelor noastre

mature rădăcini în copilărie și adolescentă. Chiar dacă sunt difuze, chiar dacă legăturile nu se fac imediat, chiar dacă mai târziu avem revelațiile cauzale.

O altă cauză stă în faptul că, în tinerețe, și as fixa această epocă în ultimii ani ai liceului și cei patru ani ai Facultății de Filologie din București, s-a născut reacția împotriva unui sistem antinational. Care azeșea ca principiu lupta împotriva nationalismului burghez cum acum se duce lupta împotriva național-comunismului. Fiinta noastră națională însăși era în pericol...

• **Bun! Cu ce bagaje ați traversat frontiera impusă de viziunea eretic-dogmatică a epocii? Respectiv, cu ce vă puteți apăra astăzi în fața unor eventuali (posibili, probabili, reali) detractori?**

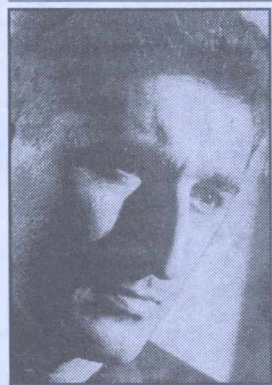
• Am debutat în 1954, în paginile *Gazetei literare*, și am scris așa cum se scria atunci, cum scriau tot atunci. Dar am căutat foarte devreme să-mi orientez drumurile meseriei către istoria

Gabriela Adamesteanu, care trăise pe același culoar emoțiile apariției editiei, „uită” să o fixeze în fluxul aparițiilor, nu te miri. Nu numai despre cei numiți până acum nu s-a mai scris un alt studiu de amploare precum I.G. Duca, sau despre Cella Delavrancea. Aria curiozității mele a fost mult mai largă: teatrul românesc interbelic (reluarea editiilor George Mihail Zamfirescu, editii Al. Kiritescu, Victor Ion Popa, Ion Luca etc.) și alți scriitori (editia celor patru volume ale „Anului Sadoveanu”).

• **Iertati-mă, răspunsul nu mă multumeste. Modestia, sau poate graba, dacă nu cumva o inhibiție (altfel tipică unor intelectuali sever auto-cenzurați) indusă prin legea contribuției unor colegi de aspirații dar cu valente morale diferite, vă determină să vă diminueți meritele. E voia Dvs. Asadar: critic și istoric literar, autor de editii critice, vajnic scormonitor în memoria spiritualității noastre naționale, publicist neliniștit dar fără propensiuni de amploare civică, excelând categoric în misiunea de**

VALERIU RÂPEANU — 70:

„Mă mândresc cu ce am publicat și nu regret ce am respins”



literaturii, publicând, într-o primă fază, prefete și editii din operele unor scriitori precum George Mihail Zamfirescu, D. Anghel, Alexandru Vlahută, I. Peltz, Felix Aderca, Panait Cerna etc. Unii apăreau pentru prima dată după mulți ani de, să zicem, relativă tăcere. Am făcut și critică la cărțile și la piesele mai bune și mai rele care apăreau și se jucau. Cu unele am fost îngăduitor, cu altele sever. Am scris articole în care pledam pentru reintarea în circuitul public a unor uitati sau interzisi. A urmat apoi perioada lorga — Gh. Brătianu, Cella Delavrancea, I.G. Duca. Adică, as numi-o, *perioada sintezelor de cultură românească*. Am publicat din opera lui N. Iorga mai multe editii (*O viață de om, O luptă literară, Oameni cari au fost, Sfaturi pe întunec, Pe drumuri depărtate*). Unele dintre ele (*Sfaturi pe întunec, Oameni cari au fost*) au fost reluate după 1990, când am publicat și *Supt trei regi* apărută în editii complete și nu în selecții. Toate au fost editii critice, cu studii critice, note și comentarii în măsură să aprofundeze cunoașterea lui N. Iorga și să dea informații despre oameni de cultură și oameni politici despre care se vorbea pentru prima dată, iar în cazul unora altfel decât se vorbea până atunci. Adică nu negativ și infamant. Nu voi repeta ce s-a spus, ceea ce se spune despre Gheorghe I. Brătianu, marele istoric român a cărui prima carte am editat-o după treizeci și cinci de ani de completă interdicție. Prima dată când se vorbea la noi despre închisoarea de la Sighetul Marmatiei și de faptul că acolo încetase din viață un intelectual întemnițat timp de aproape trei ani fără a fi fost judecat.

Nu spun aceasta ca să mă laud. Expun câteva fapte. Pe care oamenii de știință, editorii adevărați, istoricii le recunosc și le citează ca atare. Că unii, cum s-a întâmplat la centenarul nasterii lui Gheorghe I. Brătianu, în revista 22, condusă de o fostă colegă a noastră din vechiul sistem editorial, doamna

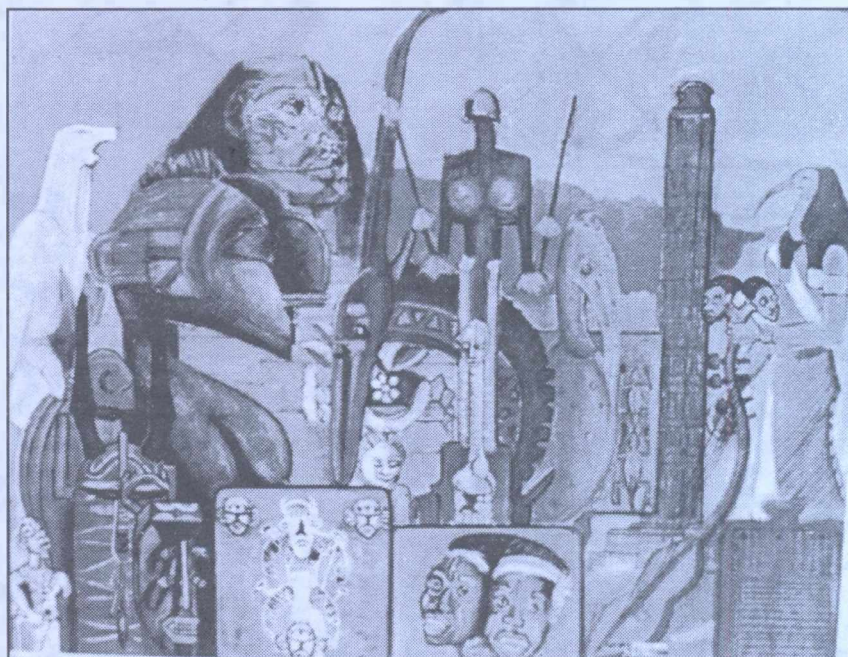
editor...

• Da! Optsprezece ani am fost director al editurii „Eminescu” unde, cu ajutorul unor intelectuali de mare clasă, și l-am numit pe Adrian Anghelescu, am dat acestei institutii o anvergură culturală apreciată, bucurându-se de o enormă popularitate. Ar fi prea mult să enumăr aici. Printre colecțiile noastre: *Biblioteca de Filosofie a Culturii Românești, Biblioteca Eminescu, Thalia*; au fost publicate valori fundamentale ale culturii românești de la C. Rădulescu-Motru la G.M. Cantacuzino, de la P.P. Negulescu la Alice Voinescu... și exemplele s-ar putea înmulți.

Editura „Eminescu” a avut drept colaboratori intelectuali de seamă ai epocii: C. Noica, Anton Dumitriu, Serban Cioculescu, Ion Zamfirescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Edgar Papu, Dionisie Pippidi, Al. Philippide.

După cum scriitorii, în afara unor cazuri precum Mircea Dinescu sau Alexandru Paleologu — care, așa cum mi-au mărturisit, aveau obligații morale față de alte edituri — au avut acces și au publicat cărți de valoare la Editura „Eminescu”. Recitesc și acum cataloagele editurii și nu pălesc. Dimpotrivă. Prin colecțiile *Teatrul Comentat, Biblioteca de proză română contemporană, Biblioteca de poezie română contemporană*, un număr însemnat de dramaturgi, prozatori și poeți și-au văzut cărțile, piesele și poeziile republicate într-o epocă în care erau cu strânsicie interzise.

Multe dintre aceste cărți valoroase au fost reeditate după 1990, precum *Cartea milionarului* de Stefan Bănulescu. Unii, nevrând să se știe că au tipărit cărți în *anii comunismului*, „uită” să spună că volumul lor se află în *recidivă*. Din punct de vedere științific faptul exprimă o eroare, din punct de vedere moral vădește o dezgustătoare lasitate și un conformism penibil.



• Simbioză culturală

În cei aproape douăzeci de ani, Editura „Eminescu” a dus și o activitate benefică în centrele culturale din țară: Constanta, Arad, Buzău și nu numai. Numeroși scriitori din aceste orașe și-au publicat cărțile, nu o dată în tiraje mari, și s-au impus atenției criticii intrând totodată în conștiința publicului.

• **Și aici deslusec aceeași modestie care vă determină să expediați în doar câteva fraze meritele editurii pe care ați condus-o vreme de aproape două decenii, măcar pentru faptul că ar fi trebuit să subliniați o componentă programatică a Editurii „Eminescu”: promovarea fără prejudecăți a creatorilor din toate zările țării. De ce cultivați aici prejudecata pe care, cândva, Dvs. înșivă ați încercat s-o suprimați, cum că literatura română naste doar pe malurile Dâmboviței? Firesc ar fi fost, iertați-mi constatarea, să-i consemnați între achizițiile Dvs. editoriale și pe constanțenii Nicolae Motoc și Constantin Novac. În fine! Unii dintre noi mai au memorie. Și grațitudine. Alții însă... Aveți inamici? Și dacă aveți, sau i-ați avut, ați găsit cu cale să-i desființați cu vârful penitei sau cu ignorarea lor?**

• Într-o viață editorială atât de îndelungată nu se putea să nu nemultumesc pe unii-alții. După cum ați constatat, nu am replicat nimănui. În primul rând pentru că n-aveam cui. În al doilea rând pentru că cei ce au făcut-o s-au descalificat moral mintind. Făcând-o pentru bani. Erau slugi, înainte de 1989, pentru bani. Sunt slugile altora după 1989, tot pentru bani. A discuta cu Alexandru Băciu pe care, în largă lui generozitate, Dan Hăulică îl pripăsisse la *Secolul XX*, înseamnă a mă înjosi. Pentru unele afirmații ar trebui să-i dau în judecată. Dar e prea lipsit de coloană vertebrală, prea unsuros, prea libidinos ca să angajez o discuție cu această căzătură. A vrut să publice un volum din niste înseilări critice la Editura „Eminescu”. Cum puteai lua în seamă acest neputincios căruia de câte ori îl întâlneai, cu greu te abțineai să nu-i dai un baccis măcar să tacă, să nu-l alături de criticii care publicau atunci la Editura „Eminescu”: Adrian Marino, N. Balotă, Mircea Iorgulescu, Z. Ornea, C. Regman, Ion Vlad, G. Dimisianu, Alex. Ștefănescu, Al. Săndulescu. M-am oprit asupra acestui caz caricatural tocmai pentru a scoate în evidență până unde merge aroganța nuliității și, pe cealaltă parte, replica prohibitivă mele profesionale.

Ce vreau să spun. Că as fi fost sincer mahnit dacă personalități precum Cella Delavrancea, Anton Dumitriu, Edgar Papu, Ion Zamfirescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Dan Berindei, Al. Balaci, Dan Grigorescu, Răzvan Theodorescu, Dan Hăulică, C. Bălăceanu Stolnici s.a. mi-ar fi putut reproșa astăzi că, editându-i mai ieri, le-as fi refuzat notorietatea de care se bucură astăzi.

Rezumând: *Mă mândresc cu ce am publicat și nu regret ce am respins.*

Dar activitatea mea nu s-a desfășurat numai la Editura „Eminescu”; am fost, la început, din 1954, redactor la *Gazeta literară*, apoi la *Luceafărul*, după aceea la *Scânteia* (ultimii trei ani redactor șef adjunct) și doi ani vicepreședinte al Radio Televiziunii Române. Ce-am făcut peste tot pe unde am trecut, voi spune altădată. Acum vreau să spun doar atât: că am luptat să readuc în paginile presei, la radio, la televiziune, intelectualii proscrisi de regimul de atunci; că peste tot am căutat și în bună măsură am și reușit, înfrângând rezistența tenace a vremii, să imprim un aer de intelectualitate și de respect pentru valorile românești.

• **Proiecte? Activități curente?**

• Colaborez săptămânal în paginile *Curierului Național*. Am aflat aici, datorită domnului Valentin Păunescu, care mi-a adresat stăruitor invitația de a fi prezent în coloanele ziarului, și doamnei Cristina Oroveanu, redactor șef, o atmosferă propice exprimării nestingerite a punctelor de vedere, o dragoste netărmurită față de tradițiile spiritualității noastre. Așa se face că și alți intelectuali, Dan Grigorescu, săptămânal, sunt prezenți în paginile ziarului. Pregătesc mai multe lucrări printre care o reconstituire documentară a destinului operei lui N. Iorga din ziua morții lui 27 noiembrie 1940, până în anul în care ghilotina interdicției a căzut asupra numelui său. Și, bineînțeles, îmi continui activitatea pe care o desfășor de zece ani la catedra Facultății de Filosofie-Jurnalistică a Universității „Spiru Haret”. Faptul că în fiecare an numărul tinerilor care se îndreaptă spre facultatea noastră este din ce în ce mai mare spune totul.

• **Stimate domnule Vasile Râpeanu, sunt convins, fără eschive regizorale de efect, că forța Dvs. de 70 de ani putere (la mai mulți!) poate controla încă, din perspectivă axiologică, fenomenul cultural românesc. În rest...**

• În rest, vorba lui N. Iorga: *Să dea Dumnezeu să fie bine.*

Interviu realizat de
CONSTANTIN NOVAC

CONTINUITATE ȘI ÎNCEPUT DE DRUM

Se poate spune că destinul poetului Panait Cerna se înscrie într-o nefericită — am zice tragică — tradiție a creatorilor autohtoni de frumusețe, durată prin concretă zidire sau cuvânt. Legendarul mester-zidar murea după ce pecetluise întru vesnicie zidirea Argesului, iar poetul-nepereche se sfârșea și el după ce, într-un ultim și superb efort, dădea suprema concretizare a genului său creator.

I-a fost dat acestui neam al nostru să se înscrie în istoria culturii universale, prin capodopere pentru a căror împlinire s-au săvârșit, de fiecare dată, mari sacrificii.

Poet și caz al literaturii noastre — cum îl numea Valeriu Râpeanu în prefata volumului de poezii din 1968 (*Floare și genune*, B.P.T., 1968), Panait Cerna se înscrie în acest sir nesfârșit de mucenici care au murit frumos, după ce și-au admirat o clipă creația căreia i s-au sacrificat.

Autor al unui singur volum de poezii apărut în timpul vieții (1910), Panait Cerna își trăiește destinul copiindu-și parcă maestrul, atât în privința existenței biologice cât și al biografiei operei.

Si dacă toți marii noștri creatori au avut zelatori fără rezerve și detractori fără milă, se poate spune că, fie și din acest punct de vedere, poetul din Cerna dobrogeană poate sta alături de acestia.

Negându-i orice atribut specific creatorului de poezie, George Călinescu îl socotea „un modest poet trudnic, în luptă cu limba, conceptual și oratoric”, iar Ilarie Chendi auzea în opera poetului „glasul unor generații de mult apuse”.

I.L. Caragiale, al cărui fiu îi fusese o vreme încredințat poetului spre instruire, îl aprecia pe Cerna ca poet filosof și matematician, iar M. Dragomirescu aprecia pur și simplu că nu i se poate găsi alt termen de comparație decât în persoana lui Mihai Eminescu.

Reeditând, biologic vorbind, drama lui M. Eminescu, opera poetică a lui Panait Cerna a fost primită și interpretată de critica literară sub impresia teribilă a tragicului său sfârșit, o interpretare mai degrabă impresionist-emotională, în care destinul omului îl devansează pe cel al operei.

Romantic în manieră epigonică mai întâi, aflat în admirația până la idolatrie, mai apoi a lui Vlahuță și George Cosbuc, poezia lui Panait Cerna ajunge să se cristalizeze prin sublimare în versuri de o puritate a sentimentelor, de o noblete a trăirilor demne de pana celor mai de seamă dintre poezii romantice.

Poezia erotică a lui Panait Cerna — asupra căreia vom zăbovi puțin — se împartășește adesea din cea a predecesorilor sau a contemporanilor consacrați, păstrându-și totuși originalitatea.

Iată-l pe April, zeul dragostei, într-o atitudine săgalnică, ocrotindu-i pe îndrăgostiți sub ramul înflorit: „Iar zeul dragostei, April, / Din două guri făcea o floare / Si fiecare sărutare / O saluta din crengi c-un tril! / Zeul, văzând cât sunt de fericiți / S-a strecurat în crengi tiptil, / Misca un ram, zâmbea în soare / Si-i îngropa sub colb de floare / Cu-n răs zburdalnic de copil.” (*April*).

Alături de motivul florii protectoare, asteptarea iubitei sub salcâm, noaptea, nu trimite din nou la maestru: „Numai taine pe tot locul / Noaptea-neacă toată valea... / Vîno! Sub salcâmi, norocul / Stă să ne atie calea...” (*Noapte de vară*).

Există în lirica erotică a lui Cerna o sete de viață, un optimism stenic concretizate prin chemări și îndemnuri exprimate transant, ca în poezia *Soapte*: „Iubiti-vă! (...) / Îmbrățișati-vă! (...) / Înlăntuiți-vă cu sete-adâncă! — / Rădeți, cântați, cât tine visul încă — / Legati-vă pe veci cu jurăminte: / În clipa-aceasta, inima nu minte!”

Iubirea îi apare poetului la vârsta marilor elanuri ca pavăză în calea oricărei nefericiri: „Nu tremurăm la gândul nimicirii, / Noi suntem mai puternici: noi iubim!”

Floare crescândă în preajma genune, sfidând primejdia, iubirea îi oferă prilej de meditație adâncă pe tema luptei pentru triumful binelui, al vieții.

Sentimentul erotic crește în intensitate după clipele efemere de înstrăinare a poetului (*Dor*), suferința apărând ca fundament și condiție a fericirii: „Așa un zâmbet, o privire / Ridică sufletele slabe, / Si toate lacrimile noastre / Ni le preschimbă în podoabe”. (*Dedicatie, poezie postumă*).

Nu lipsește din versurile lui Panait Cerna nici conștiința efemerității iubirii, iertarea „amantei care-nseală” prevestind atitudinile minulesciene (*De pe tărâm*). Poetul nu cunoaște manifestările misogine ale altor autori, iubirea înnoibilându-i existența: „De rămâi vieata toată / Singură urând iubirea / N-ai să înțelegi vreodată / Cât e de frumoasă firea...” (*Noapte de vară*).

PANAIT CERNA— 120 DE ANI DE LA NAȘTERE

Alteori starea de fericire a poetului se continuă, ca la Eminescu, în vis, spațiu al unor trăiri perpetue: „O rugă am: Prin visul meu când treci, / Să te oprești în loc surzătoare / Să-mi lipești pleoapele mai tare / În veci să dorm, să te visez în veci...” (*Celei asteptate*).

În ciuda unui anumit didacticism, a unui retorism specific poeziei de la 1848, lirica lui Panait Cerna ni se relevă ca un moment important în evoluția poeziei românești, o piatră de fundament în procesul de ridicare a templului poeziei noastre de la începutul acestui veac.

Paradoxal, scăderile existente în opera sa nu îi estompează forța de sugestie: „Eterna boltii lacrimare, / În loc s-o surpe o sustine”.

STEFAN ZĂVOIU

Considerații pe marginea corespondenței din străinătate a lui Panait Cerna adresată lui Simion Mehedinți

Destul de numeroase scrisori adresate de Panait Cerna, din străinătate, unor personalități remarcabile ale culturii românești, cum ar fi Titu Maiorescu, Ion Luca Caragiale sau Simion Mehedinți, constituie un fond informativ de primă valoare în cunoașterea și înțelegerea unor momente esențiale din viața și

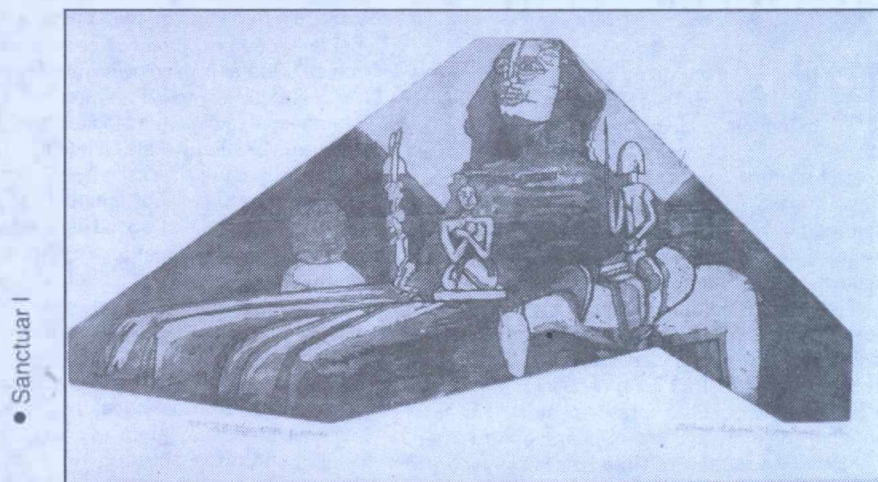
Ne punem o firească întrebare: în fond cine este Simion Mehedinți și ce reprezintă el pentru Panait Cerna? Mai în vârstă cu doisprezece ani decât P. Cerna, S. Mehedinți era, în 1907, o personalitate deja cunoscută în cultura românească prin studiile sale geografice și ca director al cunoscutei reviste *Convorbiri literare*, elogios apreciat de T. Maiorescu.

P. Cerna va fi îndemnat (după absolvirea facultății de filosofie, la București) de T. Maiorescu, dar mai cu seamă de S. Mehedinți, să plece în Germania pentru a obține doctoratul în filosofie și astfel să ocupe o catedră universitară, dorință ce aminteste de îndemnurile adresate cu aproape patruzeci de ani înainte, unui alt poet, Mihai Eminescu, dar, ca și în această situație, nerealizată până la urmă.

Se pare că similaritatea solicitării junimistilor a lăsat o profundă impresie tânărului poet care și va exprima, în diferite scrisori, atitudinea de respect și considerație față de S. Mehedinți. Mai mult, îi cere și-i urmează sfatul în ce privește modalitatea de abordare în alegerea subiectului tezei de doctorat, lui Volkelt, unul dintre profesorii celebri de la Leipzig.

Corespondența lui Cerna ne dezvăluie, în același timp, numeroase date cu privire la diferitele probleme care au stat în atenția scriitorului aflat în străinătate. De la probleme de interes general la aspecte ce dezvăluie universul intim sufleteș al tânărului în formare.

Problemele culturii românești și ale dezvoltării ei prin acțiunea unor dascăli de mare prestigiu, dăruiti cu pasiune muncii, constituie un prilej de mândrie, dar dovedeste, în același timp, un spirit lucid, cu o interesantă și o realistă viziune asupra momentului cultural al epocii: „În actualele împrejurări avem nevoie de mai multă dreptate socială, de bune școli normale de învățatori și de brate cât mai multe și mai puternice. Cu atât mai mult înființarea unei catedre de literatură! Se știe că numele și fata Universității noastre se reazemă



formația culturală a scriitorului dobrogean, doborât prea de timpuriu, la vârsta de 32 de ani, de o boală necrutătoare, văduvind astfel literele românești de o creație poetică de mari speranțe.

Ne-am oprit în cercetarea noastră numai asupra corespondenței trimise de poet lui S. Mehedinți, întrucât acest sector ni s-a părut deosebit de interesant, atât prin problematica semnificativă, prin varietatea aspectelor luate în discuție, cât și prin caracterul, l-am numi, dacă ne este permis, semioficial al scrisorilor și, ca atare, cu atât mai importante și mai demne de a fi luate în considerație pentru a descifra fapte, atitudini, concepții și însăși activitate literară.

Utilizând ca material de documentare colecția Toroutiu, *Studii și documente literare* și meritoria monografie a profesorului tulcean Aurel Munteanu, *Panait Cerna. Viața și opera*, am optat nu pentru o prezentare exhaustivă a tuturor aspectelor posibile desprinse din scrisori, ci pentru una selectivă și, deci, semnificativă în evidențierea poetului. Avem conștiința că este foarte posibil ca o altă serie de fapte să fi fost omise nu numai prin operația de selecție, dar și prin posibila necunoaștere de către noi a unor scrisori inedite sau eventual publicate, destinate lui S. Mehedinți.

Referințele noastre se vor baza pe un număr de paisprezece scrisori, datând din perioada 1907-1913, scrise de P. Cerna de la Leipzig (șapte scrisori), Berlin (una), Charlottenburg (trei scrisori), Basel (una), Viena (una), Heidelberg (una).

tocmai pe dascălii ei de literatură... putem crește și ferici cu ei, 7 Dacii, nu una”.

Este și firesc ca scriitorul să urmărească literatura epocii și să emită judecăți de valoare, să descifreze cauze ale unei stări de lucru nedorite, dar, în același timp, să creadă că, după un moment de aparentă stagnare, urmează un salt fericit valoric.

Interesante observații face cu privire la caracterul atrăgător sau subiectiv al unor prelegeri de la Universitatea din Berlin. Referindu-se, pentru prima dată, la cursul lui E. Schmidt și, respectiv, la lectorul Neuhans care ține prelegeri despre literaturile nordice dar, „are ce are cu Ibsen”, spune că absolut nimic nu e original în opera acestuia.

Cerna destăinuie în aceeași scrisoare că întâmpină greutăți datorită insuficienței cunoașterii a limbii engleze, întrucât la cursul de literatură engleză, „toate citatele se fac repede și în englezeste”, ceea ce-l va determina să facă eforturi deosebite în însușirea acestei limbi.

Pentru studentul cu modeste posibilități materiale, obținerea unei burse este o idee care concentrează atenția, fiind dispus pentru aceasta să facă deosebite eforturi suplimentare, fie să traducă din Byron sau Shakespeare fie să publice un studiu asupra lirismului englez.

Este hotărât să muncească oricât pentru a da o lucrare de calitate, dar și necesară: „Dacă titlul acesta (*Istoria literaturilor nordice*), îndeosebi cea germană și engleză nu va fi pe placul domnului Haret, scrie P. Cerna de la Heidelberg — atunci va fi bine venit orice titlu din româna filozofico-literară,

estetică, morală, psihologie, literatură franceză etc.”.

Desigur că teza de doctorat a fost subiectul mai multor scrisori. Dintr-o scrisoare datată 9 decembrie 1910, din Leipzig, aflăm despre alegerea tezei de doctorat: „M-am hotărât să rămân la poezia de gândire cu exemplificări din toate literaturile mari, îndeosebi din literaturile germanice. Până acum am lucrat bibliografia chestiunii. E un subiect foarte vast.” Dacă s-ar pune problema ocupării unei catedre, tânărului doctor „i-ar conveni de minune o catedră de literatură germană ori una de literatură germană și engleză ori una de literatură română modernă.”

În aceste scrisori ni se dezvăluie o personalitate deosebită, preocupată să răspundă speranțelor și îndemnurilor adresate de către Maiorescu și S. Mehedinți, un om conștiincios, exigent și remarcabil dotat intelectual.

Un alt grup de scrisori aduce informații pretioase despre omul Cerna. Setea de cunoaștere, dorința de a vedea noi realități sociale, umane, culturale, le vom găsi în scrisori trimise din 1907 până în 1913.

Ajuns într-un nou oras, Viena, de exemplu, se îndreaptă, mai întâi, către monumentele de cultură și vizitează librării de unde cumpără cărți în limba germană, necesară studiului.

Mirajul culturii italiene și-a exercitat atracția încă din anii copilăriei când printr-o întâmplare fericită a putut cunoaște câțiva lucrători italieni de la care a și învățat să vorbească dialectul lombard.

Adâncă dorință de informare este însoțită de un deosebit spirit de autoexigență: „N-as vrea să mă prezint la examen — scrie P. Cerna lui S. Mehedinți în 1911 — înainte de a citi toate lucrările profesorilor respectivi. Si-au scris o groază, bată-inorocul să-i bată!” Petărul pribeag în țări străine atâția ani, desi însetat de noi orizonturi, îl mistuie un dor adânc pe plaiurile natale și de oameni: „Nicăieri nu mă simt mai bine ca în codrii noștri și afară de acestea mi-e foarte dor de prieteni.”

Date pretioase aflăm din scrisori despre diferite proiecte literare. Despre hotărârea de a scrie un studiu referitor la Eminescu, publicat în *Convorbiri literare*, în 1909, nr. 6, p. 588-589, aflăm dintr-o scrisoare trimisă din Charlottenburg la 20. IV. 1909. Un alt proiect interesant, dar nerealizat, e legat de traducerea unor lucrări filozofice ale lui Kant, pentru a-l face cunoscut publicului român: „În afară de literatură germană m-am ocupat și cu filosofia, îndeosebi cu *Critica rațiunii pure* a lui Kant. Una din dorințele mele cele mai mari este să-l fac cunoscut la noi fie prin traduceri, fie «mai ales pe calea conferințelor și a studiilor de revistă, în orice caz *Critica rațiunii practice* trebuie redată în românește”.

Aflăm din scrisori că este un cititor conștiincios al *Convorbirilor literare*, unde trimite studii teoretice, cum este cel despre Eminescu sau cel despre Faust, sau creații poetice, acceptând observațiile și modificările propuse de directorul revistei cu mult bun simț și atunci când sunt îndreptățite.

Într-un P.S., la o scrisoare din 1912 citim: „Observațiile îmi par în parte juste. Mai bine e: «Putini simt și slabă ni-i făptura / Căci dragostea mai mare ni-i ca ura»; versul «Colo se-ntoarce trist un împărat» e mai vag, dar mai practic decât cel propus de dv. Ar fi bine să rămână cum a fost.”

În acești ani de intense preocupări pentru studiu, Panait Cerna începe să trăiască tot mai acut sentimentul absenței sale de la preocuparea de căpetenie, poezia: „Cea mai vie dorință a mea e să las altora libertatea academică și să mi-o recapăt pe cea adevărată ca să-mi pot vedea cum se cade, de drumul meu”. Drumul său, în fond, este drumul unui poet adevărat. Dar pentru aceasta are nevoie „de mai multă liniste și mai multă vreme liberă”. Cu amărăciune conchide, într-o scrisoare trimisă din Charlottenburg: „prea am neglijat literatura de un an, doi încoace!”

Ni se pare semnificativ să evidențiem un alt aspect, de altfel ultimul din această prezentare, aspect ce demonstrează o înaltă concepție despre artă și creație, despre om, libertate și fericire: „Nu m-am simțit fericit decât în momentele când am fost liber și nu sunt liber cu adevărat decât în momentele când pot crea. Dar norocul acesta este un oaspe rar. Nu vine decât de zile mari.” Legând fericirea de libertate, iar libertatea de actul creației poetice, Panait Cerna rămâne un gânditor artist, cu o generoasă concepție umanistă, frământat mereu de ideal și perfecțiune.

Cine este, în fond, Simion Mehedinți? Omul de care tânărul poet, plecat pe meleaguri străine, avea nevoie. Cumpătat și binevoitor, atent și sistematic, generos și lucid, Simion Mehedinți devine o prezentă autentică în aceste scrisori. De fapt, corespondența lui Panait Cerna adresată, din străinătate, lui Simion Mehedinți, dezvăluie, semnificativ, posterității o adevărată, exemplară și frumoasă prietenie literară.

RODICA BUCUR



IBRAHIMA KEITA

Născut la 31 mai 1949 în Conakry (Guineea), Ibrahim Keita este absolvent al Institutului de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” din București (1980), Facultatea de Artă Decorativă, secția scenografie, coleg, printre alții, cu Daniel Răduță, Nicu Olariu, Sorin Novac, la clasa prof. Aurel Vlad și Constantin Albani.

Cunoaște pentru prima oară meleagurile tulgene în anul 1977, iar în februarie 1982 se stabilește împreună cu familia la Tulcea, drumul de la Oceanul Atlantic la Delta Dunării fiind mai mult decât imprezibil și fascinant. Este muzeograf și șef de secție la Muzeul de Artă din Tulcea, membru al UAP din anul 1993, secția grafică.

Participă la manifestările expoziționale județene găzduite de „Casa Cărtii” și Galerile UAP Tulcea (1983-1998) și la cele republicane din București (1986-1988). După 1989 este prezent la Salonul atelier „Podul” — București (1994, 1999), Salonul național de grafică și gravură, Tulcea și București (1995, 1998), Expoziția „Dunărea” București (1996), Bienala Internațională „Iser” — Ploiești (1999), Bienala națională de la Buzău (2000), Expo Internațională „Danubiana Art” — Galați (2000). În străinătate expune la Izmail (Ucraina, 1986), Toronto (Canada, 1989), Saint-Nazaire (Franta, 1990), Chamalières (Franta, 2000). Vizitează, în călătorii de documentare, Franta (1978, 1990), Italia (1979, 1990), Elveția (1981) și Turcia (1987, 1990).

Si-au exprimat aprecierile critice: Eugen Bratfanov, Marina Nicolaev, Mariana Tomozei Cocos.

Constient că întotdeauna „rădăcinile” sale africane vor fi prezente într-o măsură semnificativă în creația sa, Ibrahim Keita are rara sansă de a realiza o incitantă sinteză între acestea și modalitățile de expresie ale culturii europene. Studiile în România au constituit un bun prilej de disciplinare al demersului artistic; cu o încărcătură de semne și simboluri africane, reprezentând forțele vitale ale lumii prin imagine și ritm, la recunoașterea europeană a lumii prin imagini din realul în diferite trepte de transfigurare a obiectului, artistul „iubește” simbioza celor două concepte, insistând asupra laturii sociale și refăcând drumul invers. Astfel se explică opțiunea sa deosebită pentru limbajul expresiv al gravurii în acvaforte și acvatinta, ca o artă a gândirii care necesită, înainte de toate, acumulări cognitive, din respect pentru privitorul a cărui imaginație este solicitată.

Pictoriș grafician, îndrăgostit de gravură (care i-a adus și cele mai mari satisfacții), Ibrahim Keita meditează, în egală măsură, atât la miturile țării sale (*Fata Fulah Guineea, Sanctuar I, Regina mamă, Copacul cu mâști, Binecuvântare, Lăutarii*), precum și la peisajele tulgene: *Peisaj din Delta, Case la Tulcea, Peisaj la Calica, Împreună, Peisaj la Partizani*. De altfel, aceasta este și profesiunea de credință, mărturisită, a artistului: „mă rog lui Dumnezeu să nu fiu doar un pictor african, român sau un pictor al unui anumit loc, ci un artist cu vocație universală care practică o artă profund umanistă”.

Aprecierile semnate de Marina Nicolaev sintetizează, în mod nuanțat, un destin artistic inconfundabil: „stranițetea compoziției gravurilor artistului este accentuată de o simbioză extrem de originală a tematicii: un conglomerat filosofic al miturilor africane implementate în cultura europeană, de o deosebită forță interioară a mesajelor aproape nicăieri întâlnite, ridicat pe un esafod propriu spiritual, de o înaltă tinută morală. Amprenta creației sale marchează această sinuozitate a căutărilor, iluminată fiind de propriile coordonate atemporale, indefinite, de o uluitoare vitalitate, într-o renaștere perpetuă. Un artist al metaforei, ce-și regăsește sinele într-un puzzle incendiar al amintirilor, rememorare și invocare de departe, la margini de lumi, de uscat și de ape. Dacă veți întâlni, într-o zi, lucrările acestui artist tulcean, atât de cosmopolit prin arta sa, atât de european prin destin și atât de universal prin suflet, veți avea o adevărată revelație”?

OLIMPIU VLADIMIROV

Liviu Manolache, de-abia te-ai întors din Anglia. De fapt, când a început colaborarea ta cu trupele engleze de teatru?

• Debutul real s-a produs acum doi ani în România, când Philip Osmond, autorul piesei, a venit pentru a face o prospecție legată de câteva work-shop-uri, cu scopul de a descoperi relația dintre actor și păpușă. După ce „ne-am jucat un pic”, a scris piesa *Micuta Violeta și Îngerul* (*Little Violet and the Angel*), ce a fost premiată anul trecut drept cea mai bună piesă de dramaturgie contemporană. Acțiunea se petrece în România, personajul principal, Violeta fiind de fapt o păpușă. Restul personajelor sunt actori: Îngerul Gabriel și doctorul (jucati de mine), mama și cei doi bunici. De asemenea am compus muzica spectacolului, interpretată *live*, cu instrumente tradiționale românești. Alături mi-au fost scenografa Carmencita Brojboiu și Aneta Forna-Hristu care a mănuit-o dumnezeiește pe micuta Violeta, așa cum se afirmă în ziarele englezești. Proiectul s-a materializat în mai, după ce, în prealabil, am repetat o lună la Londra și apoi la Cardiff, iar premiul a avut loc aici. A urmat un turneu de două luni prin Anglia, Tara Galilor și Scotia, unde am jucat treizeci și șapte de spectacole, cu un deosebit succes, apărând cronici foarte bune în publicațiile de specialitate *The Stage* și *The Harold Tribune* — cel mai mare ziar din Tara Galilor.

• A avut vreo relevanță munca ta anterioară la proiectul „Cu dragoste, de la Nicolae”?

• Absolut! Faptul că am colaborat cu *Bristol Old Vic* mi-a oferit șansa de a juca, chiar dacă acum a fost cu mult mai greu, actorul fiind dublat de compozitor și muzician.

• Care este optica oficialităților britanice față de proiectele teatrale și, în general, față de proiectele culturale?

• Guvernul englez investeste mult în cultură, pentru că ea contribuie la stabilitatea unei națiuni și totodată la educarea ei. Să dau un exemplu: turneul nostru a fost, ca de fapt toate turneele din Anglia,

LIVIU MANOLACHE:

„Educația prin teatru păstrează tradiția culturală a unei națiuni”

finantat de către Ministerul Culturii. Asta înseamnă diurne pentru actori și plata teatrelor unde s-au desfășurat reprezentațiile. Programele lor educaționale sunt clare, Ministerul Culturii impunând fiecărui teatru să aibă o piesă de Shakespeare, o piesă a unui clasic englez, o piesă scrisă la comandă, pentru a supraviețui onorabil și scriitorii contemporani, și încă două sau trei premiere (în funcție de mărimea teatrului) din repertoriul internațional sau o piesă pe care ti-o propun ei. Se observă clar criteriile valorice impuse, fără de care nu se primesc subvenții. Ținând cont de aceste lucruri, pot să spun că în momentul când am plecat, *Theatre Centre* primea fondurile pe următorii trei ani, pentru proiectele pe care și le propuseseră.

• Există vreo șansă ca piesa să fie văzută și în România?

• E foarte greu de spus. Piesa va fi reprezentată la Constanța, dacă se vor găsi banii necesari pentru a-l aduce pe Philip Osmond și a plăti această producție, dacă nu, vom încerca în alt oras. În orice caz, Philip Osmond a fost informat recent că Teatrul Național din București și Teatrul Lilian Bayllie din Londra sunt interesate de preluarea acestui spectacol.

• Mai ai și alte proiecte legate de Anglia sau de alte țări?

• În 2003 suntem invitați (Carmencita Brojboiu și eu) să colaborăm cu Teatrele din Oslo și din

Lillehammer (Norvegia). Este un proiect frumos la care sper să facem față cu brio.

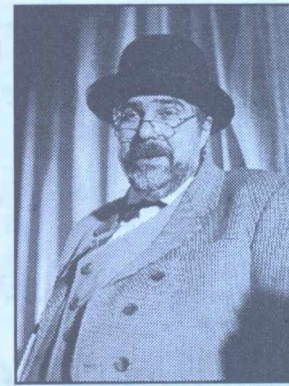
• Am înțeles că ai fost invitat să faci parte din marea breaslă a actorilor britanici?

• Da, cu o zi înainte de a pleca la festivitatea de încheiere a proiectului nostru, după terminarea turneului, când am primit felicitările staff-ului de la *Theatre Centre*, am primit și o scrisoare de la Uniunea actorilor de teatru, film, televiziune, circ ș.a.m.d. pentru a deveni membru. Sigur că am răspuns afirmativ, așteptând în prezent instrucțiunile de aderare.

• Există deosebiri mari, de mentalitate, de resurse financiare, de concepție, de cultură între lumea teatrală britanică și cea românească?

• Singura deosebire majoră între noi și britanici este faptul că noi ne zgărim să dăm niște bani pentru educație. Educația prin teatru nu face decât să păstreze tradiția culturală a unei națiuni. A te zgări la alocațiile pentru teatre, înseamnă a distruge cultura și educația. Noi, ca actori, putem găsi de lucru și în altă parte, dar nu asta este soluția. Calea de urmat este aceea de a păstra instituția de cultură cu orice pret. Asta nu înseamnă că se aruncă banii pe fereastră. Înseamnă că se face totul pentru a menține nivelul educației. În rest, valoarea actorilor este aceeași, viața teatrului este aceeași, se vorbește aceeași limbă scenică și ei sunt interesați să vină, să ne cunoască, să jucăm, poate, împreună.

VICTOR GAVRILĂ LOGHIN



Festivalul medieval Sighisoara 2001 — între fenomen social și fenomen cultural

Primul gând care-ți încolțeste în minte atunci când te gândești la Sighisoara, la străduțele ei înguste și labirintice, pătate cu piatră de râu, la Turnul cu ceas sau la casele încă locuite ale acestei cetăți medievale, este că ai putea să traversezi timpul înapoi, să te proiectezi într-un univers pe care doar cărțile îl mai pot reînvia. O reînviere pe cale culturală au încercat și anul acesta organizatorii de acum binecunoscutului festival sighisorean.

Ajuns la cea de-a șaptea ediție, festivalul ce se desfășoară în fiecare vară la finele lunii lui iulie în vechia cetate a Sighisorei (ediția din acest an a avut loc între 27 și 29 iulie) a devenit atât un loc preferat al artiștilor de la noi și de peste hotare, cât și un prilej de întâlnire și petrecere pentru tineri. Comparativ cu ceea ce se întâmpla la Sighisoara în anii precedenți, de această dată nu numai că programul festivalului a fost mai puțin atrăgător și diversificat, dar și participanții la acest eveniment, devenit, peste noapte, mai degrabă un fenomen social decât unul cultural, au început să se coloreze și să vorbească agramat. Lăsând la o parte nostalgia care te cuprinde rătăcind pe cărările întortocheate ale cetății, brutalitatea și prozaicul realității cotidiene

te izbesc drept în față, confirmându-ți, pentru a nu știu câta oară, dacă mai era nevoie de astfel de confirmări, că nimic din ceea ce ne înconjoară nu poate rămâne neperturbat, neatins de febra materialului. Aici, în acest loc încărcat de istorie, unde fiecare „pelerin” ar trebui să mediteze asupra trecerii timpului și implicit asupra lui însuși, aici, unde orice doritor poate descoperi începuturile civilizației transilvănene și unde, cu puțină răbdare, mai poate auzi sunetul fierului încins de mesterii fierari sau cântecele trubadurilor, ceea ce răsună mai tare și mai tare, ca într-o grotescă coalită, este orientala manea și sfârșitul micului încins pe grătar.

Deschiderea oficială a Festivalului Internațional „Sighisoara Medievală 2001” a avut loc pe data de 27 iulie, în Piața Cetății, fiind urmată de un număr de dans artistic, susținut de Fundația Culturală *Ianus* din Tg. Mureș, sub denumirea de „Rătăcitorii”, care s-a dorit a înfățișa scene din viața medievală la curte, dar care a sfârșit prin a fi o mascaradă de amatori prost organizați. Ordinul Cavalerilor de Medias, pigmentând cu umor de bună calitate programul festivalului, a inițiat, sub privirile curioase ale spectatorilor, un turnir medieval, cuprinzând un concurs de retorică, de măiestrie în mânuirea armelor, de interpretare a unei bucăți muzicale la alegere, scopul fiind desemnarea celui mai brav locuitor al cetății și ridicarea acestuia la rangul de cavaler. Publicul s-a arătat interesat și amuzat de acest joc interactiv, devenit tradiție pe scena festivalului sighisorean. Locul cel mai fierbinte din întreaga cetate a fost și în acest an Piața Boema, unde concertele de muzică medievală susținute de trupe ca *Nomen est Omen* (București), *Aeternum* (Sibiu), de muzică folk pe teme medievale (interpretată de profesioniști ca Vali Serban, Adrian Ivanitchi, Dinu Olărasu), de muzică tradițională irlandeză — *Blackbeers* (Oradea), de muzică tradițională maghiară — *Tutora* (Stântu Gheorghe) și chiar de muzică tradițională indiană — *Nirmal Bakti Sahaj Group* au mai salvat câte ceva din letargia festivalului și au reanimat, pentru un timp, spiritul de celebrare și de veselie specific oricărui festin. Nu au lipsit, nici în acest an, trupele ambulante de teatru, unele venite din țări cu tradiție în domeniu ca Italia (*Teatro dei Riuniti*) sau Franta (*Trupa La Batahola* și *Trupa Croque Mule*), precum și trupe autohtone precum Compania Internațională Curtea

Comedianților din București care a pus în scenă piese din repertoriul teatrului popular, piese pentru copii, a organizat expoziții și a încercat să facă cunoscute câteva din obiceiurile medievale ale dansului și ale interpretării muzicii instrumentale. Ca în fiecare an de la nasterea festivalului, și la această ediție studenții de la Tg. Mureș au fost cei mai activi și omni-prezenti participanți la sărbătoare, interpretând, pe rând, în Piața Cetății, în Teatrul din turn sau la Casa Copilului, piese antrenante și bine alese. S-au putut urmări reprezentații variate ca subiect având, însă, același unic scop de a binedispune și de a face ca timpul să se oprească în loc de dragul artei. Să amintim câteva titluri: *Nebunia mării, Venexiana, Slugă la doi stăpâni, Nevasta cu trei pretendenți, Istoria comică a magului Faust, Lădita* — UAT Tg. Mureș, *Dansul săbiilor* — Casa de Cultură Sibiu, *Plângerea lui Vlad, A treia teapă* — Teatrul Național Tg. Mureș, *În căutarea nimicului* — Trupa „Cameleon” Sighisoara. Spicuind din programul festivalului ar mai putea fi amintite vernisajul intitulat „Arta — motiv de a călători”, semnat de Emil Pascăluș și oferit publicului prin bunăvoința domnului Emil Zamsa, directorul Companiei de Turism „Linia Verde”, expozițiile de sculptură *Oameni și păsări*, aparținând lui Ion Ritiu și *Îngerii melancoliei* aparținând lui Constantin Milea, conferința Lilianei Brat având ca subiect *Arta renașcentistă* — Rafael Sanzio și cea a lui Adrian Păunescu *Ordinul dragonului în istoria românească*, ambele organizate de *Noua Acropola*. De un real interes au fost și prezentările de costume medievale aduse în fața publicului de la Sighisoara de către secția de Arte Plastice a Universității din București și de Centrul Cultural Călărași, cât și recitalul intitulat *Sonete ale poetilor îndrăgostiți* susținut de Fundația Culturală *Ianus* din Tg. Mureș. Ultima seară a festivalului s-a încheiat cu un concert extraordinar interpretat de Filarmonica din Brașov cu participarea de excepție a Corului „Antifonia” din Cluj Napoca și a lui Cozmin Irim de la Opera din Viena. Închiderea oficială a festivalului a fost marcată de un apoteotic foc de artificii.

Am remarcat, cu oarecare părere de rău și orgoliu rănit, că participarea artiștilor constanțeni sau dobrogeni a fost inexistentă, fapt nejustificat în condițiile în care și sud-estul țării are un cuvânt hotărâtor de spus în ceea ce privește viața culturală de la noi. Poate că la edițiile viitoare ale festivalului, care sperăm să fie ceva mai reușite decât aceasta, artiștii din acest colt de țară se vor gândi să ne reprezinte și să facă cunoscută identitatea culturală a acestui spațiu marginal și totodată marginalizat. Chiar dacă anul acesta festivalul sighisorean nu poate fi socotit un succes, chiar dacă el riscă să se transforme tot mai mult într-un fenomen social, Sighisoara rămâne aceeași cetate încântătoare, primitoare și misterioasă pe care călătorul, de oriunde ar veni el, ar trebui să încerce să o descopere și să-i pătrundă tainele. Nu ne rămâne decât să așteptăm până la anul și să sperăm că lucrurile frumoase și de suflet vor învinge kitschul și moda trecătoare.

ALINA SPÂNU



• Binecuvântare

Marele savant — de la nașterea căruia s-au împlinit vara aceasta 130 de ani — a fost nu numai cel mai de seamă istoric al neamului nostru, personalitatea polivalentă fără egal, în plan universal, a epocii sale, ci, totodată, și „cel mai bun cunoscător al românismului din sudul Dunării” — așa cum avea să scrie, în 1941, Th. Capidan, reputatul filolog și lingvist, aparținător, el însuși, acestei ramuri năpăstuite a romanității răsăritene. În imensitatea scrierilor sale cu caracter istoric — zeci de cărți (culegeri de documente, monografii, sinteze, lucrări de popularizare) și mii de articole — se regăsește, într-adevăr, reconstituirea amănunțită, a trecutului românilor balcanici: „Macedo-românii sau aromânii nu sunt o unitate națională neglijabilă în Peninsula Balcanică, din contră, ei constituiesc o populație foarte numeroasă în Epir, Macedonia și în alte regiuni din partea medie și meridională a Peninsulei Balcanice, de-a lungul tărmurilor râului Vardar, în Tesalia, pe Rodope, în zona Monastir (*Bitolia* — n.n.), pe tărmurile Egee, în câteva teritorii cuprinse în granițele actuale ale noului Stat albanez și mai cu seamă în Musachea, în regiunea Berat și Corita, unde se află nucleuri foarte importante de români. La acestia — spunea N. Iorga într-o conferință organizată, la 7 aprilie 1922, de Societatea „Tinerimea Macedo-Română” — trebuie să se adauge un număr de români cari exercită păstoriul și cari trăiesc în triburi nomade, adică fără reședință fixă și cari se cheamă fărșeroți”.

N. Iorga a scris o lucrare specială — cunoscută, de către specialiști, *Histoire des Roumains de la Péninsule des Balcons* (*Albanie, Macédonie, Epire, Thessalie* etc.), apărută la București, în 1919 (64 p. — în acelasi an este tradusă și în limba română „din îndemnul și cu cheltuiela d-lui Matei Gherassy”); ea venea să ofere opinia cea mai avizată asupra întinderii geografice și a rosturilor național-culturale și politice ale tulpinilor neamului românesc, într-o perioadă când — la finele Primului Război Mondial — geopolitica regională reclama apărarea intereselor fiecărui popor din arealul sud-est european: „Există o chestiune latină în Peninsula Balcanică, și Occidentul latin nu poate să o uite în momentul când, pe socoteala otomanismului murind, sustine revendicările foarte firești ale elenismului în Europa și chiar și pe bătrânul pământ al Asiei.”

Această chestiune atinge viitorul națiunii pe jumătate latină a albanesilor și mai ales națiunea de curată proveniență latină, cu un amestec slav mult mai puțin important decât pentru frații săi de la Dunăre, a românilor (subl.n.) care locuiesc în teritoriile și orașele Macedoniei și mai ales ale Albaniei și care împoporează cu turmele lor, ca pe vremea ilirilor și păstorilor italieni ai lui Varro, văile Pindului”.

Istoricului și luptătorului pe tărmul afirmării ideii naționale, firește că nu-i putea fi străină cauza acestor îndepărtări, geografice, frați ai daco-românilor; deși părerea sa asupra unor aspecte ale istoriei aromânilor au cunoscut unele nuanțări — mai ales în ceea ce privește elementele etnice constitutive ce au concurat la etnogeneza acestora —, pentru el, istoria aromânilor este în directă relație cu cea a fratilor nord-balcanici: „Aromânii, cu toate că se deosebesc întrucâtva de dacoromâni, totuși sunt un popor alcătuit din aceleași elemente etnice” — scria Iorga în prima sa mare sinteză, destinată străinătății, apărută la Gotha în 1905, *Geschichte des rumänischen Volkes* — ei fiind considerați drept „ramura balcanică a națiunii”. Nu este exclus ca savantul însuși să aparțină, prin ascendenți, acestei tulpini a romanității, cu toate că el nu a insistat, de-a lungul vieții, decât accidental, asupra acestei chestiuni, nepreocupându-l ca atare și nepronunțându-se fără echivoc; astfel, în cunoscuta-i lucrare autobiografică *O viață de om*, răspunzând asertiunilor potrivit cărora neamul Iorgulesților ar fi de origine bulgară, el relevă că strămoșii săi erau „oameni de la Pind, de la Adriatică”, accentuând relevarea ascendentei (fără a se identifica, totuși, clar, cu o etnie ca atare), într-o manieră de exprimare literaturizată: „Răsăritul, cu soarele lui cald, cu albastru lui mare, cu dumbrăvile lui de portocali, cu zămbetul Adriaticii și cu munții unde s-a născut mitologia elenică, prin această ereditate sunt deci așa de adânci ai mei și, cum soarta a făcut ca din darul grătos al regelui Albaniei să-mi am mosioara mea la Santi Quaranta în față cu vechea Corciră, picioarele-mi vor atinge poate (subl.n.) un pământ cunoscut strămoșilor” (în epocă, aromânii îl considerau drept consăngeen; „Mărturisim sincer că dacă și noi macedo-românii am avea asemenea locuri ca cele de la Santa Quaranta, i-am oferi unul. Ar fi fost — se scria, în 1932, în gazeta bucureștenă *Graiul*, redactată de intelectuali aromâni — acesta un prilej ca să-si adune nepotii nealterați ai «bunicilor macedo-români»”). Oricum, pe parcursul vieții, el nu va mai face, din câte cunosc, referiri la posibila origine aromânească (în elogiu funebru, rostit de bizantinologul N. Bănescu la 15 mai 1941, se arată că cel comemorat s-a născut, la Botoșani, „dintr-o familie care coboară, după tată, din oameni întreprinzători de la Pind”), nici chiar atunci când va conferența — în mai multe rânduri — despre ei sau se va afla în mijlocul lor. Astfel, la începutul lui

NICOLAE IORGA ȘI AROMÂNII (I)

STOICA
LASCU



unie 1933, cu prilejul Congresului Ligii Culturale, desfășurat la Călărași, el vizitează și localități din județul Durostor, unde se aflau, în mare parte, aromâni împroprietăriti de Statul Român; N. Iorga se va afla în mijlocul colonistilor, la Silistra și Frasari, va susține o conferință cu titlul *Două civilizații*, va scrie un emoționant articol în *Neamul românesc*, intitulat *O comoară a neamului*, dar nu va face nici o aluzie la posibila înrudire: „În marginea Silistrei am văzut și eu cu prilejul Congresului Ligii Culturale, o comoară, o adevărată, dar nu îndestul de pretuită comoară a neamului nostru.”

În Frasari, în Aidemir, unde s-au asezat câteva sute din miile de români macedoneni, curati, neamestecați cu nimeni, păstrând străvechiul tip iliro-roman, o curiozitate și o mândrie a etnografiei balcanice, am văzut case mari, frumoase, larg clădite, bine împărțite, cu odăi de oaspeți, mobilate ca la orase, cu încăperi deosebite pentru dormit, pentru tinut copii, pentru bucătărie, cu grădină de flori și cu începuturi de livadă. Dar mai ales i-am văzut pe dânsii și pe dânsese, reprezentanții unei rase care n'a fost supusă nici o dată, politic și social, care, pe baza privilegiului păstrat de-a lungul secolelor, a stat drept în fața ori cui. Oameni de credință și de vitejie, călăuzi, ostasi, citori de orase, străbătători de teri și mări, *creatori*.

fost — în privința întinderii, la marginile vechei romanități din Orient. Din toate aceste motive, avem datoria să nu-i uităm, istoriografia noastră măcar, să le poartă de grijă”; ale acelora cărora istoriografia noastră le era, în viziunea sa datoare, între prioritățile sale impunându-se a fi „și aceasta a românilor macedoneni”, lacuna parțial suplinită prin cercetările tânărului profesor Valeriu Papahagi, care, „urmând sfatul meu, s'a dus la Venetia să cerceteze în arhive corespondența consulară cu privire la românii din Balcani”; ale acelora cărora N. Iorga le reitiera traiecul istoric, în 1922, în lungul articol *Latinitatea în Balcani și românii din Macedonia*, publicat în *Nouvelle Revue d'Italie*, concluzionând: „Acelea (drepturile naționale - n.n.) ale românilor macedoneni echivalează cu drepturile înseși ale latinității din Balcani, și reprezentanții acestei latinități au dreptul să vegheze la conservarea lor; în prima linie, aceia cărora o veche amintire istorică și apropierea imediată (italienii — n.n.) li-au permis, în timpul marelui război, o stabilire în Peninsula Balcanică”; ale acelora ale căror așezări le sunt distruse în timpul Marelui Război (1914-1918), prilej de readucere aminte, în acele clipe de restricte, ale anului 1917, a existenței fraților din Macedonia: „Monastirul, în preajma căruia se dă lupta — scria N. Iorga, în mai 1917, în articolul *În văile Macedoniei...*, publicat tot în *Neamul românesc* — e un vechiu centru

continuă să țină zăvorâte porțile țării (se referă la sistarea, începând din 1933, a împroprietăririi românilor balcanici în județele sud-dobrogene — n.n.) pentru a nu mai pătrunde nici măcar ecoul disperatelor apeluri pe cari frații nostri, ani de zile, le trimit fără succes.”

În vremea aceasta de chinuitoare frământări pentru noi, recunoștința noastră este cu atât mai vie și mai deplină față de dvs. care, nu numai că nu scăpați, dar, cu tot dinadinsul, căutați prilejuri de a manifesta marea și nedesmintita dragoste ce întodeauna ați purtat-o și dovedit-o față de elementul macedo-român.

Rândurile rupte din inimă și scrise (în „*Neamul românesc*” — n.n.) cu ocazia sfârșirii din viață a uneia din cele mai reprezentative figuri ale intelectualității românești, Cezar Papacostea, constituiesc nu numai o mângâiere și alinare pentru toți cei ce au iubit, pretuit și admirat pe marele dispărut, dar totodată și o severă mustrare a tuturor celor cari nu pot sau nu vor să-și dea seama de „minunatul prinos adus în viața noastră națională, de frații nostri macedoneni”.

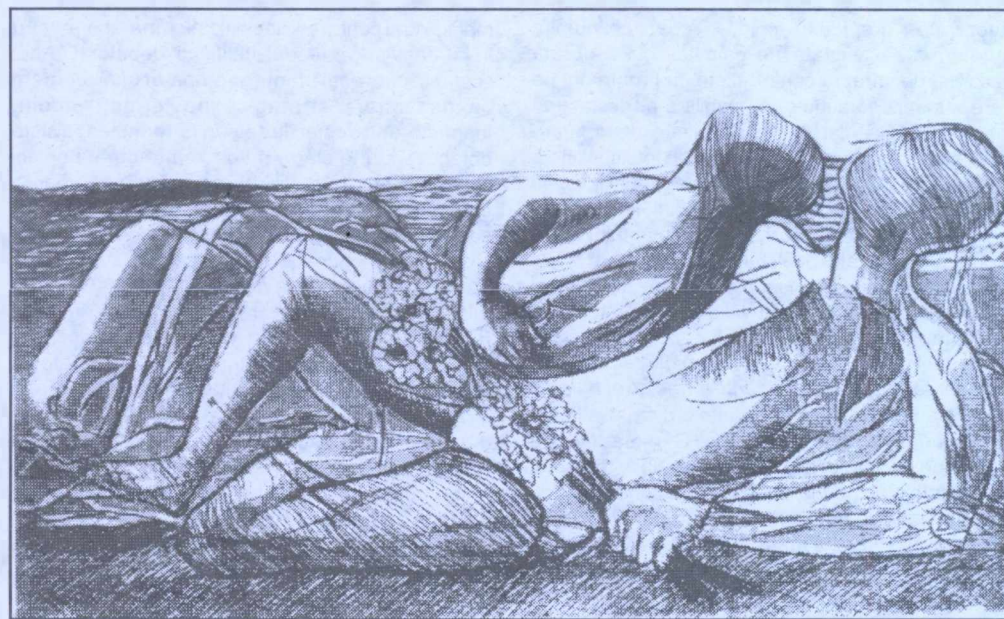
Considerând aceste cuvinte ca un avertisment dat de dvs. și ca o chemare la realitate a tuturor celor cari crează o atmosferă de suspiciune elementului macedo-român stabilit în țară:

Societatea de cultură macedo-română înțelege să considere înălțătoarele cuvinte ale dvs. ca un îndemn și un reazem pentru continuarea luptei pe căi legale întru apărarea drepturilor acestor frați.

Totdeauna profund recunoscător, vă rugăm să primiți domnule profesor încredințarea deosebitului respect și înaltei noastre considerații.”

Aceste cuvinte de pretuire venite din partea fruntașilor aromâni stabiliți în Tară nu erau, asadar, de complezentă și nici întâmplătoare — ele erau expresia recunoașterii unui travaliu științific și public de lungă durată, pus în slujba apărării drepturilor naționale ale românilor balcanici; această preocupare a lui N. Iorga data de la începutul secolului trecut, pe fondul redeschiderii, în 1903, a chestiunii macedonene — în contextul disputelor statelor din zonă pentru preluarea moștenirii europene a muribundului Imperiu Otoman — debut de secol ce marchează, pe de altă parte, și implicarea social-politică și publicistică tot mai coplesitoare a celui care avea să devină, repede, barometru al naționalismului românesc, formator a unei sănătoase opinii publice.

Asupra specificității chestiunii aromânești, N. Iorga avea să se pronunțe prin intermediul publicațiilor sale, după cum în intervenții la Camera Își va expune, și acolo, franc, părerea ce nu coincidea, deseori, cu ale altor fruntași politici. Astfel, el este foarte critic față de asertiunile exprimate de Take Ionescu în revista londoneză *Monthly Review*, în aprilie 1903 (articolul respectiv îl tipărește și în broșura *Păreriile d-lui Take Ionescu asupra Macedoniei*); dincolo de ironia muscătoare a verbului iorghian, el amendează multe dintre afirmațiile preopinului, de pe poziția adânc cunoscătorului istoriei statelor balcanice: „nouă ni trebuie un studiu adânc al lucrurilor, o judecată dreaptă și cuviință față de vecini și de Europa, pentru a ne reabilita de bacanele soviniște ale unui trecut de operetă! Cu aceste însușiri să se ceare cărmuirea asupra noastră, iar nu cu «meditații» de care trebuie să zămbească ori-ce bărbat de Stat serios, chiar și dincolo de Dunăre, unde nu sunt barbarii, pe cari, cu fudulia noastră parisiană — fără aluzie — ni-i închipuim”; această critică directă, din partea lui N. Iorga, a unor mentalități politice purtătoare de exclusivism național și superficialitate în analiza prospectivă — va fi o constantă a poziției marelui istoric, pentru care situația naționalităților din sud-estul european trebuia receptată prin prisma evoluției îndelungate, comune, a popoarelor din această parte a continentului, coroborată cu interesele statelor (din zonă) moderne: „Astfel, aceia ce ar putea hotărî un drept pentru unii sau pentru alții în Peninsula Balcanică, după concepția curentă: amintirea istorică, se dovedește absolut insuficientă; ea se dovedește chiar periculoasă; frumoasă, dar plină de primejdii, ilusie! — exprima credința sa, în cadrul Lecției de deschidere la Institutul de Studii sud-est europene, în 1916, intitulată *Iluzii și drepturi naționale în Balcani*. Dar atunci, dacă nu de acolo pot să plece drepturile naționale ale unui sau altuia, unde le-am putea căuta? Dacă nu în dreptul istoric, rămâne dreptul *actual* al națiilor balcanice”; pentru N. Iorga, asadar, realitatea istorică modernă trebuie să stea la baza aspirațiilor — în Peninsula Balcanică, cel puțin — a diverselor etnii la o viață național-statală proprie, el dovedind o aprehensiune specifică mai degrabă europeanismului din zilele noastre, pledând pentru dreptul statelor și popoarelor din zonă să-și rezolve singure disensiunile: „Dar aceasta n-o poate face nici rusul din Petersburg, nici austriacul de la Viena, și încă mai puțin ungurul de la Pesta, și nici marele împărat de la Berlin, și nici toată acea lume occidentală ce are în Orient numai interese actuale. Aceasta este opera pe care numai împreună, printr-o înțelegere a intereselor actuale și reale, și numai a acestor interese, o poate face lumea balcanică (subl.n.)”.



• Împreună

I-am primit ca pe niste pribegi, când ei sunt invitații noștri, și i-am tratat uneori ca pe niste miluiți, când ei nu știu ce înseamnă mila nimănui.

E vremea să se înțeleagă ce sunt așezările lor: *cetățile noastre la granita cea mai primejdă* (subl.n.) din lăuntru chiar.

Iar, dacă dintre ei câte o păreche ar vrea să se desfacă din comunitățile lor strânse, nu poate fi mai bun învățător de gospodărie inteligentă și de demnitate omenească prin satele noastre unde sunt încă atâtea brațe încrucișate și frunți deprinse a se pleca ori cărîi încălcări, de cât dânsii”.

Am ținut a reda *in extenso* acest mai puțin cunoscut articol iorghian — unul dintre rarele, și ultimul, din perioada interbelică, dedicate românilor balcanici —, căci el surprinde, ca nimeni altul, în doar câteva fraze, trăsăturile psihosociale ale acelora dintre ei stabiliți în județele din Dobrogea de Sud, despre care N. Iorga scria, la 22 aprilie 1932, pe adresa ziarului *Macedonia*: „vede în frații macedoneni elemente de o rară inteligență și de o energie fără pereche, întărind mândria oricărui loc l-ar ocupa pe moșia neamului”; ale acelora ale căror virtuți „sunt, pe orice câmp ar lucra: onestitate, lealitate și credință”, cum scria, în decembrie 1936, în articolul, publicat în ziarul său, intitulat *Ascultând pe dl. Capidan*: „D. Capidan a dat nu numai toată valoarea sa (într-o comunicare la Academie despre B.P. Hasdeu — n.n.), dar, ca macedonean, a învederat virtuțile acestei prețioase ramuri a neamului nostru”; ale acelora, a căror istorie receptează ca bun național al întregului neam românesc, reprezentant al romanității orientale: „Este necesar a accentua rostul și importanța lor fiindcă noi cei de aici împreună cu dânsii reprezentăm *Romanitatea răsăriteană* aici în Orient atât cât reprezintă toate celelalte popoare neolatine din Apus. Depinde numai de virtuțile, de calitățile poporului nostru — spunea N. Iorga în cadrul conferinței cu titlul *Stiri noi despre românii din Peninsula Balcanică*, susținută la începutul anului 1933 la Institutul Sud-Est European — ca să se revină în viitor la ceea ce a

românesc; el era punctul de plecare al propagandei și organizației noastre. Aceia cari au răbdat de foame în cursul unei îndelungate împresurări, aceia pe cari i-au prădat Căpcăunii în retragerea lor din toamna trecută ca să nu rămâie nici o avere în mâna rășplătorilor, aceia cari au fost gratificați cu bombe aeroplanelor acum câteva săptămâni și cari zi de zi sunt zguduți de uriasul duel de artilerie în care încă o dată li se hotărăște soarta, *sunt negustorii și mesterii noștri aromâni, în destul de mare parte* (subl.n.). Si, când ni se spune ce lupte crâncene se poartă în Moglenia, distrugând, cum e fatal astăzi cu mijloacele ce se întrebuințează, întreaga regiune unde se înfruntă ostirile, mai este poate câte cineva care să-si aducă aminte de acei megleni români pe cari germanul Gustav Weigand i-a descris, pentru ca după trecerea de câteva decenii conationalii săi să vie pentru a-i nimici, sprijinind acolo cu tunul ceea cauză bulgărească, recomandată, de altminterea, cu cea mai mare căldură de însuși profesorul de la Leipzig”; ale celor pe care îi aminteste din nou, peste o lună, în articolul *În Tesalia și Epir...*, despre „acea populație românească din Balcani de care am vorbit atâtea vreme, căreia i-am dat așa de mari speranțe, pentru care căpătase prin clausă de tratat (*Tratatul de Pace de la București*, din august 1913 — n.n.) voia de a-i da profesori și Vlădici și pe care atât de complex am uitat-o pe urmă, fără a ne gândi măcar cu cât folos ni-ar fi fost prin strămutarea pe malul stâng al Dunării a unor meserii așa de pricepuți și a unor negustori (subl.n.) așa de vioi în afacerile lor”; ale acelora din partea cărora îi era expediată, în august, 1936, o pilduitoare scrisoare de grațitudine (semnată de conducătorii *Societății de Cultură Macedo-Române* — dr. P. Topa, președinte, respectiv T. Th. Musi, secretar), pe care o redăm, de asemenea, în întregime:

„Mult stimat domnule profesor,
În clipa când elementul macedo-român îndură, cu nestăpânită durere, cel mai umilitor și nedrept tratament din partea guvernărilor de astăzi, cari



PALOMA PETRESCU,

Inspector general al Inspectoratului Școlar Județean Constanța:

„Tradițiile și principiile învățământului constănțean țin de onestitate, moralitate și temeinicie”

Inspectoratul Școlar Județean Constanța este o instituție publică fără vacanță! Aserțiunea pe care o avansează nu e nicidecum departe de realitate, întrucât forul diriguitor al învățământului tomitan, răspunzând direct de îndrumarea, controlul și de coordonarea activității școlare și extrascolare a instituțiilor rurale și urbane de învățământ, nu și-a permis să diminueze ritmul multor preocupări. O activitate complexă, non-stop, venind în chip natural și necesar în completarea muncii instructiv-educative din anul școlar 2000-2001. Un an de învățământ devenit deja istorie, dar despre care ne va vorbi doamna profesoară Paloma Petrescu, inspectorul școlar general al Tomis-ului.

• Statistic, rezultatele au fost normale. Nu pot spune că m-așteptam sau nu m-așteptam la aceste rezultate, deoarece eu am preluat o stare de fapt în ziua de 28 martie a.c. și nu-mi permit să comentez critic activitatea anterioară. Cert e că, după sesiunea estivală a examenului de capacitate, procentul de promovare a fost de 69, lesne încadrabil în indicele național. La bacalaureat, în iunie-iulie, s-a înregistrat o promovabilitate 90,5%, dar a apărut un nedorit paradox, nici unul din cei 52 de absolvenți de la cursurile de zi și seară ale Liceului din Basarabi neizbutind să treacă stacheta exigentelor comisiei de examinare. Abia la constatății, doar un singur elev de la Basarabi a fost declarat admis. Sigur că nici o forță malefică nu a acționat în defavoarea elevilor amintiți, ei făcând parte din același lot de candidați cu absolvenții de la Liceul Agroindustrial Palas și cu cei de la Liceul Particular „Omnia”. De altfel, la o anchetă deja întreprinsă la liceul cu pricina, absolvenții și-au recunoscut slaba, superficială lor pregătire, și si-au asumat, în considerabilă măsură, eșecul. Dar eșecul elevilor de la Basarabi este deopotrivă și al profesorilor lor. Noi nu ne-am rezumat doar la a constata, ci am analizat, cu răbdare și cu tact, situația, urmând să procedăm de așa manieră încât lucrurile să se îndrepte. La sesiunea din toamnă a bacalaureatului, paisprezece elevi din Basarabi au promovat examenul. Nu numai școala din Basarabi reprezintă însă un semnal de alarmă pentru noi. Există și alte unități de învățământ unde rezultatele sunt sub așteptări. Am efectuat o altă anchetă foarte riguroasă asupra cauzelor care au dus la rezultate slabe la învățatură, pentru a lua măsuri menite să preîntâmpine situații similare la sfârșitul anului școlar viitor. Pentru astfel de nefericite urmări, culpabili sunt nu numai anumii profesori, ci și părinții, familia în genere...

• *Apreciați că, în primul an școlar din acest secol și mileniu, s-au înregistrat anumite progrese în direcția optimizării raporturilor profesor-elev, grație vehiculării de către personalul didactic a unor tehnologii didactice moderne, cu o eficiență formativă în creștere?*

• Simplitatea faptului că există, atât din partea profesorilor cât și din partea elevilor, reacții care denotă că se

schimbă, se mișcă ceva în acest domeniu, deși tendințe conservatoare și relicve frenatoare ale acestui proces se mențin, ne convinge că suntem pe un drum bun, a cărui parcurgere implică lupta dintre vechi și nou. Multumitor e că raporturile profesor-elev sunt în schimbare, dar firesc este ca ele să înregistreze un accentuat dinamism al înnoirilor. Implicarea elevului în propria sa formare nu este nici pe departe un lucru facil. Este limpede că aspectul cantitativ al informației trebuie să treacă pe locul secund sau chiar tert, pe primul loc situându-se atitudinea elevului față de învățatură, deprinderea lui cu munca intelectuală, care trebuie să devină o necesitate înțeleasă. Elevii sunt datori să dețină comportamente și competente exemplare.

• *Se aprecia că școlile constănțene, din punctul de vedere al dotării, al îmbogățirii bazei didactico-materiale, s-ar afla în fața unor încurajatoare perspective. S-a justificat această previziune optimistă?*

• Am primit, printr-o finanțare de la Banca Mondială, mai multe calculatoare decât se preconizase — 250. Ele au căpătat ca destinație învățământul rural. Așadar și în mediul sătesc s-a trecut, ce-i drept mai timid, la ceea ce numim autoformarea asistată pe calculator. Pe durata vacanței de vară, în conformitate cu programul pe care primăriile comunale l-au stabilit, s-au desfășurat activități de igienizare și de salubritate, de reparare a imobilelor care găzduiesc școlile. În tot acest timp, școlile și materialele didactice, în speță mijloacele moderne audio-vizuale de învățământ, în contextul programului de reabilitare a învățământului rural. Noi, la Inspectoratul Școlar Județean, sortăm și alte materiale intuitive (planșe, hărți, diapozitive etc.) și facem colete pe care, în ordinea trebuințelor, le remitem școlilor de la sate.

• *Cum ați perceput prezenta eminentelor cenusii constănțene la aceste exigente forme de evaluare?*

• Ca niciodată, performanțele gimnazistilor și ale liceenilor constănțeni, la Olimpiadele de discipline de studiu, au întrecut cu mult așteptările. Constanța e pe primul loc în țară la chimie, fizică și matematică. Nu pot să nu-mi mărturisesc regretul că, prinsă în vârtejul atâtor preocupări și solicitări, nu m-am întâlnit cu olimpicii merituosi, să-i felicit și să le urez cele de cuviință. Cert e că Ministerul Educației și Cercetării a alocat pentru acești performeri sume ceva mai mari decât în anii precedenți. Îi asigur pe acești tineri serioși și demni de toate gândurile bune și de întreaga mea considerare și mă consolez la gândul că excursia prin DJTS s-a efectuat în condiții excelente, beneficiind de un program adecvat.

• *Pe lângă elevii eminenti, există în școli și elevi mediocri ori slab pregătiți. S-a cerut de către Inspectoratul Școlar Județean ca toate conducerile*

de școli să adopte un pachet de măsuri menite să surmonteze mediocritatea, suficiența, lenea, chiulul, nepăsarea unor fațade de învățatură? S-a ntreprins ceva în acest sens?

• Aveți perfectă dreptate, există reticență din partea unor colegi care afirmă că muncesc destul pentru banii pe care-i primesc! E drept că în învățământ nu-i după faptă și răsplată. Că suntem prost plătiți e în afara oricărui dubiu, dar eu sunt de părere că oamenii de la catedră trebuie să acorde ceva mai multă atenție motivului pentru care și-au ales această meserie și nu alta. Vom urmări în ce măsură în școli se desfășoară activități de pregătire suplimentară a elevilor care dovedesc incapacitate în asimilarea de cunoștințe la nivelul solicitărilor programelor școlare. În noul an de învățământ, colectivele didactice vor trebui să acorde tot sprijinul copiilor cu nevoi speciale, celor ce manifestă deficiențe în învățare.

• *Ce anume aveți în vedere în mod deosebit, în contextul accelerării transpunerii în viață a prevederilor Reformei Învățământului?*

• De la 30 august la 10 septembrie a avut loc o nouă campanie de repartizare a absolvenților de gimnazii (cu capacitatea luată în august sau fără capacitate) în licee, respectiv în școli profesionale sau de ucenici. Am organizat în miezul lunii lui Cuptor concursul pentru ocuparea catedrelor vacante. În august, școlile reprezentative și-au ținut, ele însele, concursuri pentru posturile didactice rămase libere. În acest nou an școlar, prioritare vor fi pentru noi, pornind de la raporturile profesor-elev și relația cu familia, cu comunitatea locală, întocmirea programelor de formare continuă la nivelul școlilor, derularea corespunzătoare a acestora, pe specificul unităților de învățământ. Facem acest lucru deoarece vrem să venim în sprijinul profesorilor foarte tineri, al debutanților, al învățătorilor și profesorilor necalificați, care, cel puțin un an școlar, vor oficia la catedră. Vom iniția stagii de abilitare curriculară care demarează în mediul rural pentru cei necalificați și, mai apoi, pentru învățătorii și profesorii calificați debutanți. Anul școlar în curs este primul aparținător unui program de dezvoltare strategică pe termen mediu. Inspectoratul Școlar Județean își formulează niste obiective foarte clare, nu de scurtă durată și nici inconsistente, formale, nerezumându-se doar la executarea fără crâcnire a unor ordine, dispoziții sau recomandări care vin de la esalonul superior — Ministerul Educației și al Cercetării. Desigur, nu putem face abstracție de cadrul general pe care ministerul de resort ni-l structurează și ni-l transmite în teritoriu, dar suntem obligați să aducem și contribuția specifică învățământului constănțean, ale cărui tradiții și principii țin de onestitate, moralitate și temeinicie. Ne va preocupa formarea directorilor și a directorilor educativi, vor funcționa în județul nostru cinci centre de asistență psihologică și, dacă acestea își vor justifica eficiența, numărul lor va crește. Există un grup de consilieri pentru orientare în carieră, care și-au susținut, în această vară, cu succes, masteratul și dizertația și care vor trebui să rezolve oportun, prompt, competent problemele de orientare școlară și profesională ale elevilor din școli. Ideile și obiectivele Inspectoratului Școlar Județean în perspectiva noului an de învățământ, sunt de ordin strategic, direcționale strict către formarea elevilor, deoarece de informarea tinerilor se ocupă în mod predilect profesorii de diverse specialități realiste, umaniste, politice.

• *Anul de învățământ 2001-2002 va aduce cu sine schimbări, primeniri, înnoiri de fond în*

desfășurarea complexei și diverse game de activități instructiv-educative?

• Da și nu! Depinde de noi. Nu trebuie să așteptăm ca vreo persoană anume, vreun for anume să ne provoace apetenta pentru aceste schimbări, resimțite ca fiind vitale. Soluția este frontul comun al școlii, familiei și societății pe calea Reformei. Din când în când, e bine să ne mai oprim, să ne gândim la ceea ce am făcut bine și la ceea ce n-a mers ori a ieșit pe de-a-ndoaselea. Să judecăm *sine ira et studio* munca noastră, strădania școlilor și să adoptăm măsuri cu caracter de reglaj al distorsiunilor, confuziilor și derutelor noastre, în așa fel încât, odată ieșiți dintr-un impas, să eludăm lantul erorilor. Nu ne gândim la ceva spectaculos în privinta continuutărilor formării, căci educația se face cu tact și răbdare, pe principiul sănătos al „pasilor mărunți”, chiar dacă unora dintre tineri le place „să ardă etapele”, fiind dornici să ajungă rapid la scopul propus.

• *Luând în considerare toate elementele specifice, cum prefigurați anul școlar 2001-2002?*

• Cu siguranță, se va situa sub titlul generic de „parteneriat educațional fără frontiere”. Vom promova în toate unitățile de învățământ ideea de parteneriat real între școală și familie, nu doar la scara comitetelor cetățenesti de părinți, asadar va fi o conlucrare directă, intensă, necesară din punctul de vedere educațional, formativ. Parteneriat real va exista și între școală și comunitate (primării, autorități locale, organizații și fundații implicate direct în actul educațional). Vom milita pentru un parteneriat real între școli, aceasta însemnând cunoașterea de către licee, spre exemplu, a problematicii din gimnaziu, dar și desfășurarea, de așa manieră, a activității de predare-învățare din școlile cu clase I-VIII, încât aceasta să corespundă întru totul criteriilor și cerințelor care funcționează în învățământul preuniversitar. Inspectoratul Școlar Județean va urmări cu interes și va încuraja relațiile de parteneriat între școli constănțene și instituții similare din Occident. Mobilul acestora: mediatizarea nu numai a tradițiilor școlii românești, ci și a tezaurului spiritual național, pe de o parte, preluarea unor experiențe pozitive, a unor cuceriri eminamente moderne ale învățământului din țări europene avansate, pe de altă parte. Sperăm să contribuim astfel la înscrierea valorilor certe ale învățământului nostru în circuitul european, chiar universal de valori.

• *Ce vă doriți dumneavoastră, personal, din partea școlilor, dar și în calitate de profesor și manager al forului diriguitor al școlii tomitane?*

• Mi-am dorit ca acest 15 septembrie 2001 să găsească fiecare școală curată și primitoare. I-as dori pe dascăli mai proaspeti, mai generosi, realmente constienți, fără excepție, de menirea care le incumbă. As vrea ca nofiii catedrei, absolvenți de curând ai unor facultăți, să fie primiți cu căldură de ceilalți colegi cu experiență, datori să-i sprijine pentru a păși cu siguranță în carieră. În ce mă privește, ca profesor, nu prea pot să-mi mai doresc ceva, întrucât nu mai dispun de timpul necesar exercitării acestei îndelungate. Nu intenționez să-mi asum obligatia predării măcar a câtorva ore, deoarece realizez că nu pot face la fel de bine două lucruri în același timp. Nu vreau ca elevii mei să sufere din cauza angajamentelor publice care mă marchează necondiționat. Răvnesc să-mi îndeplinesc, asadar, onorabil, funcția de persoană publică din Agora constănțeană.

Conssemnat de
VIRGIL MOCANU

plecare din Dobrogea

urmăre din pag. 1

ca un stubei gata de roire, m-am plimbat prin oras, doritor să mai văd ceva interesant. Pentru prima dată nu mi-am luat cu mine carnetul ce mă însotea la toate manifestările culturale. Deodată am fost înconjurat de o grupă de studenți care sporovăiau într-o limbă necunoscută. Fără să-mi dau seama, m-am luat după ei, apoi i-am pierdut cu să-i regăsesc la Muzeul de Artă, la intrare. Am trecut cu ea și unul de-al lor prin vămi ospitaliere, neștiutor încotro s-o iau. Eram din nou singur, eram stingher. Îmi cunosteam starea aceasta din multe clipe trăite la răscruci în care, fără să gândesc, adulmecam bucuriile pradei. Să urc, să cobor? Auzeam la subsol râsul și buna dispoziție a nebănuitelor călăuze. L-am întrebat pe un student bălai, scandinav sau german, ce vânt l-a adus aici. Mi-a arătat anulul de pe usă: Vernisaj Daniela Turcanu — Expoziție de pictură. Ceremonia de inițiere a fost deschisă de directoarea instituției, un perfect ritor, vorbind liber, savant și totuși clar. Laudele aduse artistei erau toate calificative întemeiate. Acum, copleșită de emoție, părea că cere iertare de la toți cei pe care i-a depășit. Doamna directoare a prezentat-o pe tână pictoriță și ne-a vorbit de operele sale. Am aflat că este profesoară la Departamentul de Artă a Universității „Ovidius” din Constanța, că a făcut studii de documentare în Spania, Franța, că aparține unei formații politice unde activează în prima linie. Când a luat cuvântul

am simțit și noi împreună cu dânsa importanta ceasului solemn care o legitima treaptă cu treaptă în cetatea mesterilor zugrăvi.

În expoziție, fiecare tablou, fiecare lucrare se deosebea prin nemărginita multitudine de culori jucăuse, provenind desigur din curtile, din codrii și poienele Ceremusului din care se trage. Temele moderne își descoperă și rădăcinile de la începutul lumii. Aspre sau netede, ele pot fi înțelese ca mostenirea strămoșilor din bisericutele bucovinene, noutăți fantastice într-un context din lumea asta cu usoare dezveliri laice față de canonul clasic. Citim seninătate, armonie, dar și demitizare, ironie înveselitoare. Un exemplu semnificativ este parada nudistilor de la Vama Veche, în care tentativă corporilor nude e cenzurată de amintirea înspăimântătoare a Pogorării în iad. Vama Veche începe să semene cu Balcicul de altădată, însă fără delectările civilizației de atunci. Tot la Vama Veche, descoperită prin excepționalele lucrări semnate de Silvia Radu, Anamaria Smigelschi și Vasile Gorduz, s-au împlinit biruințele frumosului din mâinile tinerei pictorițe. Ea a devenit fântâna ce dezleagă tainele Dobrogei în care ne mișcăm. Cât despre mine, despărțirea de Constanța îmi cade mai greu.

gheorghe săsarman

urmăre din pag.3

limba în care scrie. Transferarea într-un mediu cultural străin reprezintă, în acest sens, după opinia mea, o adevărată pacoste, mai ales atunci când, din motive

de cu totul alt ordin, și mă refer la starea de lucruri din România, comunicarea cu publicul cititor, cu cercurile literare din patrie rămâne anevoioasă.

Dar dificultățile apar cu mult înainte, încep chiar cu actul creației. Trebuie să ai o memorie zdravănă, pentru ca, după ani de imersiune deplină într-un cu totul alt mediu lingvistic, să-ți păstrezi capacitatea de a stăpâni, ca scriitor, limba ta maternă, pe care, uneori, nu ți se iveau ocazia s-o vorbești sau s-o auzi săptămânii sau luni de-a rândul. Nu o dată mi s-a întâmplat să stau ca paralizat, cu creionul în mână, chinându-mă să-mi găsesc cuvintele, scormonind cu înfrigurare în străfundurile memoriei după o vorbă anume, care să se potrivească semantic și cromatic în structura și în ritmul frazei, un cuvânt despre care eram sigur că există, care-mi stătea, cum se zice, pe limbă, dar pe care nu reușeam nicidecum să mi-l amintesc. *Unde vei găsi cuvântul ce exprimă adevărul?* — orice scriitor știe că suferință se ascunde în această exclamație eminesciană, dar numai un exilat, căruia cordonul ombilical al limbii i-a fost retezat implacabil, cunoaște adevăratul cosmar, teama că va mai putea să scrie.

Iar când, învingând inerția cotidianului și lacunele memoriei izbutesti, în fine, să-ți vezi opul prințând contur, bucuria acestei izbăniți ti-e umbră de bănuiala perfidă că scrii doar pentru tine, pentru măgulirea vană a propriului orgoliu. Căci editorii țării gazdă refuză să ia act de existența ta ermetic zăvorâtă în găoașea unei limbi, pentru ei, barbare, pe când cei din fosta patrie, crezând, probabil, că

prin Occident plouă cu argintii, așteaptă să-ți finanțezi singur cărțile. Excepțiile sunt rare și cu atât mai demne de a fi remarcate: Editura „Dacia” tocmai mi-a tipărit romanul **Sud contra Nord**, la care aștept ecouri.

• *După aceste multe întrebări indiscrete, îndrăznesc să v-o formulez și pe cea mai indiscretă: ce proiecte literare aveți acum în lucru?*

• Nu prea obișnuiesc să discut în public despre textele la care lucrez. Printre altele, din pricina extrem de puținului timp de care dispun pentru scris, ceea ce face ca munca la o carte să se întindă peste ani și ani — cum a fost cazul și cu **Sud contra Nord**, un roman de numai o sută saizeci de pagini, scris între 1991 și 1997. Dar să nu vă las chiar fără răspuns: în prezent caut o editură germană care să publice traducerea excelentă a aceluiași roman, realizată de fiica mea, Anna. Adun totodată material pentru un nou volum de povestiri — câteva au fost citite la Cenaclul *Apozia*, două dintre ele eu și apărut în țară — și plănuiesc, pentru mai târziu, un roman și o piesă de teatru. Un vis încă neîmplinit ar fi să scot o ediție românească integrală a **Cuadraturii cercului**, pentru care aveam cândva un contract, rămas neonorat, cu Editura „Rao International”. Mă pregătesc, de fapt, tot mai intens, pentru vremea de după pensionare când, eliberat de alte griji, sper să mă pot dedica, în sfârșit, pe deplin, literaturii. Dar până atunci mai am de robotit la un patron oarecare, vreo cinci anișori...

• *Vă mulțumesc.*

CÂND OMUL NU MAI ESTE OM. Pornind de la Valéry, cum se cheamă rubrica sa din *România literară* (vezi nr. 29), domnul Livius Ciocârliie ne oferă un regal de scurte impresii în care, sub aripa fragilă a nuanței, se cristalizează gânduri profunde, personale, despre modul de a fi al artistului. Dacă la Valéry „eroul caută catastrofa; catastrofa face parte din erou”, după L.C. „Eroul caută să învingă și altceva nimic. Ce-i drept e numai că nu-i spunem erou decât dacă o catastrofă l-a lovit. Mai intrinsec — dar nu întotdeauna și nu neapărat într-un fel perceptibil — îl condiționează catastrofa pe artist”. Domnul Teste, despre care nu poți să spui nimic exact „fără să fie în acelasi timp inexact”, este omul, cum se simte tentat să zică L.C., adică „o ființă mult prea complicată pentru ca o afirmație despre el să nu fie contrazisă în acelasi moment... Prin urmare, Teste nu e omul; e un anumit tip de om. Și, totodată, de artist. Când trebuie să-ti asiguri zilnic traiul, fără răgaz și fără rutină nu ești capabil decât de gânduri și de acte reflexe, spune L.C. adăncind până la ultimele ei consecințe opinia lui Valéry, de fapt nu mai ești om, „ci o succesiune de întâmplări locale, efectul unor coincidențe și al unor condiții de moment”.

Mai departe, Valéry spune că „e nevoie ca timpul și resursele să fie supraabundente pentru a putea să te crezi *fiu al lui Dumnezeu, prunc hrănit de Muze, personalitate*; pentru a te crede cineva, și nu jucăria a temirice în fiecare moment”. Firește cuvintele subliniate de Valéry sunt ironice, pentru că altfel, ne avertizează domnul L.C., marii creatori nu se sustrag vicisitudinilor, ci, dimpotrivă, ele sunt pentru ei „mult mai intense, fie pentru a-si dobândi capacitatea de a nu gândi doar sub imperiul întâmplării, fie că le tulbură nelinisti mai adânci”.

@ CÂTEVA PROPOZIȚII roștite de Gellu Naum, într-un interviu acordat Dorei Pavel si publicat în numărul imediat următor al *României literare*, sunt destinate parcă să ne provoace, să ne trezească uimirea. Întrebat dacă n-are nimic din poem în minte înainte să-l scrie, poetul declară: „Dar eu nici nu știu ce fac... pentru că eu scriu automat”... Si după acest dicteu automat, insistă interlocutoarea, reveniti asupra textului? „Firește...”, răspunde poetul, dar ceea ce se

medici scriitori

A părut sub egida Societății medicilor scriitori și publicisti din România, *Micul dicționar de Medici scriitori români* acoperă unul din domeniile cele mai interesante ale literaturii și publicisticii românești — cel al dedublării medicului în literat, observator fidel al vremurilor în care trăiește.

Lucrarea de 335 de pagini, apărută în condiții grafice foarte bune la Editura „Viata medicală românească”, este organizată după metoda clasică a unui dicționar, menționate fiind sursele de documentare, bibliografia, alături de o listă a membrilor S.M.S.P.R. la 31 decembrie 2000, un calendar pe luni după data nasterii celor cuprinși în lucrare în cele câteva anexe extrem de utile. O scădere a lucrării poate fi absenta unui index nominum, fapt care ar fi ușurat căutarea anumitor autori. Cuvântul înainte aparține lui C.D. Zeletin și Ion Rotaru. Datele furnizate sunt grupate după criteriul publicisticii și activității medicale, dublat apoi de rezultatele muncii în cea de-a doua existență a autorilor — cea literară. Majoritatea autorilor beneficiază de fotografii sau facsimile ale lucrărilor reprezentative. Nu lipsesc: Voiculescu, Buzura, Ivasiuc, Baranga, Banu Rădulescu, Angela Marinescu, Dan Claudiu Tănăsescu, Emil Racoviță, Sasa Pană, regretatul constantean Nicolae Necula, Alexandru Mavrocordat, Ioan Cantacuzino sau Sergiu Al. George, pentru a cita strict aleatoriu pe câțiva dintre cei cuprinși în dicționar.

O astfel de lucrare era imperios necesară, ea umplând un gol, strădaniile de ani ale doctorului Mihail Mihailde și a colaboratorilor săi fiind încununate de o realizare de excepție.

VICTOR GAVRILĂ LOGHIN

calendar dobrogean septembrie

1.09.1895 — S-a născut Lucia Bors-Bucută, prozatoare; 1.09.1964 — A murit George Georgescu, muzician (n. 12.09.1887); 8.09.1930 — S-a născut Tudor Popescu, dramaturg (m. 22.08.1999); 13.09.1970 — S-a născut Adriana Căteia, poetă; 16.09.1934 — S-a născut Aurelia Batali, poetă; 17.09.1921 — S-a născut Spiru Chintilă, pictor (m. 25.04.1985); 20.09.1910 — S-a născut Tașcu Gheorghiu, traducător (m. 17.11.1981); 20.09.1918 — S-a născut Constantin Scrima, poet, dramaturg (m. 8.06.1984); 20.09.1923 — S-a născut Cecilia Dudu, prozatoare; 20.09.1948 — S-a născut Mihai Păcuraru, poet; 21.09.1918 — S-a născut Radu Holban, prozator; 21.09.1943 — S-a născut Gemil Tashin, istoric; 22.09.1948 — S-a născut Kira Iorgoveanu, poet, folclorist; 24.09.1915 — S-a născut Sorin Beiu, epigramist (m. 17.12.1988); 24.09.1983 — A murit Cătălin Băjenaru, poet (n. 9.11.1967); 25.09.1881 — S-a născut Panait Cerna, poet (n. 26.03.1913); 25.09.1939 — S-a născut Gheorghe Dumitrascu, om politic, publicist; 26.09.1940 — S-a născut Geo Vlad, poet, publicist; 27.09.1903 — S-a născut Alexandru Ciucurencu, pictor (m. 1977); 28.09.1882 — S-a născut Vasile Pârvan, istoric, arheolog (m. 26.06.1927); 30.09.1992 — S-a născut Constantin Brătescu, geograf, publicist (m. 23.10.1945); ? 09.1998 — A murit Aurel Dumitrescu (n. 4.08.1908).

GELU CULICEA

numeste estetică, în general, nu mă interesează”. Nu mai puțin socantă este sentința că, de aici (din România), ce-a fost avangardă nu-i plăcut niciodată. Pentru ca, imediat, să se contrazică povestind, la cererea grătos vicleană a Dorei Pavel (... să revenim la întâlnirea cu Victor Brauner. Spuneți că ea a fost decisivă pentru poezia dvs.), cum l-a cunoscut, la

ACUL DE BUSOLĂ

optsprezece ani, pe unul dintre membrii marcanti ai avangardei românești: „Dar să vezi cum mi-a iesit Victor în cale. Intrasem pe strada aia, unde era ziarul *Universul*, si era un afis afară. Expusese Victor Brauner în pictură. Nu știam ce este și am zis: hai să văd și eu. De obicei nu intram, nu puteam să sufăr, deloc, pictura românească, și nici cea din multe alte țări, nu numai de aici... Eu am rămas trăznit când am văzut-o... Mă uitam și el m-a întrebat: cum e, îți place? Si eu i-am spus: *Asta scriu eu. Asta vreau eu să scriu. A, scrii, a spus el. Da, scriu. Păi, ce scrii? Ei, scriu si eu prostii, i-am spus. Ce prostii? Să vii la mine, zice. Vrei să vii?... De atunci, nu m-am mai despărțit de el si el nu s-a mai despărțit de mine.*”

Desi e avertizat, în prima pagină a revistei, că Gellu Naum vorbește despre *cum se nasc poezii*, cititorul rămâne până la urmă dezamăgit; întrucât, așa zisul interviu, transcriere de pe bandă a unei discuții libere, destul de dezlănate, rămâne în afara acestui subiect.

@ BETIA DE CUVINTE. Revista *Mileniu* din Craiova (nr. 19-20, anul IV, 2001, Valentin Dascălu, director, Mircea Moisa, secretar general de redacție) se ocupă, în editorialul său, de *betia de cuvinte*, boală semnalată la timpul său de Titu Maiorescu, de care suferă nu putine publicații de azi. Nu se dau nume de publicisti sau de reviste (după modelul marelui critic, care în articolul său din 1873, se referea concret la *Revista contimporană* și la redactorii și colaboratorii ei, Pantazi

Ghica, G. Sion, V. A. Urechia, D. A. Laurian), dar inițiativa autorului (Ovidiu Ghidirmic) rămâne stimabilă. I-as reproșa totuși limbajul prea virulent, în absența unor exemple doveditoare: „Dacă Maiorescu ar fi trăit azi, ar fi avut un material de observatie și mai bogat, decât cel pe care i l-a oferit epoca sa. Ar fi văzut gazetari veleitari și rudimentari cu studiile neterminate și fără nici o etică, scriitori cu pretenții elitiste, dar care nu pot să lege două fraze, universitari semidocti și politicieni agramati și incoerenti, îmbătându-se de propriile cuvinte, scăpate de sub orice control rational, intrati în transă, pradă delirului verbal”. Toti acestia ar trebui numiti ca atare, arătați cu degetul, dacă am avea, cum spune autorul „spirit critic și conștiință civică”.

@ ÎNTR-UN AMPLU ESEU, semnat de Marian Barbu, în revista *Cetatea culturală* din Cluj (nr. 35) despre volumul *Dacă m-aș fi aruncat în Sena* (carte conținând extraordinarele mărturisiri făcute de Emil Cioran lui Ion Deaconescu) sunt scoase, cu iscusință, în relief, câteva opinii care dezvăluie nucleul gândirii celui care se considera *exilat în principii*.

În ce crede Cioran cel mai mult? „În disperarea de fiecare zi, vine răspunsul. Dacă n-ai dispera, n-ai trăi. Mă desăvârșesc mereu în nefericire. E singurul meu scop”. Si ce crede despre Dumnezeu? „Dumnezeu nu este absolut, subiectul absolut e doar omul, vine răspunsul... Operele cele mai de seamă ale lui Dumnezeu sunt teama, proslăvirea, căderea în genunchi, desertăciunea. Prin toate astea, Dumnezeu s-a ratat în om. El e doar vinul în momentele noastre de dezastru. O toxină a Ființei. Atâta tot”.

Aceste superbe, uimitoare opinii ale lui Emil Cioran sunt prefate și de un subtil comentariu asupra *grafiei* scrisorilor adresate lui Ion Deaconescu. Critica literară, cel puțin în varianta lui Marian Barbu, încearcă să-și asocieze astfel și analiza grafologică: „Literale se întretin aproape normal în contextul enunțurilor cărora le aparțin, cu un limbaj cursiv, mai puțin fragmentat. În schimb bunăvoința adresării, o curtoazie simplă, se armonizează cu stilistica insolită (niciodată insolentă), mereu subtextuală, care face ca discursul de escortă să reverbereze multiplu, în timp.”

NICOLAE MOTOC

LAUREAȚII CONCURSULUI NAȚIONAL DE POEZIE ȘI ESEU „PANAIT. CERNA”, EDIȚIA A XXVI-A, 2001

Juriul format din scriitorii din București, Galați și Constanța, având ca președinte pe Constantin Novac, redactor șef al revistei *Tomis*, în urma evaluării lucrărilor primite de la 52 de participanți din optsprezece județe ale țării, a stabilit următorul palmares:

SECȚIUNEA DE POEZIE: **Premiul I și al revistei *Luceafărul*** — Ioan Cristian din Lucăcești, Maramures; **Premiul al II-lea și al revistei *Tomis*** — Laur Clianțe, Constanța; **Premiul al III-lea și al suplimentului ABC (cotidianul Azi)** — Oana Langa, Galați; **Mențiuni:** Adina Varabief (Tulcea); Drilea Constantin (Vrancea); Andreea Lepădatu (Galați); Dragos Teodorescu (Vâlcea).

SECȚIUNEA DE ESEU: **Premiile I și II** nu s-au acordat; **Premiul al III-lea și al revistei *Porto Franco*** — Adi George Secară (Galați). **Mențiuni:** Alina Sandra (Tulcea).

SPORT

dacă Felini s-ar fi mutat la „Max”

înfierarea *blaturilor* și a arbitrilor corupți, ceea ce, trebuie să recunoaștem, ar fi pentru fotbalul românesc o imposibilitate, ceva ce tine de frumoasele povești ale copilăriei noastre. Or, fotbalul nu mai este, cel puțin la noi, de mult o poveste. Este o fraudă de mari proporții, gândită și pusă la cale de mafioți sută la sută, inși care, aparent, sprijină acest sport (oare?), dar în realitate își înzecesc conturile la băncile din străinătate și își trec în propriile inventare vile la Snagov ori în Poiana Brașov sau pe litoral. Fotbalul pentru ei este doar un obiect de recuzită, de prezentat pe scenă, într-un spectacol regizat de un regizor de doi bani, după un scenariu scris de un dramaturg care a adunat atâtea școală câte *acte* are un meci de fotbal. În fapt pe ei nici nu-i interesează, până la urmă, cine câștigă și cine pierde pe gazon. Singura lor preocupare este să-i vadă lumea și să declare cu emfază *Este echipa mea, o vând sau o desființez, fiindcă sunt patron*.

Dar să revin la cele întâmplare la *Max* în acea zi de august când, fată în fată, s-au aflat paisprezece patroni de cluburi de Divizia A și alți câțiva invitați. Acolo, după ce

au mâncat și băut ca într-un veritabil prânz regizat de Felini pentru o producție cu subiect mafiot, doar pistoalele nu s-au scos, pentru a fi folosite. În rest au fost și înjurături, au fost și amenințări, au fost și mâini ridicate cu pumnii strânsi și ochii ieșiți din orbite, totul constituind cel mai bun exemplu că fotbalul nostru, condus de asemenea indivizi nu are decât calea de a se înfunda și mai mult în noroiul mirositor al mizeriei pe care o vedem și o întâlnim în toate domeniile de activitate.

Așa a fost în acea zi, la ceea ce trebuia să devină ziua de reabilitare a cinstei, a corectitudinii, a adevărului în fotbalul autohton. Că până la urmă s-a lăsat cu pumnii și înjurături, cu amenințări și scuipături, aceasta tine de felul în care 'alde Netoiu, Florea, Stefan ori Nicolae înțeleg să sprijine acest sport, dacă mai este cu adevărat Sport.

P.S. La începutul acestei luni am urmărit, la Constanța, partida F.C. Farul — Dinamo București. Aceeași mizerie, aceeași bălăcăreală, aceleași slogane ce nu pot fi reproduse, și care sunt roștite de derbedeii din tribune, iar la *Oficială* aceiași indivizi care conduc destinele jocului cu mingea la noi, cu alte cuvinte nimic nu s-a schimbat. Mergem mai departe spre marea fraudă, în care se zbate *sportul rege*.

• Victorie istorică la Budapesta. România, după șaptezece de ani de confruntări a învins Ungaria la Budapesta. Cei care au realizat performanța merită întreaga noastră recunoștință.

LIVIU BRUCKNER

Thalia Ex Ponto la cumpănă de milenii

În pofida faptului că împlinirea unei jumătăți de veac de la clădirea Teatrului Dramatic tomitan nu s-a bucurat de atenția și de considerația pe care le merită, cu prisosință, căpătând dimensiunile unui eveniment cultural obisnuit, slujitorii fideli ai Muzei Thaliei, de la Pontul Euxin, au făcut tot ceea ce a depins de ei pentru a marca cei cincizeci de ani de istorie, nemijlocit trăită de unii, parțial traversată de alții, rămasi în memoria afectivă a Cetății. O expresie persuadantă a investițiilor de minte, inimă și grațitudine față de Dramaticul constantean, ca instituție profesionistă de spectacol, o reprezintă voluminoasa lucrare a două secretare literare ale Teatrului evocat — Georgeta Mărtioiu și Anaid Tavitian — purtând un titlu vibrant *Thalia Ex Ponto la cumpănă de milenii*. Nu este o lucrare riguros științifică, întrucât și-a propus, de la început, să fie „o cronică” scrisă într-o tonalitate preponderent afectivă a evocării. O cronică ce abrogă până și criteriul cronologic, povestirea faptelor, a evenimentelor și a întâmplărilor tinând de conexiunile originale, cvasi-paradoxe uneori, ale autoarelor, animate de patetismul trăirii și al mărturisirii scenice, convertibil în transmiterea, dincolo de rampă, a mesajului esențial — combaterea viciilor și promovarea virtuților, grație vehiculării îngrijite, corecte, clare a limbii naționale. Din fiecare capitol al acestei istorii (*Seri de teatru antic, Studio experimental, Letopiset, Debuturi absolute, Cei care nu se văd, Evenimente, Prietenii teatrului* etc.) rezultă că Teatrul „Ovidius” a răspuns unor înalte comandamente etice și estetice.

Prin diversitatea și amplitudinea repertorială etalate de-a lungul atâtor decenii, (în care au văzut luminile rampei peste trei sute de premiere!), prin actele de cultură înfăptuite (celebrele seri de teatru antic din 1978, spre exemplu), prin momentele unice prilejuite spectatorilor (colaborările cu trupe străine, englezești îndeosebi), prin actorii prestigioși și cu experiență, ca și prin tinerii aspiranți la ipostaza de vedete, care au ținut afisul în orice condiții, ca și prin secția de păpuși, de nenumărate ori nominalizată în concursuri și festivaluri internaționale de gen, Teatrul Dramatic s-a impus ca distinctă și distinsă autoritate cultural-artistică. Meritul autoarelor cărții în discuție constă în a nu fi scăpat nimic din vedere, în a nu fi neglijat nici un amănunt esențial care privește activitatea tuturor celor ce-au ostenit întru afirmarea valorilor autentice ale Dramaticului de la Pontul Euxin.

V.M.

CLUBUL DE CARTE NICULESCU

781821 București, România, Str. Octav Cocărâscu 79, sector 1; tel / fax : 222.03.72; Tel: 224.24.80; 223.25.05; E-mail: edit @ niculescu.ro

OFERTĂ SPECIALĂ:

Pentru această vară, Editura NICULESCU vă face o ofertă specială, cu titluri de interes general și cu preturi promotionale:

— **Cazuri reale cu spirite și stafii** de V.P. Borovicka — 70.000 lei; — **Copii adulți, părinți adulți** de P. Lieber, G. Murphy, A. Schwartz — 70.000 lei; — **Între CIA și KGB** de V.P. Borovicka — 40.000 lei; — **Măplictisesc, mămico...** de Cynthia Mac Gregor — 80.000 lei; — **Teste de cultură generală** de Silviu Constantinescu — 60.000 lei; — **Modele de contracte de afaceri în română și engleză** de Andrei Dobrescu, Fulvia Turcu — 75.000 lei; — **Dicționar de calculatoare englez-român** de Nicolae Ionescu-Crutan — 60.000 lei; — **Exerciții cu expresii idiomatice în limba franceză** de Aristida Negreanu — 55.000 lei; — **Franceza pentru știință și tehnică** de C. tin Păun — 49.000 lei; — **Dicționar de geografie pentru școlari** de Kiedran O'Mahony — 55.000 lei.

REDACȚIA

Ovidiu Dunăreanu
Redactor șef adjunct

Redactori: Nicolae Motoc, Gabriela Inea, Dan Perșa, Sorin Roșca, Iulia Pană, Mădălin Roșioru

Culegere și tehnoredactare computerizată:
Aura Dumitrache

Scriitorul este cel care poartă cu sine o poveste", spunea Pier Vittorio Tondelli într-un interviu acordat, în 1989, lui Fulvio Panzeri, la numai câteva zile de la apariția romanului *Camere separate*.

Povestea omului Pier Vittorio Tondelli a început la 14 septembrie 1955 la Correggio, în Reggio Emilia, un orașel de provincie, unde centrul nu era căutat pentru că orasul însuși constituia centrul unei lumi. Povestea scriitorului Pier Vittorio Tondelli începe însă din 1981, odată cu apariția volumului său de debut *Alti libertini*. Romanul este retras din librării douăzeci de zile mai târziu, acuzat de obscenitate și atac la pudoare. Se întâmplase deja, în 1947, cu *Amantul doamnei Chatterley* și avea antecedente destul de recente în cazul Testori sau Kerouac, dar interzicerea cărții era, mai ales, rezultatul unui fapt deja cunoscut în lumea artistică, desi greu de recunoscut: uneori, respingerea cărților nu este atât rezultatul unui „prea devreme” al Autorului, ci al unui „prea târziu” al Societății, „un simptom al întârzierii”, cum îi numea Tondelli.

Primul pas fusese însă făcut și cartea, ajunsă la acea dată la a treia editie, se reîntoarce în librării, în biblioteci, în gentile de școală și în buzunarele cititorilor tineri, principalii destinatari ai romanului.

Ca orice poveste, *Alti libertini* prezintă dezechilibrul inițial, dar și fatal, al propriilor personaje. La sfârșitul secolului XX povestirile nu se mai rezolvă prin călătorii ecvestre reversibile, în lumea cealaltă, ultimul roman al lui Tondelli fiind dovada acestui fapt. Literatura italiană a deceniilor anterioare nu fusese lipsită de personaje inadapabile, este suficient să ne gândim la Svevo și la Moravia, iar lumea era acceptată ca ineluctabilă. Tondelli aduce în literatura italiană ruptura cu tradiția din toate punctele de vedere. Este o lume a argoului tinerilor drogați care dorm în gări, a căror individualitate devine fluidă în căutarea unei alte doze, că este ea de heroină sau că este alcool. Este boala, este homosexualitatea, este moartea prin *overdose*.

PIER VITTORIO TONDELLI

Camere separate

După o serie de romane diferite între ele, atât ca structură cât și în privinta continutului narativ, Tondelli face trecerea, cu ultimul său roman, *Camere separate*, de la „minimalism la fundamentalism” (Cesare de Michelis, *Il Gazzettino*, 22 iulie 1989). Publicat de Editura „Bompiani”, în aprilie 1989, romanul se împarte în trei „miscări”, cum le-a numit autorul, având în minte chiar ritmurile muzicale: *Către tăcere*, *Lumea lui Leo* și *Camere separate*. Cele trei capitole ale cărții urmăresc aceleași teme, aceleași personaje, același eu-narant-Leo, dar sunt independente din punct de vedere al profunzimii analizei psihologice: Erosul și scriitura, dragostea și limbajul, călătoria în lumea Celuilalt, dragostea lui Leo pentru Thomas.

Construit prin *flash-back*-uri ale iubirii dintre cele două personaje, romanul *Camere separate*, ultimul episod al povestirii trăite de Tondelli, are ca plan al prezentului o cameră de spital, un pat, un bolnav, Thomas, ce va muri de Sida, sub ochii părinților. Romanul este o continuă fugă de moarte, de moartea celuilalt și de propria moarte. Nu este un roman de dragoste ci un roman de vesnică despărțire, romanul individualității care se caută pe sine în prezența dar și în absența celuilalt, și care speră să re-creeze, prin scriitură, lumea pierdută. Personajele sunt Leo, scriitor care se bucură de o anumită faimă în cercurile literare și de prieteni, și Thomas, cel abandonat în repetate rânduri, pentru a crea dezechilibrul și durerea creatoare. Se construiește astfel un roman al amintirii unui timp de continuă criză și ruptură, amintirea unei relații bazată pe apropierea, până la identificare și îndepărtare până la sângereare. Într-unul din aceste momente de despărțire, momente exclusiv epistolare, Thomas îi scrie lui Leo, readucând, în prim plan, metafora marionetelor care a dominat literatura și teatrul timp de aproape un secol: „Pentru a ne întoarce la noi, câteodată se întâmplă să îți pierzi toată încrederea, în mintea ta oamenii se transformă în marionete, ca niste păpuși de cârpă cărora le impui mișcările pe care le dorești tu. Sau, mai exact, sunt fricile noastre cele care mișcă aceste marionete, acest mic teatru interior bazat pe un scenariu pre-organizat, care se termină cu punerea în scenă exact a dramei tale preferate: dispariția de pe fața pământului. Astfel, înțelegând acest fapt, mi se întâmplă să te transform într-un păpusar sadic și să te urăsc. Dar, pe urmă, tu te întorci să mă consolezi; mă înțelegi și mă iubești; apoi îți privesc în fotografie ochii liniștitori, ca ultima dată când i-am văzut. Fac un pact cu diavolul: vreau ochii tăi, din nou și cu orice pret. Fumez o țigară ca să întăresc acest pact, dragostea mea, doar ca să descopăr, îngrozit, că diavolul este chiar tu.”

Camere separate încheie povestea trăită de Pier Vittorio Tondelli. Leo, acest Leo de treizeci de ani, supraviețuitorul dispariției Celuilalt, alter ego al Autorului, va întâlni și el propriul destin. Fără sentimentul angoasei, cu resemnarea celui care știe că o viață trăită sfidând limita, o viață sub reflectoarele acuzatoare ale normalității, o viață trăită sub semnul lui Celălalt, se va încheia, inevitabil, la întâlnirea cu Acelasi — imuabilul,

universalul sfârșit. Iată deci, în ultimul fragment al cărții, viitorul văzut într-un *flash-forward* narativ, de olimpeziime și o anticipare dureroasă: „Într-un fel este fericit. Peste câteva ore va urca în avion, va citi câteva pagini, va asculta muzică și va adormi pentru a se trezi, câteva secunde mai târziu, în lumina orbitoare a unei noi zile. Dar, peste câteva ore, peste o zi, poate peste trei sau cinci sau douăzeci de ani, va simți un junghi tăindu-i pieptul sau respirația sau stomacul. Desi au trecut atâția ani, sau poate doar o oră, își va aminti de dragostea sa și va revedea ochii lui Thomas așa cum i-a văzut ultima oară. Atunci, cu certitudinea dureroasă și disperată că nu mai este nimic de făcut, va începe tratamentele, va schimba paturi de spital, dar va ști mereu, la orice oră, că totul va fi inutil, că pentru el, în sfârșit, odată pentru totdeauna, prin mila lui Dumnezeu atotputernic, pentru el și pentru acest *metaphysical bug* al său, scriitura, și pentru totii Vondellii și Maddisonii, va ști că a sosit momentul, pentru ei totii, să spună adio.”

La 16 decembrie 1991 Tondelli moare de Sida. Cel care își încheie ultimul roman, anticipându-și constient moartea, și-a sfârșit povestea acum zece ani. Când viața unui scriitor se încheie prematur, rămâne de datoria cititorilor, traducătorilor și editorilor să o transforme într-o *opera aperta*.

Iată cum și-l aminteste Umberto Eco, cel care i-a fost profesor de Semiotică în cadrul Facultății de Teatru și Spectacol, urmată de Tondelli la Universitatea din Bologna: „In fondo, sino a che a potuto, e andato avanti così: vivere ardendo e non sentire il male.” („În definitiv, atâta timp cât a putut, a continuat așa: a trăit arzând și a încercat să nu simtă durerea”).

S-a vorbit în critică despre „fenomenul Tondelli”, despre schimbarea sa radicală de optică, despre acest tânăr scriitor și om de cultură, care s-a angajat să descopere noi talente, prin inițierea volumelor de proză scurtă *Under 25* ; s-a vorbit despre activitatea sa de jurnalist și despre articolele publicate în volumele *Un*

week-end post-modern și *Abandonul* ; s-a scris și se scriu (subsemnata este unul din aceste cazuri) teze de diplomă, încercând ca, folosind metodologii mai vechi sau mai noi, teorii faimoase sau idei originale, să se demonstreze trecerea de la corporalitate (*Alti libertini*) la spiritualitate (*Camere separate*). În prezent, se organizează concursuri, se țin conferințe, la Correggio sosind, an de an, profesori din întreaga lume, interesați să adune materiale de la Centrul de documentare *Tondelli*, și poate să aștepte ceva mai mult, despre cel care, urmând calea lui Arbasino, a schimbat radical modul de a scrie în Italia ultimelor decenii. Tinerii scriitori „descoperiți” de el, cu nemaiopomenita lui intuiție critică, cuprinși în antologia *Under 25* sunt cei care astăzi, la 40-50 de ani, continuă să câștige premii în Italia și în străinătate (Romolo Bugaro, Giulio Mozzi, pentru a cita numai doi scriitori din Veneto).

ANAMARIA IORGA

Pentru publicul român care încă nu îl cunoaște pe Pier Vittorio Tondelli, propun *Camere separate*, roman de dragoste, viață și moarte, roman nouăzeci la sută autobiografic, după cum îl definea însuși autorul lui. Tondelli a devenit o modă în Franța, iar cărțile lui fac obiectul actualelor *gender studies*. Este redescoperit, an de an, în Italia, America și, mai recent, chiar în Japonia. O carte care, desi poate va sosi cu zece ani întârziere în România (după moartea autorului său), nu stă sub semnul unui „prea târziu”, ci sub semnul lui „acum”.



• Seninătate

HANS MAGNUS ENZENSBERGER

banii

Nu este tocmai așa, că ei se lasă făcuți sul, că sunt împlânziți cu banderole roz, că se lasă făcuți fisic, că se înfundă în saltele pentru totdeauna; în așa fel, încât tu ai putea pur și simplu să adormi și să visezi despre asta, cum îi mostenești, tipărești, îi arunci pe geam, îi împarți, îi distrugi, îi ai; cum stai așa, cu mâinile ridicate și tremuri, și unul urlă: dezbracă-te pentru doisprezece mărci, pentru douăsprezece milioane, pe burtă, ori mori ori lupti pentru aceasta, până ce afară se luminează;

nu, nu e așa; nu este deloc așa, de parcă ai putea să-i ai, să nu-i ai, să-i pipăi, să-i apuci; nu miros, nu scârtăie, n-au ființă; ci picură psihic, lipsesc, de la sine, se adună înăuntru, curg, se scurg; vâscosi inundă la ultimul fixing tot ce telefonează, si aume, inundă în astfel de măsură, încât doar cadavrele nu-i beau; însă, pe urmă, scade din nou, încât ei lipsesc, se evaporă și picură, din nou, economic, și de la sine.

repudierea lui Hagar, scârboasă istorie de divorț, Geneza 20,21, ce să fie sfânt în acestea, stie doar cerul.

însă draparea, însă apa, care spumegă sub pod, câinii jucându-se, cetatea pe stâncă în depărtare, femeia cu sortul roșu, care-si aterne albiturile pe pajiste spre albire, și pescarul în casa lui de lemn pe lac, mică — pare întocmai, de parcă ar fi adormit, precum bufnita în rămuris.

Acolo, unde sunt nimeni nu pescuiește, nici un bătlan nu tipă, cetatea albastră nu este o cetate albastră, lupta din cameră n-aruncă cute.

O priză de pulbere, dizolvată în ulei, aceasta e totul, pe o scândură.

Nu este nimic aici, ceea ce văd, lipsește. O înșelare a ochilor. Vreau să fiu înșelat și să înșel.

Ce poate să fie sfânt la acestea doar cerul stie. Sub pod spumegă, mai proaspete ca apa, coclela, malachitul și ceruza.



aparența

Tu spui: eu deschid ochii și văd ce-i aici de exemplu, acolo pe perete această femeie goală

ori aici acest creion plictisitor ori ochiul care mă fixează neîncetat e înnebunitor

eu închid ochii și văd, ceea ce nu este aici

atât de simplu este aceasta atât de simplu poti fi tu înșelat

fiindcă în realitate realitatea stă-n cap chiar și capul tău chiar și cinematograful din capul tău

de unde stii tu, că dacă ochiul se mișcă ori imaginea e nemiscată ori ochiul e nemiscat, și imaginea se mișcă?

Sigur e doar faptul că dispărutul n-a dispărut iar cele la îndemână nu sunt la îndemână fie că vezi cinematograful ori filmul fie ochiul ori imaginea

și de aceea te zgâiești neîncetat la această femeie goală

care nu se mișcă cu ochi căscati, să înnebunesti nu alta această femeie, care nu este aici si privesti cu ochi închisi la acesti plictisitori ochelari, aici

la acest masacru din cinematograful la aceste obiecte, care dansează în fața ta pe masă

atât de simplu este aceasta atât de ușor esti de înșelat

ori privesti într-o pereche de ochi în care se oglindesc ochii tăi în care se oglindesc o pereche de ochi în care privesti

deschide ochii și ceea ce a apărut a dispărut închide ochii și ceea ce a dispărut apare însă acest lucru nu vrei să-l realizezi tu spui: deschid ochii și văd ce este aici

foaia goală

ceea ce tii acum în mână, este aproape alb însă nu cu totul; ceva cu totul alb nu există; este neted, tare, ațos, subtire și de obicei scârtăie, curge, scrâsneste, rupe, aproape fără miros;

și așa cum este, nu rămâne; se acoperă cu minciuni, absoarbe toate spaimele, toate contradicțiile

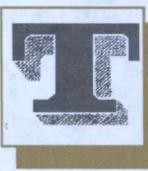
visele, angoasele, artele, lacrimile, dorintele; până ce s-au uscat, s-au gălbejit, mucegăit, sunt cenușii;

până ce ea se înmoaie în ploaie, se ferfenitează, în gunoaie, imputinându-se mereu; poate doar cea mai bună

— la care poate ceea ce n-a scris nici unul, este cel mai bun: un peste, o solniță, o stea, un unicorn, un elefant ori un cap de bou, semnul sfântului Luca; ceea ce apare, dacă oții contra luminii — ține, poate, o mie de ani, ori încă un minut.

s.a.m.d. ad infinitum

traducere de ANDREI ZANCA



◆ Revistă editată de Consiliul Local al Municipiului Constanța cu sprijinul Ministerului Culturii și al Casei de Editură „Ex Ponto” ◆ Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România
• Redactor șef: CONSTANTIN NOVAC

• Adresa: Constanța, Piața Ovidiului nr. 12, (Muzeul Național de Istorie și Arheologie), tel. fax 61.11.72, 61.10.79; rev.romis@email.ro; ISSN 12208167 • Tiparul: INFCON S.A. Constanța • Călișorii din străinătate se pot abona prin „RODIPET” S.A. P.O. Box 33-57, fax 0040-1-222.64.07; 222.64.39, telex 11995, Piața Presei Libere nr.1, sector 1, București, România • Redactor de serviciu: MĂDĂLIN ROȘIORU